

חוויות רגשיות ומשאבי התמודדות בקרב מורות ערביות

המלמדות בבתי הספר בחברה היהודית בזמן מלחמת "חרבות ברזל"

ד"ר חאלד אלסייד, המכללה האקדמית ע"ש קיי

ד"ר טל ליטבק הירש, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

"אני חוששת שתלמידי החייל היהודי יפגוש את אחי הערבי בהפגנה בכפר"

תקציר

שילוב מורים מהמיעוט בבתי ספר של הרוב היא תופעה ידועה בעולם ונשאלת השאלה: האם למורים מקבוצת המיעוט יש כלים ופוטנציאל להתמודד עם שונות תרבותית, חברתית ולשונית ובמיוחד בזמני משבר? הספרות המתייחסת לסוגיית השילוב של המורה הערבי בבית הספר היהודי מועטה. מחקרים קודמים מראים כי שילוב זה מושפע מההקשר התרבותי, החברתי והפוליטי במדינה, לצד קולות שהביעו נוחות, שביעות רצון ותרומה לפן המקצועי, התעסוקתי והאישי, היו קולות שציינו יחסים מורכבים והביעו חששות להביע דעות בסוגיות פוליטיות. בימים אלו ישראל נמצאת במלחמה עם החמאס ברצועת עזה. מצב זה מקרין על כל המדינה ועל בתי הספר בה, על חדרי המורים ועל המורים הערבים בבתי הספר היהודים. המסגרת המושגית שבאמצעותה ננסה להבין את החוויות של המורות היא התיאוריה הסלוטוגנית של אנטונובסקי, המציעה לבחון את הגורמים המסייעים לאדם להתמודד עם מצבי לחץ ומתמקדת בבחינת המשאבים והגורמים המקדמים בריאות ורווחה.

מטרת המחקר הייתה לבדוק את החוויות הרגשיות ואת משאבי ההתמודדות בקרב מורות ערביות המלמדות בבתי ספר בחברה היהודית בזמן מלחמת "חרבות ברזל".

שאלת המחקר הייתה: מהן החוויות הרגשיות בקרב מורות ערביות המלמדות בבתי ספר יהודיים בזמן מלחמת חרבות ברזל ומה משאבי ההתמודדות בבית הספר ומחוצה לו שעוזרת להן? המחקר בוצע במסגרת הפרדיגמה האיכותנית והסוגה הפנומנולוגית והתמקד בחוויות, בתפיסות ובמשמעות שייחסו המשתתפים לחוויה הייחודית – להיות מורה ערבי בבית ספר בחברה היהודית בזמן המלחמה. אוכלוסיית המחקר כללה 13 מורות ערביות. הראיונות עסקו במניעים של המורות לעבוד במסגרת יהודית, חוויות רגשיות ומשאבי התמודדות.

את הממצאים הראשוניים אפשר לחלק לשלוש תמות מרכזיות. התמה הראשונה מתמקדת במוטיבציה של המורות אז והיום. התמה השנייה מתמקדת בחוויות הרגשיות של המורות - חששות ופחדים בכלל וסביב התקופה הזאת בפרט ולתחושה "את אחת מהצוות". התמה השלישית עוסקת במשאבי התמודדות, מנקודת המבט של מושגי יסוד בתיאוריה הסלוטוגנית. הממצאים מראים שמנהלת בית הספר והיועצת החינוכית מהוות משאבים מרכזיים בחיים המקצועיים והאישיים של המורות הערביות. נוסף על כך, המורות רואות שתפקידן הוא משמעותי וחשוב בשבירת הסטריאוטיפים והדעות הקדומות בשני המגזרים, הן תופסות את עצמן כשגרירות של שני העמים.

השתקפות הזהות המקצועית של מתמחים באמצעות התנסות בסימולציה בנושא הוראה בעת מלחמה

ד"ר יעל שגב וד"ר אורנה לוי
המכללה האקדמית אחוה

תקציר

זהות מקצועית מגובשת יכולה לתרום להתמודדות מיטבית של מורים עם קשיים מקצועיים בשלבי הכניסה להוראה ולתחושת מסוגלות עצמית. המחקר הנוכחי בדק כיצד משתקפת הזהות המקצועית של 300 מתכשרים להוראה באמצעות סדנאות סימולציה ייעודיות. כלי המחקר הם רפלקציות שהתקבלו מיד בסוף סדנת הסימולציה וראיונות עומק חצי מובנים למעוניינים. חשיבות המחקר היא בעצם קיומו במדינה שבה מתקיים קונפליקט צבאי באופן מתמשך. מסקנות המחקר יכולות לסייע לטיוב תהליך ההכשרה והליווי של פרחי הוראה ועובדי הוראה בשלבי הליווי השונים על ידי שילוב של סימולציה בנושא הוראה בעת מלחמה.

מחקר זה בוחן את הזהות המקצועית של מתמחים כפי שהיא עולה מתוך התנסות בסימולציה בעת מלחמה. שאלות המחקר שינחו את המחקר הנוכחי הן:

1. כיצד נתפסת הזהות המקצועית של מתמחים שהתנסו בסימולציה בנושא הוראה בעת מלחמה?

2. מהן ההזדמנויות ומהם האתגרים בלמידה מבוססת סימולציה למתמחים בהקשר של הוראה בעת מלחמה?

אוכלוסיית המחקר: מתמחים שישתתפו בשבוע סימולציה ייעודית כחלק מפעילות היחידה לכניסה להוראה, כ-300 מתמחים בהוראה הלומדים במכללה האקדמית אחוה. שיטת המחקר היא איכותנית.

כלי המחקר הם רפלקציה כתובה באורך כעמוד על חווית הלמידה בסימולציה תוך מיקוד בנושא הסימולציה ובתפיסת הזהות המקצועית של המתמחה. הרפלקציה תיכתב מיד בסיום הסדנה. כמו כן, התבקשו המתמחים לסמן את מידת הסכמתם להיגדים כגון: אני מרגישה שאני מקבלת תמיכה מקצועית מספקת כדי ללמד בזמן מלחמה, להיות מורה בזמן מלחמה זה כמו להיות מורה בזמן קורונה וכו'. כמו כן, ראיונות איכותניים חצי מובנים. מתמחים שהתנדבו לכך, רואיינו על ידי עוזרת מחקר.

ניתוח הממצאים מתקיים בימים אלו ממש, כך שלא ניתן לציין בשלב זה ממצאים מוחלטים. ניתן לראות שרוב המתמחים ענו בחיוב לשאלה האם הם מקבלים מספיק תמיכה כדי ללמד בזמן מלחמה. לשאלה "מה התחדד לך במפגש הסימולציה?" ענו מתמחים רבים תשובות הקשורות לזהות המקצועית שלהם.

לצערנו, מדינת ישראל מצויה בקונפליקטים צבאיים באופן קבוע בשנים האחרונות. חשיבותם של עובדי ההוראה בתיווך המציאות באופן מונגש ובעיגון שגרת הוראה אשר יצרה חוסן בקרב תלמידים התבררה ביתר שאת בתקופת קורונה. אולם, הקשר שבין סימולציה וזהות מקצועית של מורים בשעת משבר צבאי טרם נחקר. אנו סבורות ששימוש בסימולציה לעובדי הוראה בשלבי

הכניסה והליווי בהוראה, יכול לחזק באופן משמעותי את הזהות המקצועית שלהם ובאופן פרדוקסלי, להפחית את אחוז המורים אשר מתלבטים אם לפרוש ממקצוע ההוראה.

תחילה, מחנכות כיתה

מיטל בראון-מנדלביץ', קרן משפחת ליאון

שרון וסרמן, מכון מופ"ת

תקציר

קרן משפחת ליאון

קרן משפחת ליאון היא קרן פילנתרופית הרואה במחנכות כיתה דמויות מפתח בחינוך בישראל ובעלות השפעה משמעותית על שוויון הזדמנויות. מחנכות הכיתה מוצבות בחזית העשייה החינוכית ויש להן השפעה על התלמידים ועל המערכת כולה. היכולת לקדם למידה השוברת נקודת מוצא מחייבת יצירת תשתית המאפשרת צמיחה למרות ועל אף תנאי פתיחה מאתגרים. מחנכות הכיתה בישראל - הממוקמות בצומת האסטרטגית המחברת בין התלמיד, בית-הספר והבית - אמונות על יצירתה של תשתית זו.

אנו מאמינים שמיצוי פוטנציאל התפקיד בקנה מידה ארצי ולאורך זמן מחייב השקעה שיטתית למיצוב פרופסיית חינוך הכיתה ופיתוח מקצועי בצמתי מפתח.

הקרן פועלת אסטרטגית בשלושה ערוצי פעולה מרכזיים:

א. פיתוח שדה בתי-ספר, מוסדות אקדמיים, רשויות ומחוזות - תוכניות לפיתוח מקצועי והשפעה בפריסה ארצית ובמגוון מגזרים.

ב. ידע - פיתוח, הרחבה והפצת ידע מבוסס מחקר אקדמי וניסיון שטח מעמיק.

ג. מדיניות ושותפויות - שותפות ליבה אסטרטגית עם משרד החינוך לפיתוח מדיניות, פרופסיה ומענים למיצוי פוטנציאל התפקיד שהם ברי-קיימא. וכן, שותפויות בפיתוח והפעלת תוכניות עם ארגונים, עמותות, קרנות ומוסדות אקדמיים מובילים בתחומם.

אנו רואים בשלב הכניסה להוראה צומת מפתח ייחודי הן עבור המחנכות עצמן והן עבור המערכת כולה. זיהוי שלב חשוב זה ומתן מענים ייחודיים עשוי להבנות את כלל תפיסת התפקיד, חוסן, שימור והתפתחות קריירה. כמו כן, בכוחו להשפיע על איכות ביצוע המשימות המורכבות הכרוכות בו.

תוכנית אתחלתא

מחנכות הכיתה מהוות אבן יסוד בבית הספר והן נושאות על כתפיהן אחריות רבה לתלמידים כפרטים וכקבוצה. שנות העבודה הראשונות של מחנכות כיתה הן שנים מאתגרות במיוחד. עם צאתן של מחנכות הכיתה החדשות לדרך הן נתקלות בדילמות מקצועיות וחינוכיות, בהתמודדויות רבות ומגוונות שהן ייחודיות לתפקידן.

מטרת התוכנית: כדי לתת מענה מותאם לצורכי מחנכות כיתה בראשית דרכן, חברו משרד החינוך, קרן משפחת ליאון ומכון מופ"ת להקמת תוכנית אתחלתא - חממה למחנכות חדשות. במסגרת התוכנית פועלות החממות שמהוות מסגרת לליווי, תמיכה ופיתוח מקצועי למורות המשמשות כבר בראשית דרכן גם מחנכות כיתה.

מודל הפעולה: החממות פועלות בקרבה להקשר האקולוגיה-רשותי של המחנכות, במסגרת קהילת למידה שמנוהלת בשותפות בין מוסד אקדמי, אגף החינוך ברשות המקומית, הפיקוח ומרכז

הפסג"ה. המחנכות בחממות לומדות בקבוצת שייכות של עמיתים ועמיתות שבה ניתן לחלוק התנסויות, לדון בהתלבטויות, קשיים, אתגרים והצלחות הקשורים לעבודת המחנכת. הלמידה בחממות מסייעת בביסוס זהות תפקיד, במקביל לרכישת ידע וכלים פרקטיים להתמודדות עם דילמות וסוגיות הקשורות להתנהלות מיטבית של מחנכת בכיתה ובבית הספר. אופני למידה בחממות מגוונים וכוללים מפגשי הרצאה והשראה, סדנאות והפעלות, למידה באמצעות חקר פרקטיקה, סימולציות, סיורים ועוד.

ההרצאה תעסוק בסוגיות הבאות:

- א. מחנכות כיתה - על שום מה? מדוע בחרנו באוכלוסייה זו? (חשיבות, פוטנציאל, לקונות והזדמנויות) והפוטנציאל הגלום בקבוצה זו לקידום שוויון הזדמנויות
- ב. אתגרים ייחודיים בכניסה להוראה של מחנכות כיתה (נציג נקודת מבט רחבה - אסטרטגית ופרטנית לסוגיה זו)
- ג. תוכנית אתחלתא כפלטפורמה לכניסה להוראה של מחנכות חדשות - מטרות, עוגנים, תפיסות עבודה, שותפים ואופני יישום
- ד. תוצאות הערכה ופיתוח מודל הפעולה של התוכנית.
- ה. אתגרים לעתיד

סדנה : הגבול תלוי בכנפיים-

ד"ר רוני גז-לנגרמן

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תקציר

הסדנה תציע למשתתפים ליצור לוח ערכים המייצגים את העבודה של המנטורים, החונכים, כפי שמתקף ומתבקש מהשדה החינוכי. בעזרת לוח זה נכיר את הייחודיות של האדם, אך גם את הערכים העולים והמתבקשים מהשטח. לאחר מכן, נתבונן במתחים הקיימים בין הצרכים והרגשות (שפת התקשורת המקרבת) של המנטורים החונכים בעבודתם. השאיפה של שיח זה היא לייצר הבנה עמוקה של השאלה מדוע קיימים מתחים בין צרכים ורגשות? ומתי ישנם מקרים שבהם מתחים אלו אינם קיימים. נוסף על כך, נעמיק את ההבנה לגבי השאלה מהן הנקודות המפגש בין העולם האישי לבין העולם החיצוני (על מרכיביו השונים: דרישות מערכת, האנשים שעימם האדם נמצא בעבודה, בבית ועוד) שבהן נוצרות התנגדויות וקשיים בתהליכי החניכה, וכיצד אפשר לייצר איזונים?

מתוך יצירת איזונים, ניצור תחושת משמעותיות במלאכת החונכות. תהליך זה מבקש ליצור הבנה בין תהליכים פנימיים שמתרחשים אצל האדם לבין גופי ידע המשלבים בין תקשורת מקרבת, ערכים ותהליכי איזון.

בסיום הסדנה נבנה את לוח הערכים באופן מתחדש בהתאם להתרת המתחים שבין צרכים ורגשות. המעבר בין לוח ערכים ראשוני לבין לוח ערכים לאחר תהליכי עבודה והיכרות עם עולם הצרכים והרגשות, יאפשרו התקרבות למהות של האדם, לבחירה החופשית וליציקת תוכן עם הקשר לעולמם האישי של החונכים.

מטרות הסדנה: קבלת כלי יישומי ליצירת משמעותיות בתהליכי העבודה המורכבים, היכרות לא שיפוטית עם המתחים העולים מהשטח, וניסיון להתירם.

תרומות הסדנה לשדה החינוכי: קיום מרחב העצמה של החונכים והצעה למעבר למנטורינג. יצירת ערך ומשמעות בתהליך החונכות. חיזוק הקשר שבין החונכים המנטורים לבין המתמחים והמורים החדשים.

יחסים שיווניים וגם היררכיים בעבודת צוות
של סטודנטית וגננת מכשירה
אסנת כהן, ד"ר צילה ארן ורבקה שטיינמץ
מכללה ירושלים

תקציר

תוכנית "אקדמיה גן" מהווה מודל קליני להכשרת סטודנטים להוראה שבמסגרתה הסטודנטים מלמדים בצמד עם מורה/גננת מכשירה. בקהילה לומדת, המורים בוחנים יחדיו את הידע והפרקטיקות שלהם במטרה להשתפר מבחינה מקצועית ולטייב את למידת התלמידים. בקהילה נוצרים שיתופי פעולה ועבודות צוות. נמצא שיש לפעול לפיתוח מיומנויות של שיתוף פעולה ועבודת צוות כבר בגיל הרך. לצורך כך, הכרחי לכלול גיבוש כישורים של עבודת צוות כאחת ממטרות הכשרת מורים וגננות. במהלך שנה"ל תשפ"ב המכללה הפעילה "קהילת אקדמיה-גן" לגננות וסטודנטיות שלוותה במחקר.

שאלת המחקר הייתה: כיצד תופסות המשתתפות בקהילת אקדמיה-גן את המושג *עבודת צוות*, לפני ההשתתפות בקהילה, במהלך השנה ובסיום השנה?

במחקר השתתפו 11 צמדים של גננות וסטודנטיות המתנסות במודל אקדמיה-גן ושותפות לקהילת אקדמיה-גן. המחקר נעשה בפרדיגמה איכותנית. המשתתפות התייחסו למושג עבודת צוות לפני המפגשים, במהלכם ובסיומם. תשובותיהן נותחו ניתוח איכותני על פי הכללים המקובלים. כלי המחקר:

1. במפגש הראשון: בחירת דימוי חזותי למושג "עבודת צוות" והתייחסות מילולית לשאלה "מהי עבודת צוות בשבילך?"
2. שאלון קבוע, בכל אחד משבעת מפגשי הקהילה ובו שאלה שהתייחסה לעבודת הצוות בגן, ושאלה נוספת שהתמקדה בהשפעת הקהילה על עבודת הצוות. ההיגדים בשאלון מבוססים על מסמך "מערכת החינוך 2030: מיומנויות דמות הבוגר".
3. במפגש הסיכום, כל משתתפת תיארה את תרומת הקהילה לעבודת הצוות דרך חפץ.

התמה המרכזית שעלתה במחקר היא יחסים היררכיים או שוויוניים בין הגננת המכשירה והסטודנטית המתנסה. במפגש הראשון עלתה התייחסות לעבודת צוות כשותפות שוויוניות: "יש צורך בשיתוף פעולה של כל חברי הצוות, לעבודה מושלמת". במהלך השנה, עבודת הצוות בגן, תוארה כהיררכית "הגננת הציעה פעילות ואני הסכמתי...". לעומת זאת הקהילה זימנה התנסות ביחסים שוויוניים: "אנו מחלקות ביננו את העבודה בשיתוף פעולה וכבוד".

התובנות העולות מדברי הסטודנטיות והגננות על אודות עבודת הצוות, מהדהדים את דגמי שיתוף פעולה שהגדיר טליאס (2011). "שיתוף" הוא דגם היררכי שבו בעל סמכות מזמין את האחר להשתתף ולהשפיע, אך ללא ויתור על סמכותו. "שותפות" הוא דגם שוויוני המבוסס על בחירה הדדית לשאת במשותף בעול, כאשר לכל השותפים מעמד שווה בכל הקשור להחלטות ולתוצאות. במחקר הנוכחי נמצא שהתפיסות הראשוניות של המשתתפות ראו את עבודת צוות כ"שותפות שוויונית". בפועל בחיי היומיום בגן, המציאות היררכית יותר, ומבוססת על פי רוב על "שיתוף", שבו הגננת הוותיקה לא מוותרת על האחריות והסמכות שלה. לעומת זאת, הקהילה הובילה להתנהלות המבוססת על "שותפות", קידמה יחסים שוויוניים ואפשרה התנסות בעבודת צוות הנותנת מקום לכל אחת. ניתן לצפות שחווית השותפות תקרין על אופן פעולתן של גננות מתמחות. לאחר ההתנסות בשוויוניות בקהילה, הגננת המתמחה יכולה להכיל את שותפיה להנהגת הגן – הסייעות וגננת האם באופן היררכי פחות. נוסף על כך, קהילה לומדת מאפשרת יחסים שוויוניים בין המשתתפים ומעצימה אותם בעשייתם. ניתן למצוא בעובדה זו חיזוק נוסף לחשיבותה של סדנת ההתמחות כקהילה לומדת למתמחים. אומנם היחסים בה מלכתחילה שוויוניים, אך עצם ההשתתפות בקהילה מעצימה את השותפים בה.

מורים חדשים נעים לעבר יוזמה חינוכית בגישת היוטגוגיה

ד"ר מיכל גנץ מישר

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

לאחר שנת ההתמחות וקבלת רישיון ההוראה, המורים נדרשים ללמוד בקורס 'מורה חדש' במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט כחלק משלבי הפיתוח המקצועי שלהם ומשיתוף הפעולה בין מערכת החינוך לבין האקדמיה. החוקרת מובילה את הקורס למורים בבתי ספר יסודיים ועל-יסודיים זו השנה השלישית, ובמסגרתו גיבשה עבודת חקר, המבוססת על תכנון יוזמה ויישומה בליווי רפלקציה עמוקה. הקורס מתנהל כסדנה, שמטרתה לשמוע ולהשמיע את קולם האישי של המורים ולחזק את המסוגלות האישית, הפדגוגית והחינוכית שלהם כדי להתמודד עם סוגיות ודילמות בשדה ההוראה. מטרת המחקר היא לבחון את התמודדותם של המורים החדשים, המנסים לשלב מרכיבים מגישת היוטגוגיה בהוראה ולהבין את האופן שבו אפשר להשתחרר מכבלי ההוראה המסורתית. שאלת המחקר היא: מהן הפעולות ומהם האתגרים ביישום גישת ההוראה היוטגוגית בקרב מורים חדשים?

יוטגוגיה (Heutagogy), או למידה מכוונת-עצמי (Self-directed learning) מעודדת את מעורבותם האישית והאינטלקטואלית של הלומדים, כשהם מגדירים לעצמם מה הם רוצים ללמוד, על אילו שאלות ברצונם להשיב בתחום הדעת ובאיזה אופן. הם קובעים מה יהיו תוצרי הלמידה שלהם וכיצד יוצגו בפני הכיתה. כך גם הם שותפים מלאים בהערכת עצמם. המורה הופך להיות מלווה, חונך ותומך בתהליך.

החוקרת והמורים החדשים חוקרים את עבודתם באמצעות המתודולוגיה של מחקר פעולה, המאפשרת ללמוד על העשייה בבית הספר ובקורס, לבחון אותה ולגבש ידע חדש ותובנות לעתיד. המטרה היא לשפר את ההוראה, לחשוף את הידע הפרקטי החדש שנוצר במהלכה ולהעלות שאלות מהותיות מההתמודדות עם אתגרי ההוראה היוטגוגית. המורים התבקשו לנסח נושא שמעניין אותם לשם ביצוע היוזמה והתגבשו לקבוצות עבודה על פי הנושאים שנבחרו. הם גיבשו יעדים ומטרות ליוזמה, בחרו מקורות מידע מהימנים במרשתת וכלים דיגיטליים, הפעילו שיקול דעת באשר לדרכי הלמידה וקבעו את תוצרי הלמידה. הם אף התבקשו לקבוע קריטריונים להערכת תהליך הלמידה שלהם. נוסף על מפגשי הלמידה נערכו גם שיחות של החוקרת עם קבוצות מורים כדי להקשיב, להנחות, לאתגר וללוות בגיבוש מענים פדגוגיים חינוכיים מותאמים. המתודולוגיה של מחקר פעולה מסייעת לבחון את הקורס בתוך הקשר ספציפי של החיים האמיתיים במטרה להבין אותו בהקשרים של דעת, גוף ונפש, הכוללים תנועה של מורים מהמוכר אל החדש, עידוד להנעה ליישום היוזמה וחיזוק ההנאה מההוראה. המחקר מסייע לבחון תהליכים, פעולות

והתנהגויות במהלך ההוראה ברוח היוטווגיה. כלי המחקר כללו מסמכים ותיעוד של היוזמה, יומנים רפלקטיביים של החוקרת ושל המורים על תהליך הלמידה וראיונות אישיים. ממצאי המחקר מעלים שלוש תמות מרכזיות: (א) מתפיסה פדגוגית שכיחה ומוכרת למעורבות אקטיבית ויצירתית בהוראה; (ב) חיזוק תפקידו של מרצה הקורס כמנחה ומלווה; (ג) משגרת למידה בקורס אקדמי למחויבות ואחריות ללמידה בכלל ולנושא הנבחר בפרט. תרומת המחקר בגיבוש פעולותיו של מנחה הקורס ברוח היוטווגיה כמודלינג אקטיבי היא בחיזוק כישורים של הקשבה, הכלה ופניות ללמידה שיתופית ואישית, ביצירת מרחב לשיח אישי בטוח ואמין, במעקב צמוד על תהליכי הלמידה והיישום ובקידום המסוגלות האישית של המורים במסע של אירודאות פדגוגית.

בית ספר לתשומת לב: מוחו, תודעתו וגופו של הלומד

ד"ר עידית פורת, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

מול אותה ישות המכונה "תוכנית הלימודים" עומד צידה השני של תוכנית הלימודים, שבו משום מה אנחנו מסרבים להכיר - מוחו, תודעתו וגופו של האדם עצמו, שרוחשים בכל רגע נתון כמערכת דינמית מול סביבה דינמית (ארגו, 2021, עמ' 155)

תקציר

הסדנה מבוססת על המודולה ההיברידית שפותחה למורות ולמורים מתחילים, שתוצריה משמשים חלק מממצאי המחקר בהתהוות. בסדנה נתנסה בפרקטיקות של תשומת לב לגוף ובתוך כך בחוויית המפגש עם הגוף והתנועה הפנימית – "מרחב פנים האדם". נכיר במעט את תוכנית הלימודים הפנימית – התחושות, המחשבות הרגשות (תמ"ר) המתקיימות כאן ועכשיו אצל כל תלמיד – ונשאל כיצד המפגש עם המרחב הפנימי יכול לסייע לוויסות רגשי ולפניות ללמידה? למרות השינויים בדרכי ההוראה והלמידה בעשורים האחרונים והנחת הדגשים על למידה פעילה ועל הלומד העצמאי, עיקר תהליכי ההוראה והלמידה עדיין מופנים להיבט הקוגניטיבי ומונעים על ידי גורמים חיצוניים, בהם תוכנית הלימודים וההישגים הנדרשים בתחום הדעת. עיקרון התכלול, אחד מבין ששת העקרונות בתפיסת פדגוגיה מוטת עתיד, שפותחה על יד אגף מו"פ שבמינהל הפדגוגי לעיצוב דמותו של בוגר מערכת החינוך, מבוסס על המלים תכלית וכוליות. עיקרון זה רואה את ליבת האישיות וההוויה הכוללת, בהתייחס למכלול התפקוד הנפשי והגופני ולאופן שבו האדם נתפס בעיני עצמו. מטרת הסדנה הן:

- חשיפה לשדה המחקר המתפתח לשילוב תשומת לב לגוף-נפש בחינוך.
- התנסות פעילה בפרקטיקות של תשומת לב לגוף-נפש.
- שיח שיתופי על חוויות מההתנסות בתנועה פנימה ותובנות לעתיד.

גוף הולך וגדל של מחקרים מצביע על כך שאם תלמידים ילמדו לזהות רגשות ותחושות גופניות, לא רק שביצועיהם האקדמיים יעלו, אלא גם שכך יימנעו בעיות התנהגותיות רבות. יתרונות נוספים שעולים מתוך גוף המחקר על השפעות של שילוב תשומת לב לגוף-נפש ולמודעות גופנית הן מכוונות עצמית של תלמידים לצרכים הגופניים והרגשיים שלהם, סיוע להפחתת מתח ולחץ ולתופעות של דיכאון וחרדה, פיתוח אינטליגנציה רגשית ועידוד לעצמאות ולאוטונומיה. כל אלו תומכים בפיתוח האינטרוספקציה, הרפלקציה, תחושת החוסן והמסוגלות של העצמי כמכלול. לתפיסה מתכללת (הוליסטית) ולהתנסות בפרקטיקות המשלבות תשומת לב לגוף-נפש קיימת רלוונטיות רבה לאנשי חינוך בשלב הכניסה להוראה, זאת משום שיש בהן מענה יישומי לאתגרים המרכזיים שמעסיקים את המורות והמורים המתחילים בניהול כיתה, בהתמודדות עם בעיות משמעת, בשילוב והכלה של הצרכים השונים של תלמידות ותלמידי הכיתה ובתכנון הוראה ולמידה פרסונלית.

"סיפור בשישה חלקים" - כלי פסיכופדגוגי

לזיהוי כוחות ודפוסי ההתמודדות של צוותי הוראה ושל תלמידים

במצבי לחץ ולטיפוח חוסן במערכת החינוך

סדנה

ד"ר אלונה פלג, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט ושב"י, משרד החינוך

ד"ר אור מרגלית, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

הכניסה להוראה מהווה תקופת ביניים מורכבת בין שלב ההכשרה לשלב ההתמחות. תקופה זו דורשת מצוותי חינוך והוראה מודעות עצמית, ויסות רגשי ויכולת בין-אישית גבוהה. בעתות מלחמה, קונפליקט ומשבר, עולה ומתחדדת החשיבות של משאבי ההתמודדות האישיים והמקצועיים. כיצד נדע לזהות את הכוחות שלנו כבני אדם בכלל, וכצוותי חינוך והוראה בפרט? איך נדע לסייע לתלמידים שלנו לזהות את משאבי ההתמודדות שלהם ולטפח חוסן?

בסדנה נתנסה בתרגיל של כתיבת סיפור בשישה חלקים - כלי חינוכי-טיפולי השלכתי לאיתור דפוסי התמודדות ולבניית תוכנית התערבות. לאחר מכן, נגדיר את המושג חוסן ונציג בעזרת מצגת וסרטון קצר את מודל גש"ר מאח"ד של פרופ' מולי להד - מודל רבי-ממדי להתמודדות עם מצבי לחץ. לאחר החשיפה למודל, נבקש מהמשתתפים בסדנה להתחלק לזוגות, לשתף בסיפורים שכתבו, לנתח אותם ולנסות לאפיין את דרך התמודדות של הגיבור על פי מודל גש"ר מאח"ד. כל משתתף יבדוק: האם דפוס ההתמודדות של הגיבור מוכר לו? האם גם הוא משתמש בו? האם הוא אפקטיבי? אילו עוד דפוסים היה רוצה ללמוד?

במליאה נבקש מהמשתתפים לספר על התהליך: מה הם למדו על עצמם בעקבות התרגיל? האם/איך אפשר להשתמש בו עם תלמידות ותלמידים במערכת החינוך? אילו התאמות אפשר לעשות לילדים בגיל הרך וילדים עם צרכים מיוחדים?

נסכם את הסדנה בתיאור מאפייני הכלי: "סיפור בשישה חלקים" ככלי חינוכי-טיפול השלכתי לזיהוי כוחות התמודדות והאפשרות לגזור ממנו תוכנית מחשבה-פעולה. הסדנה יכולה לסייע למתמחות בהוראה, למורות ולגננות חדשות לזהות את דפוסי ההתמודדות שלהן במצבי לחץ ולחשוף אותן לדפוסים נוספים, במטרה להגדיל את רפרטואר התגובות שלהן. בד בבד, הן יוכלו להשתמש בו בכיתות כבסיס להעלאת מודעות עצמית של תלמידים ולבניית תוכנית התערבות. לכלי יש תרומה בכל הנוגע לטיפוח כישורי אוריינות (קריאה/כתיבה) לצד כישורי למידה רגשית-חברתית וכישורי חיים.

שותפות חינוכית מוגנת – מודל יישומי אינטגרטיבי לטיפוח יחסי גננות ומורים-הורים בחברה מגוונת ומשתנה

בימי שגרה ובעתות קונפליקט ומשבר

ד"ר אלונה פלג וד"ר איריס לוי

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט ומשרד החינוך

תקציר

השנים הראשונות של המתמחות להוראה ושל הגננות והמורות החדשות נתפסות כשלב מיוחד בין שלב ההכשרה לשלב המומחיות. המתמחות ונשות ההוראה החדשות מעצבות את זהותן המקצועית ובוחנות את הידע שרכשו בהכשרה, באינטראקציות שלהן עם עמיתים למקצוע, עם תלמידים ועם הורים. בתקופה זו חוות המתמחות ונשות ההוראה החדשות לראשונה את מורכבות הקשר עם הורים. קושי זה הוביל את הארגון האמריקני לגיל הרך NAEYC לפרסם בשנת 2009 מסמך עקרונות להכשרת צוותי הוראה לגיל הרך, ובו הוחלט לשים דגש על פיתוח כישורי עבודה עם ההורים. גם בישראל המתמחות מוערכות פעמיים בשנה על תפקודן (הערכה מעצבת ומסכמת), כאשר תקשורת עם הורים היא אחד הממדים המרכזיים בהערכות אלו. בסוף תהליך זה, הן מקבלות את רישיון ההוראה.

מחקרים מצביעים על כך שגננות ומורות חדשות, ומתמחות בפרט, מתארות לעיתים קרובות תחושות של לחץ וחרדה בתקשורת עם הורים וחוות קשיים בבניית אמון ובפתרון קונפליקטים. לחצים אלו מתחדדים לאור העובדה שתקשורת בין צוותי חינוך להורים בישראל מתקיימת בהקשר חברתי-פוליטי-בטחוני מורכב במיוחד. המציאות החברתית בישראל כוללת תהליכי פילוג וקיטוב מעמיקים בין קבוצות חברתיות ותרבותיות מגוונות, התפתחות מבנים חדשים של משפחות ורפורמות מאתגרות של שילוב והכלה של ילדים עם צרכים מיוחדים במסגרות החינוך הרגיל. מלחמת "חרבות ברזל" המתחוללת בימים אלו, מערערת עוד יותר את תחושת הביטחון האישית, מחריפה את הדעות הקדומות ואת החשדנות בין קבוצות שונות, תוך הפחתת ההקשבה והאמפתיה כלפי הצד השני. הגננות והמורות מוצאות את עצמן במצב מורכב, מאזנות בין אתגרים אישיים לבין תפקידן המקצועי, שהוא חיוני בזמנים של משבר. נובע מכך, שהכשרה יעילה של מוסדות הכשרת עובדי הוראה בישראל חייבת להכין את הגננות והמורות לנהל תקשורת משמעותית ואיכותית עם

הורים, תוך טיפוח רגישות תרבותית ואסטרטגיות תקשורת מתקדמות בימי שגרה ובמצבי קונפליקט.

סקירה של מודלים קיימים של יחסי הורים-גננות ומורים העלתה כי מרביתם מתבססים על מודלים פסיכולוגיים אוניברסליים ואינם מתייחסים בהכרח לשונות החברתית והתרבותית של הילדים ומשפחותיהם ולא־תגרים הייחודיים בתקופות קונפליקט ומשבר. בהתאם לכך, בנינו מודל אינטגרטיבי יישומי של טיפוח שותפות חינוכית מוגנת עם הורים, המשלב ראייה פסיכולוגית-חינוכית עם גישה סוציולוגית-פדגוגית. המודל מתבסס על טיפוח מוגנות פסיכולוגית, ובתוכה מוגנות בזהות חברתית-תרבותית, כתנאי הכרחי לבניית יחסי קרבה ואכפתיות בין צוותי חינוך להורים. הוא דורש מצוותי החינוך לעבוד בזמנית בשלוש רמות: רמה תוך-אישית, בין-אישית וארגונית.

בהרצאה נציג את המודל שבנינו, תוך מתן המלצות ועצות יישומיות לגננות ולמורות חדשות ליישום כל אחת מהרמות. המודל יסייע לגננת ולמורה החדשה בהתבוננות עצמית, בחיזוק המסוגלות העצמית, ובזיהוי הזדמנויות חינוכיות וקהילתיות בימי שגרה ובמצבי לחץ. הוא יעניק להן כלים מעשיים לניהול שיח מוגן עם משפחות מקבוצות מגוונות ולטיפוח סביבה מוסדית מכילה ומאוזנת.

הוראה חוצה תרבויות ומפגש בין זהויות בהוראת חגים וטקסים

ובמצבי עימות ומשבר בחברה היהודית והערבית

ד"ר זליה עמנואל-לוי, משרד החינוך והמכללה האקדמית בית ברל

פרופ' אורנה שץ-אופנהיימר, המכללה האקדמית חמדת

ד"ר ג'יוסי וורוד, המכללה האקדמית בית ברל

תקציר

התופעה של מורים יהודים וערבים שבחרים ללמד בבתי ספר שאינם שייכים לתרבותם מכונה הוראה חוצה תרבויות (הח"ת). המעבר הביך-תרבותי התפתח על רקע עודף בסגלי הוראה בחברה הערבית ומחסור במורים בחברה היהודית. תהליך זה התרחב בשנים וכיום יותר מ-1400 מורים ערבים מלמדים בבתי ספר יהודיים, ו-200 מורים יהודים עובדים בבתי ספר ערביים. בתהליך השתלבותם של מורי הח"ת נחשפת סוגיית המפגש בין זהויות המצויה בהתמודדות מורכבת. לא רק ביחס להבנת ההיכרות והמובחנות בין תרבות-האם של המורים לבין התרבות האחרת שבה הם מלמדים, אלא גם ביחס למאמץ של מורי הח"ת לחיפוש קווי דמיון המסייעים לעצב זהות משולבת והיברידית לגישור בין תרבויות.

מטרת המחקר היא להבין את הסיבות והתנאים המקדמים והמקשים על השילוב המקצועי של מורי הח"ת והתמודדותם עם אתגרי הוראה של חגים וטקסים לאומיים, לצד התמודדות במצבי משבר ועימות המתרחשים ביחסי החברה היהודית והערבית בארץ.

המחקר מושתת על גישה איכותנית-פרשנית, והוא מתבסס על שבעה סיפורי מתמחים שהשתתפו בתחרות סיפורים של משרד החינוך לצד 18 ראיונות חצי-מובנים עם תשעה מורים יהודים ותשעה מורים ערבים, המלמדים בבתי ספר ובגנים יהודיים וערביים. מחצית מהמורים בראשית דרכם

בהוראה. במחקר בוצעו ניתוחי תוכן תמטיים של תפיסות המורים, ביחס לדפוסי התנהגות וזהותם בהוראת חגים וטקסים לאומיים ובמצבי התמודדות בעת עימות ומשבר בארץ (כמו במבצע "שומר חומות").

מן הממצאים אפשר ללמוד כי המורים נמצאים במציאות חינוכית רבת־מתח ואתגרים, ביחס למנגנוני התמודדות בעת הוראת טקסים וחגים לאומיים. מרבית המורים פיתחו תהליכי הכלה וסובלנות לתרבות של העם האחר תוך רצון לחפש את המשותף בין התרבויות, יותר מן המפריד. נחשפה בתפיסותיהם זיקה בין וקטורים מתקרבים המסייעים ליצירת זהות היברידיה המעניקה תובנות מחודשות לזהות האישית והתרבותית של כלל מורי הח"ת. ככל שחולף הזמן, מצליחים המורים לפתח מנגנונים לשיכוך קונפליקטים בעת משבר ועימות בין עמים. המורים הערביים נוטים להיות סולידריים ולא להתעמת עם עמיתיהם בחדר המורים, בעת מצבים טעונים מבחינת חברתית־אזרחית. למנהלים תפקיד מסייע חשוב בתהליכי השילוב של המורים. גישתם מעניקה למורים תמיכה וחוסן לגבי תחושות של חשש ואי־נוחות בקהילת בית הספר.

המחקר מסייע להרחבת הפרספקטיבה התפקודית של מורי הח"ת לגבי הבנת התנאים הנדרשים בהכשרה להוראה ובשלבי ההתמחות והפיתוח המקצועי של מורים, ביחס לתפקודם בחברות פלורליסטיות־דמוקרטיות בארץ. תרומה זו חשובה גם כעת, במלחמת "חרבות ברזל", החושפת את החשיבות בפיתוח מיומנויות ופרקטיקות משוכללות אצל המורים, לרגישות תרבותית ולתבונה בצליחת משברים ובניית אמון. אלו מחזקים את מורי הח"ת בשליחותם ובתפקידם הדינמי לגישור והכלה בין־תרבותית.

נעים במרחבי למידה מקצועיים: הקניית כלים למתמחה בחינוך הרגיל בעבודתו עם תלמידים עם צרכים מיוחדים המשולבים בכיתה

**ד"ר נאוה בר
אוניברסיטת חיפה**

תקציר

ההרצאה תעסוק בהצגת מורכבות במרחב למידה מגוון: כיתה רגילה שבה משולבים תלמידים עם צרכים מיוחדים שמלמדים מתמחים מהחינוך הרגיל. הגישה המרכזית בחינוך של תלמידים עם צרכים מיוחדים היא גישת השילוב. גישה זו נשענת על התפיסה ההומניסטית ועקרונות שוויון הזכויות ושוויון ההזדמנויות, שעל פיהם תלמידים עם צרכים מיוחדים זכאים להזדמנות שווה לממש יכולותיהם בסביבות חינוכיות מותאמות להם וללמידה יחד עם בני קבוצת הגיל, בתוך מערכת חינוך אחת. בישראל נעשה מאמץ מתמיד לתת מענה חינוכי הולם לכל תלמיד, כולל תלמידים עם צרכים מיוחדים, כשהעדיפות היא למענה במסגרת החינוך הרגיל.

המחקר המוצג נערך בקרב מתמחים בהוראה בוגרי אוניברסיטת מחקר, שהכשרתם היא הוראה בחינוך הרגיל שבמסגרתה השתתפו בקורס אקדמי "מבוא לחינוך מיוחד". עם כניסתם להוראה המתמחים השתתפו במסגרת סדנת ההתמחות בתהליך למידה קצר-מועד, שצייד אותם בידע ובכלים ראשוניים לעבודה עם תלמידים עם צרכים מיוחדים המשולבים בכיתותיהם. המטרה הייתה לבחון אם התהליך שימש אותם באופן אפקטיבי בעבודתם עם התלמידים עם הצרכים המיוחדים, ותרם לקידום השותפות עם אנשי המקצוע בבית הספר.

מהממצאים עולה כי המשתתפים נחשפו לידע, לעקרונות עבודה ולכלים שהטיבו עם תלמידיהם. מודעות המתמחים לאיתור התלמידים, לחשיבות איסוף המידע, לבניית תוכנית אישית ולדרכי התמודדות המותאמות לתלמידיהם גברה, והיותה חידוש מבחינתם. מפגש שהמתמחים התבקשו לקיים במסגרת התהליך עם מורת שילוב תרם להבנתם שזהו משאב (שלא ידעו על קיומו) שתרומו רבה עבורם לאיתור התלמידים עם הצרכים המיוחדים; לאיסוף מידע והבנת הרקע ללקותם, לזיקוק נקודות החוזק והנקודות לחיזוק שלהם; להעלאת כיווני חשיבה ודרכי פעולה לעבודה עימם ולהבנת היותה של מורת השילוב שותפה וכתובת לפנייה ולסיוע מקצועיים. המתמחים הדגישו כי ההשתתפות בתהליך קידמה את הפיכת מרחב הלמידה בכיתותיהם ההטרוגניות למודולרי יותר,

שבו לתלמיד המשולב מתאפשר מרחב לימודי-חינוכי מותאם וייחודי לשם מיצוי יכולותיו, דבר שיכול לסייע לתהליכי הלמידה הכלל-כיתתיים.

מסקנות והשלכות המחקר הן כי קיים פער בין הנלמד בהכשרת הסטודנטים להוראה בנושא שילובם של תלמידים עם צרכים מיוחדים בכיתות הרגילות לבין הדרישות מהם, כמתמחים, עם כניסתם להוראה, בהתאם לחוק חינוך מיוחד (2018) ולמדיניות משרד החינוך. פער זה מתבטא בשימוש במנגנונים הישרדתיים בלתי-מקצועיים בעבודתם עם תלמידיהם המשולבים, כמו הימנעות מפעולה או נקיטת פעולות אינטואיטיביות. מכאן שיש חשיבות בבחינה מחודשת של הכנת הסטודנטים להוראה לאתגר של שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים בכיתותיהם בהעלאת מודעותם, כבר בשלב ההכשרה, והכנתם לתפקידם בהיבט התיאורטי והפרקטי - נושא מהותי שלו השלכות על עבודת המתמחה ושיש ללמוד אותו ולהתנסות בו באופן מעמיק. זאת ועוד, ציפיית בית הספר היא שהמתמחים יהיו מצוידים בידע וכלים מקצועיים בנושא השילוב, מעצם הכשרתם לתפקידם. לפיכך, יש חשיבות בהגברת מודעות בתי הספר למעמד המיוחד של המתמחים כלומדים בין "עולמות" בשנת ההתמחות: בין "עולם הלמידה", ההכשרה, לבין "עולם העבודה", בית הספר, בזיהוי צורכיהם הייחודיים וסיפוק תמיכה וליווי רציפים ושיטתיים לאורך שנת ההתמחות, ביישום השילוב בכיתותיהם ובהבניית שותפויות הכרחיות לשם כך, כמצפן לעבודה עם תלמידיהם.

הנעה כגורם עילוי – הכשרת מורים בקהילה מקצועית לומדת

חיה גזית

מכללת אורות - אלקנה

תקציר

קהילת מורים מקצועית לומדת (קמ"ל) מתבססת על מודל שצמח והתפתח במערכות חינוך ברחבי העולם בצורות ובדרכים שונות, בד בבד ולעיתים כחלופה להשתלמויות המורים המסורתיות. מודל זה נשען על ההבנה כי לא ניתן לנתק בין גוף הידע הנלמד לבין הפרקטיקה; הפרדיגמה העוסקת בפיתוח מקצועי (professional development) של מורים צריכה להשתנות, ובמקומה יש לעבור לדבר על למידה מקצועית (professional learning).

קהילות הלמידה מעוגנות בשתי הנחות עיקריות: האחת – הידע המקצועי נמצא בחוויות היומיומיות של המורים, ולכן ניתן להבינו בצורה הטובה ביותר באמצעות רפלקציה ביקורתית משותפת עם אלו החולקים את אותה חוויה. השנייה – מעורבות פעילה של מורים בקהילות למידה מקצועיות תגדיל את הידע המקצועי שלהם, וכפועל יוצא תשפר את הלמידה של התלמידים. אחת הסיבות לכך היא שבמסגרת קהילה מקצועית לומדת המורים מתמקדים בלמידה של התלמידים, בניגוד להתמקדות בתהליכי הוראה של המורים, הנפוצה בהשתלמויות מורים.

כמובילה אקדמית פדגוגית בתחום הוראת ההיסטוריה ובהובלת קורסי המורים החדשים אימצתי תפיסה זו של קהילת מורים לומדת וחקירת דרכי ההוראה.

מטרות מודל הלמידה:

1. הכשרת מורים חדשים.

2. הכשרה להוראה כלכידה חברתית היוצאת למסע למידה הנעשית בבתי הספר.
  3. יצירת קהילה המניעה לפעולה ויוצרת תנועה לומדת עם יצירת סקרנות, שייכות וגאווה יחידה שמפתחת מוטיבציה והבנת השליחות בהוראה.
  4. פיתוח מודעות פרופסיונלית על ידי התייחסות רפלקטיבית לעשייה.
- אוכלוסיית היעד היא סטודנטיות להוראה בשלב ההתנסות בבתי הספר, ומורים חדשים בכניסתם למקצוע.
- במסגרת היוזמה תתקיים התנסות הכוללת צפייה משותפת במורים ותיקים, הוראת עמיתים בכיתות, השתתפות בסדנאות, סיורים לימודיים בבתי הספר ועוד.
- אחרי כל חוויה של אירוע משותף נערך דיון ונגזרים עקרונות ותובנות. במהלך ההתנסויות השונות נכתב "יומן מסע" המתעד את תהליך הצמיחה והזהות המקצועית המתגבשת.
- בסוף היום מוקדשת יחידה לדיון ואיסוף התובנות והתייחסות של המובילה האקדמית הפדגוגית או מנחת הקהילה לכמה נושאים מרכזיים שעלו מתוך החוויה. זהו זמן למידה.
- תרומתו של המודל **קהילה מקצועית לומדת** חשובה במיוחד בימים אלו שבהם יש לחזק מיומנויות חברתיות וחוויה של תחושת שייכות. חווית הקהילה מהווה מודלינג להוראה עתידית עם התלמידים יחד עם בניית נורמות של עבודת עמיתים בבתי הספר. נוסף על כך, עבודה במודל קהילה מקצועית לומדת משמעותית לחיזוק הזהות המקצועית של מורים חדשים ולמניעת נשירה מהמקצוע.

"אות לאות ספר את הסיפור שלך" - תהליכים רפלקטיביים

בסדנאות כניסה להוראה

דיקלה ברוקמן ופנינה פוקס שרית גורלי לינקר,

המכללה האקדמית גורדון

"אדם חווה את עצמו-את מחשבותיו ואת רגשותיו כמשהו נפרד מהשאר, מין אשליה אופטית של הכרתו. אשליה זו היא מעין כלא עבורו, המגביל אותנו לרצונותינו האישיים ולחיבה לאלה הקרובים אלינו ביותר. המשימה שלנו צריכה להיות לשחרר את עצמנו מהכלא הזה על ידי הרחבת מעגל החמלה שלנו, כך שיקיף את כל היצורים החיים ואת הטבע כולו ביופיו" (אלברט איינשטיין).

תקציר

חשיבה רפלקטיבית עוסקת בפעולות שנעשו כדי להעריך את חשיבותן ולחפש פתרונות או חלופות. היא מחייבת את המורים החדשים להתנסות, לטעיה ולחקר (פררו, 2000). שילוב של כלים רפלקטיביים שונים בסדנאות הכניסה להוראה מסייע למורים המתחילים להתבונן מחדש באירועים שחוו בשטח ולפתח מיומנויות של חשיבה ביקורתית על הפעולות שנקטו וחשיפה לתובנות חדשות. מחקרים מראים כי הדרך האפקטיבית ביותר לחולל שינויים בפרקטיקות הוראה היא פיתוח של כישורי רפלקציה בקרב מורים (רן ורכנברג, 2017). תרגול רפלקטיבי ממלא תפקיד מרכזי בהתפתחות המקצועית של מורים, וזאת מכיוון שהוא מאפשר למורים בראשית דרכם לנתח באופן ביקורתי את חוויות ההוראה שלהם, לזהות תחומים שבהם עליהם להשתפר ולקבל החלטות מושכלות כדי לייעל את אסטרטגיות ההוראה שלהם.

בסדנה זו נשתף כלים המעודדים מורים מתחילים לחשיבה רפלקטיבית על אירועים ודילמות שהם חווים בשדה ההוראה. הכלים שבהם נתנסה בסדנה לקוחים מתוך סדנאות הכניסה להוראה ביחידת התחל"ה באקדמית גורדון. באמצעות הכלים שיוצגו יחוו המשתתפים בסדנה את חשיבותה של ההתבוננות מחדש, המאפשרת חשיבה מעמיקה, ראיית זוויות מבט חדשות ומסגור מחדש של סיפור האירוע, אשר יביאו למציאת דרכי התמודדות יעילות יותר. נוסף על כך, נדגים כיצד הכוח של הקבוצה תורם משמעותית לתהליך הרפלקטיבי של היחיד ושל חברי הקבוצה בינם לבין עצמם. הכלים שיינתנו בסדנה הם: דף מארגן לשיתוף באירוע, מודל שיתוף מובנה המעודד הקשבה, שאילת שאלות, רפלקציה והדהוד, תמונות משקפות. מטרת הסדנה:

- טיפוח הרגלים וחשיבה רפלקטיבית בעבודת ההנחיה בסדנאות הכניסה להוראה, כדי לקדם את ההתפתחות המקצועית של המורים.
  - מתן כלים רפלקטיביים לעבודה בסדנאות.
  - התנסות בכלים הרפלקטיביים המוצעים בסדנה.
- הרפלקציה מאפשרת למורים לפתח מיומנויות שונות, כגון חשיבה ביקורתית, קבלת החלטות מושכלות, פתרון בעיות, יצירתיות וניהול סיכונים, וכן לטפח סביבת למידה שיתופית שבה המורים חולקים את חוויותיהם, לומדים זה מזה, מקבלים נקודות מבט מגוונות, קבלת משוב בונה והחלפת שיטות עבודה. הסדנה חושפת למגוון כלים רפלקטיביים לעבודה בקבוצה ומעשירה את ארגז הכלים של המשתתפים.

נשימה, תנועה ולמידה

ד"ר רוני זהר

מכון ויצמן ומכללת גבעת ושינגטון

תקציר

בהרצאה אציג תרגילים תנועתיים לדוגמה וממצאי מחקר בעקבות ליווי צוותי הוראה בית ספריים בפדגוגיה מעוגנת גוף המשלבת תרגילים תנועתיים, תרגילי מוח ותרגילי נשימה. הפדגוגיה המעוגנת גוף שבה השתמשתי מבוססת על עבודת הדוקטור שלי לשילוב פדגוגיה מעוגנת גוף בהוראת מושגים מדעיים ועל הפוסט־דוקטורט בחקר המוח.

מטרת המחקר: השפעת ליווי פדגוגי מעוגן גוף של צוות מורים בבית ספר יסודי ייחודי על המורים והתלמידים מבחינת רוגע ופניות ללמידה.

צוות המורות עברו איתי השתלמות בית ספרית בנושא פדגוגיה מעוגנת גוף ונפש לרווחת הלומד והמורה ובמהלכה נחשפו והתנסו בתרגילי מוח, נשימות, נ ל מטרות ריכוז, שחרור והרפיה. במהלך הליווי של צוות המורים ראייתי ושוחחתי עם המורים באופן אישי על ההשפעה על חייהן האישיים ועל ההוראה בכיתה. המורות ענו על שאלונים לאחר תקופה שבה התנסו בתרגילים בהוראה.

הממצאים העיקריים: "יותר רוגע לכולנו, התלמידים חייכו ואפילו הזכירו לי לעשות את התנועות"; "יש רוגע בכיתה, ריכוז ושלווה לתלמידים מסוימים, יש תלמידים שתוך כדי השיעור

ממשיכים בתנועות ובתרגילים ואני המורה מוצאת את עצמי יותר רגועה ושלווה; "הייתי רוצה ללמוד עוד ולתרגל עוד."

מהשוואה לליווי פדגוגי בבית ספר אחר, שבו העבודה הייתה פרטנית בלבד עם המורים, נראה כי הליווי בבית ספר שבו כל הצוות עובר הכשרה מקדם את התלמידים יותר מכיוון שהתלמידים נחשפים לתרגילים ולתרגול במשך יותר שעות ועם יותר מורים.

מבחינת ליווי המורים, נראה שהמורים, בדומה לתלמידים, זקוקים למרחב פרטני להקשבה והכלה ולא רק במסגרת הקולקטיבית מול כל הצוות.

תרומת המחקר מתבטאת בהשפעה החיובית של התרגילים השונים בכיתה שתאמה מחקרים התנהגותיים שונים שנעשו בעולם והתנסויות שלי בעבר בליווי של פרחי הוראה בהטמעת פדגוגיה מעוגנת גוף בכיתה. הממצא הבולט מבחינתי היה הצורך של המורות עצמן בליווי אישי ובתרגילים האלו לעצמן בחיי היומיום ובשיפור שלהן בלחץ בכיתה ובסגרת העבודה הבית ספרית. מחקר זה תומך בצורך לחשוף וללמד פרחי הוראה וצוותי מורים טכניקות המשלבות גוף ונפש לרווחת המורה והתלמיד בזמני שגרה ומשבר בפרט.

נעים קדימה: מסעה של קהילה אפיסטמית-יוטגוגית

פרופ' אילנה מרגולין, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

ד"ר ערן גוסקוב, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

צביה שמוחה, מכללת קיי

תקציר

בימים הקשים העוברים על ישראל משוועים אזרחיה למנהיגות חינוכית, שתניע ותוביל שינוי פרדיגמטי במערכת החינוך, שמתקשה להתמודד עם המגוון הרב-תרבותי, ההטרורגני, הדינמי, הקונפליקטואלי והמשתנה תדיר של החברה הישראלית. כבר הוכח, שעל תפיסת הלמידה וההוראה המסורתית אבד הכלח, כיוון שאינה נותנת מענה לצורכי הלומדים ולדרישות החברה בעידן המידע. הרעיון היוטגוגי שואף להתגבר על קשיים אלו ולהניע דרכי התמודדות בונות-חוסן בקרב הלומדים והמלמדים כאחד. הכניסה להוראה היא הזדמנות פז לחולל את המהפך הנדרש ולהפוך את הלמידה לחוויה משמעותית אינטלקטואלית, רגשית וחברתית ייחודית.

היוטגוגיה, או הלמידה מכוונת-העצמי, היא גישת לימוד וחקירה, שבה הלומדים הם שקובעים מה ללמוד ולחקור בתחום תוכן נתון מתוך סקרנותם ותשוקתם ללמידה. הם שמחליטים כיצד לעשות זאת, מהם מקורות המידע שעליהם יתבססו, מה יהיו תהליכי הלימוד ותוצרי מחקרם, וכיצד יוצגו תוצרים אלו לאחרים. כמו כן, הלומדים אף שותפים מלאים בהערכת עצמם. התפקיד המסורתי של המורים משתנה אף הוא, והם כבר אינם מקור הידע העיקרי והאקטיבי, אלא הם הופכים לחונכים, מאפשרים ומייעצים. הלמידה בדרך היוטגוגיה אינה כפופה עוד לתוכנית לימודים ליניארית ואחידה שמונחתת מלמעלה, אלא הלומדים-החוקרים נעים ומשוטטים בין מרחבי ידע אנושיים ואינטרנטיים, כשמטרת תנועה תועה זו היא לספק את סקרנותם ולהביאם לידי הבנת מושא מחקרם.

סביב רעיון יוטגוגי זה התגבשה קהילה אפיסטמית-מעשית של מכשירי מורים ממוסדות אקדמיים שונים, שמטרתיה הן ללמוד את הרעיון, לפתח את הידע בתחום, ליישמו בפועל בהכשרת מורים, להגביר מודעות לידע זה ולהפיצו במערכת כולה. הקהילה נפגשת בזום אחת לשלושה שבועות

בשלוש השנים האחרונות, דנה בסוגיות יוטוגיה עקרוניות ובדילמות ובשאלות שעולות מיישומן של הרעיון במכללות להוראה. מעבר להרחבת הידע ולהפצתו, הקהילה חותרת ליצירת רשת של שיתופי ידע בצומת שבין ממצאי מחקר לבין יוזמות מדיניות, רשת שתחולל שינוי פרדיגמטי במערכת כולה.

המחקר היזום על ידי המשתתפים וממוקד בהם הוא מחקר עצמי-שיתופי. מטרותיו: לבחון את דרכי הפעולה של הקהילה, להבין את הנתבים שבהם מבקשים חבריה לשנות את מאפייני ההוראה והלמידה המסורתיות, ולתאר את תרומת הקהילה לטרנספורמציה של המשתתפים בה. מטרה נוספת היא בחינת האופן של הפצת הרעיון היוטוגי בקרב קהילות מורי מורים, מורים ותיקים וחדשים ואף מתכשרים להוראה בשלבי הכניסה להוראה. שאלת המחקר המרכזית היא: כיצד מסייעת הקהילה להפצת הרעיון היוטוגי בקרב מורי מורים, מתכשרים להוראה, מורים ותיקים וחדשים?

ממצאי המחקר מצביעים על הצלחת הקהילה בחשיפת הגישה היוטוגית לציבור רחב של לומדים ומלמדים ובעקבות כך לשינוי הדרמטי שהגישה מחוללת בתפיסת הלמידה שלהם, בשייכותם ובזהותם, בחיבורם לעצמם, ביצירת שותפויות מונעות בדידות, בהנעתם להתנסות בה ולהנאתם מכך. הממצאים אף מצביעים על דילמות ואתגרים מורכבים המלווים את הטרנספורמציה הזו. השלכות הממצאים קוראות למאמץ, לחשיבה וללמידה מחודשים שעל כלל מוסדות החינוך ליצור כדי לברוא מודלים חדשניים ומרחבי-למידה מגוונים לקידום ההתפתחות האישית והמקצועית של הנכנסים להוראה ושל המלמדים בה. במרחבי-למידה אלה ינועו קהילות הלומדות בשיתוף, שתורמות לעתיד החינוכי המשמעותי ולשלומותם של הלומדים והמלמדים.

קומו! – בתנועה, בריקוד וברוח

ד"ר רוני זהר

מכון ויצמן ומכללת גבעת ושינגטון

תקציר

הסדנה היא תנועתית ריקודית שמבוססת על אימפרוביזציה בתנועה. בחלק הראשון נתחמם וננוע לצלילי מוזיקה בעזרת תרגילי מוח, דמיון, התמקדות באיברינו כמובילי תנועה, חיבור לקרקע ולהרגש הגוף. בהמשך נעצור לכמה דקות, נשב ונקשיב לרעיון מפרשת השבוע בהתבוננות נפשית יהודית. ובחצי השני של הסדנה נרקוד לפי הנחיות תנועתיות בהשראת הרעיון ששמענו ונפנים את הכוח לקום ברוחנו מתוך הריקוד וההנחיה. נסיים בשיח קצר על הרגש הגוף-נפש שלנו.

הסדנה מבוססת על מחקר של שנים בנושא פדגוגיה מעוגנת גוף בקידום למידת מושגים מדעיים, על היותי מנחת אימפרוביזציה בתנועה ומחול ועל החיבור בין הגוף-הנפש בעזרת רעיונות רוחניים מהמקורות היהודיים. הקימה הפיזית לצד הקימה והתחזקות הרוח והתקווה שכל כך נצרכים בימים אלו.

מטרות הסדנה:

1. להכיר את הכוחות המרפאים והיצירתיים באימפרוביזציה בתנועה.

2. להכיר בקשר בין תנועה לבין קידום למידה בתחומים השונים כולל בתחום החיזוק הנפשי.
3. לחבר בין המקורות היהודיים, פרשת השבוע לחיזוק הנפשיהגופני. היכרות מפתיעה חדשנית עם המקורות היהודיים. קירוב מאחד בין התורה לכאן ועכשיו, לתקופתנו ולגופנרנפשו.

תרומת הסדנה לשדה החינוך: החיבור והקשב לגוף ולתנועה נצרך בכל זמן, ועל אחת וכמה בעתות מלחמה ומצוקה. אימפרוביזציה בתנועה הוא כלי לשיחרור ולהבעה שיכול לעזור בכל גיל. כלי זה קיים בגני הילדים אבל נעלם עם השנים מאחורי שולחנות ושבנות. השימוש בגוף ותנועותיות לצורכי חוסן, הרגעה ושקט נפשי הם חשובים לכלל הלומדים ולכלל המורים. התלמידים והמורים בישראל זקוקים יותר מתמיד לשיעורים כאלה.

החיבור המיוחד בין רעיון שמגיע מהמקורות היהודיים לשפת הגוף ולחיזוק נפשי יתרום ללומד ברמת הפרט וברמת הקבוצה והחברה. ראשית, הלומד נחשף ומקבל כלי לחוסן ברמה הפילוסופית יהודית ומפנים את הרעיון בגופנרנפשו. שנית, הלומדים פוגשים זוויות חדשניות עכשוויות ומחזקות מבחינת זיקה יהודית. אפשר וצריך לקום, לרקוד ולשמוח על היותנו יהודים ועל היותנו נעים.

הערכה מכוונת-עצמי כבסיס ללמידה לאורך החיים

ד"ר שרון הרדוף-יפה וד"ר ערן גוסקוב

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בגישות למידה מסורתיות, הן אלו שבמרכזן מצוי המנחה (teacher-centered approach) או תוכנית הלימודים (curriculum-centered approach) הן אלו שבהן התלמיד במרכז המעשה החינוכי (student-centered approach), המורה או המרצה הם האחראים על הערכת תלמידיהם.

לעומת זאת, הלמידה מכוונת-העצמי (יוטגוגיה), היא גישה למידה שמכוונת בידי הלומד עצמו. היא מתאימה במיוחד לעידן העכשווי שבו הידע זמין ונגיש לכול, ושנדרשות בו יכולות ומיומנויות של למידה עצמית והערכה עצמית. גישה זו מעניקה ללומד אחריות וסמכות לקבוע במידה רבה את הנושאים שהוא לומד ואת דרך הלמידה, ובפרט משאירה בידי את האחריות להערכת למידתו. למידה יוטגוגית שמתקיימת במסגרת הכשרת מורים מאפשרת לסטודנטים להוראה להתנסות ולרכוש מיומנויות שפותחות פתח ללמידה ולהתפתחות מקצועית לאורך החיים, מיומנויות שיוכלו להנחיל בבוא העת גם לתלמידיהם. על כן, למידה ברוח היוטגוגיה מהווה רכיב משמעותי וחשוב בהכנת המורים לעתיד לקראת השתלבותם המיטבית בהוראה.

מטרת המחקר הייתה לבחון את האופן שבו סטודנטים להוראה, ברגע שלפני השתלבותם כמורים, מעריכים את למידתם בקורסים יוטגוגיים. במחקר נותחו הערכות שכתבו הסטודנטים בשלושה קורסים יוטגוגיים במכללה להכשרת מורים. בקורס אחד למדו סטודנטים בשנה ג (סדירים), ובשני קורסים נוספים אקדמאים בתוכנית להסבה להוראה. ההערכות עברו ניתוח תוכן וגובשה מערכת קטגוריות המתארת את מערך הקריטריונים להערכה שעלו בניתוח. כמו כן, נערכה השוואה בין שכיחות הופעתו של כל אחד מהקריטריונים להערכה בקרב הסטודנטים הסדירים לבין שכיחות זו אצל הלומדים בתוכנית להסבה להוראה. הניתוח העלה מגוון של קריטריונים להערכה: איכות תוצר הלמידה, הידע שנרכש, תהליך הלמידה, היבטים רגשיים וחברתיים בלמידה (כמו עניין, הנאה,

התרגשות), מרכיבים של עבודה משותפת, מידת ההתפתחות האישית והמקצועית והפעלנות (Agency) – כלומר הערכת הלמידה של המעריך עצמו כמובילה ומשפיעה על אחרים.

הממצאים מעלים כי המתכשרים להוראה, שמרביתם חוו לראשונה הערכה עצמית, מייחסים חשיבות לתהליך זה, אף שחלקם התקשה בכך. נוסף על כך, התגלה שבקרב חלקם הייתה התייחסות להערכת עמיתים ואף למשוב מגורמים חיצוניים לקורס. בהשוואה שנערכה בין האקדמאים לבין הסדירים נמצא כי האקדמאים התייחסו יותר לאיכות הידע שעליו התבססו, לתהליכים רפלקטיביים שליוו את הלמידה, לתהליך הלמידה ולמיומנויות שהוא כלל. לעומתם, הסדירים הדגישו את השפעת למידתם על אחרים (פעלנות) ואת איכות התוצר עצמו.

המחקר מעיד על מסוגלותם של רבים מהמתכשרים להוראה להערכה מכוונת עצמי, ועל היכרותם עם מגוון קריטריונים המאפיינים למידה איכותית. עם זאת, התגלו פערים בין מי שהערכתם הייתה משמעותית ומעמיקה לבין מי שהסתפקו בהערכה דלה. מכאן ניכר הצורך בהעמקת ההכשרה והרחבת ההתנסות בלמידה מכוונת עצמי ובהערכה עצמית כהכנה לקראת הכניסה להוראה. יכולת זו תאפשר למורים החדשים להמשיך ללמוד ולהתפתח באופן איכותי במהלך כל שנות עשייתם החינוכית.

חדר כושר חברתי - למידה חברתית רגשית

רבקה אלקובי, מכללת אחוה

תקציר

מטרת המחקר העיקרית הייתה להניע מורים להתערב בחיי החברה בכיתה ולנסות לשפר אותם, גם באופן ספציפי בקרב תלמידים המתקשים בחלק החברתי, וגם באופן כללי, בהעלאת התחום הרגשי החברתי בכל הכיתה. שאלת המחקר הייתה: מהי הדרך האפקטיבית להקנות כישורים חברתיים רגשיים לתלמידים?

למידה רגשית-חברתית (SEL) היא מונח פסיכולוגי המתייחס לרכישת כישורים המובילים לזיהוי וניהול רגשות, לפיתוח דאגה ואכפתיות לאחר, לקבלת החלטות אחראית, לייסוד מערכות יחסים חיוביות ולהתמודדות יעילה עם מצבים מאתגרים. לכישורים החברתיים השפעה דרמטית על חוויית הילד ועל הצלחתו. מיומנות חברתית טובה עשויה להוביל להצלחה ברבדים בולטים רבים בחיי הפרט - וההפך. בעקבות ההתפתחות הטכנולוגית בעשורים האחרונים התלמידים מתנסים פחות בסיטואציות חברתיות, לכן, קיימת חשיבות להקנות מיומנויות אלו בבית הספר. ההתייחסות ללימוד המיומנויות החברתיות היא כאל תהליך נרכש, מקודד, כלומר, כל מיומנות נלמדת בפני עצמה, ויש לה אופי מוגדר. תהליך זה מאפשר לילד לרכוש את הידע שחסר לו כדי לפעול בהתנהגות הרצויה והמקובלת בכל סיטואציה חברתית.

המחקר נערך בגישת המחקר האיכותני. לצורך המחקר רואיינו עשרה מורים המשמשים בתפקיד מחנכי כיתה מבתי ספר יסודיים ממלכתיים וממלכתיים-דתיים. הריאיון כלל חמש שאלות עומק בהקשר ללמידה החברתית-הרגשית שמטרתן לבחון ולהבין את הנושא מנקודת מבטם, בפרט לאור כך שנושא זה נדרש כחלק ממחויבות תוכנית הלימודים.

המורים הבינו את חשיבות המיומנויות החברתיות-הרגשיות. בזמן הראיונות ניכרו החששות הרבים שהמורים העלו סביב הנושא, וחוסר הידע שלהם בהקניית מיומנויות אלו. המורים ביקשו שהמחקר יהווה שופר לצרכים שלהם.

הראיונות נותחו על פי השיטה הקטגוריאלית, ומתוכם עלו שלוש תמות מרכזיות: ביטחון, אמונה ויוזמה. ביטחון: מורים רבים נרתעים מעיסוק בחלקים החברתיים אצל התלמידים, במיוחד מורים מהמקצועות הריאליים. במחקר נמצא שמורים חשים שהם זקוקים לעזרה ואין להם מספיק ידע בנושא. חוסר ביטחון בקידום יכולת חברתיות מונע מהמורים לפעול למנף את היכולות החברתיות של התלמיד. אמונה: כדי לפתור את חוסר הביטחון של המורים, יש להביא את המורים לאמונה כי יש ביכולתם לסייע לתלמידים בתחום החברתי. ברגע שההבנה שהנושא החברתי של התלמיד יהפוך לחלק מהשקפת עולמם, הם יתחילו להתבונן בחיי החברה של תלמידיהם ליזום בעבור כך. יוזמה: מורה שתופס שביכולתו לעזור לתלמידו מבחינה חברתית, יפעל למען כך, יתעניין בחיי החברה בכיתה, ישפר את האווירה החברתית, יתייחס ויקשיב לאופן שבו התלמידים משוחחים, ויעבוד איתם על הנושאים המקדמים תקשורת חיובית.

מתוך הממצאים עלתה התובנה שהעמקת התודעה בקרב המורים בנושא הלמידה החברתית-הרגשית יכולה להתקיים באמצעות סדנאות והענקת ארגז כלים מותאם אשר יש בו מענים למגוון האתגרים החברתיים-הרגשיים שהמורים נדרשים להם. הידע שיינתן למורים יביא אותם להקנות מיומנויות אלו בקרב תלמידיהם.

החיבור בין יוטגוניה וסביבת למידה אימרסיבית בתלת-ממד

ד"ר אילן בר שלום, יוסי שוורץ, פרופ' אמנון גלסנר

מכללת קיי

תקציר

חוקרי חינוך רבים מבינים כיום שיש לראות את תהליך הלמידה כמחייב חיבור בין ההיבט הרגשי, החברתי והשכלתני. על פי תיאוריית ההכוונה העצמית (Deci & Ryan, 2000), כדי לספק תשתית ללמידה מתוך מוטיבציה פנימית, סקרנות ועניין, יש לתת מענה לשלושת הצרכים הרגשיים הבסיסיים: תחושת מסוגלות, אוטונומיה ותחושת שייכות וקשר למעגלים חברתיים ולסביבה. לומדים צריכים לחוש תחושת רווחה אישית (mental wellbeing) ופניות רגשית. גישת הלמידה-הוראה היוטגוגית (Glassner & Back, 2020) מעודדת למידה מכוונת עצמית דרך אפשרות של בחירת נושא הלמידה ודרכיה. הלמידה משולבת במקרה זה בסביבת למידה אימרסיבית. בלמידה אימרסיבית הלומד חווה מצב של מעורבות נפשית עמוקה המטשטשת את מודעותו לעולם הפיזי באמצעות טכנולוגיה, נרטיב ואתגר (Beck & O'Shea, 2023). במקרה המתואר מדובר בעולמות תלת-ממד הנקראים יוריקה, שאנו מזמנים כבסיס ההוראה, ומטרתם לתת מענה פרקטי אופטימלי לשלושת הצרכים הבסיסיים הרגשיים-החברתיים. המטרה היא לאפשר ללומד לחוש אוטונומיה בבחירת מרבית התכנים והדרכים ללמידה ותחושת מסוגלות עצמית בהתמודדות עם עולמות שלא מוכרים לו. דבר זה מתלכד עם דרך ההוראה שלנו גם בבתי הספר, ובמכללה להכשרת מורים, כלומר, אנו דוגמים אותה בדרכי ההוראה שלנו. כלל הלומדים, בין שהם תלמידי בתי ספר ובין שהם סטודנטים לתואר שני, בוחרים תכנים ללמידה עצמית מתוך סקרנות ועניין אישי או קבוצתי. כדי לשתף בידע שהם בונים, הם יוצרים אמצעי שיתוף ידע הדורשים מהם להתמודד עם עולמות

חדשים, ואנחנו מלווים אותם בהתמודדות העצמית שלהם עם העולמות הטכנולוגיים, מה שתורם להגברת תחושת המסוגלות שלהם. הלומדים גם חווים תחושת יוריקה - גילוי. הם חווים ומרגישים תחושת "הלך לי, זה פועל לי, זה עובד לי". בהיבט אחר, אנחנו מאפשרים ללומדים בחירה בתכנים שמסקרנים אותם, ועליהם ללמוד ולבחור בדרכי הלמידה שמתאימות להם. הבחירה החופשית מעניקה ללומדים תחושת אוטונומיה. בנייה של מוזיאונים וירטואליים בסביבות תלת ממד (Meta-Verse) כמו גם הכנת תוכניות רדיו וכתבות וידאו משמשות לחיזוק תחושת השייכות והקשר לאחרים. חלק זה תפקידו לשתף את הידע שנצבר על ידי הלומדים עם הקהילה, ובכך משרת אותה. אחרים עשויים להיתרם משיתוף כזה וללמוד ממנו. הלומדים מקבלים הזדמנות להשאיר חותם. מתוך ההכרה שלמכללות להכשרת מורים יש תפקיד משמעותי בהכשרתם של סוכני שינוי שיפיצו תפיסות הוראה ולמידה מתקדמות ותואמות לתקופה, אנחנו מציעים דרך המשלבת את העולם הטכנולוגי הנגיש ללומדים של תקופתנו עם החופש ללמוד.

מטרת הסדנה היא חשיפה קצרה ליישומים אפשריים של גישת ההוראה האימרסיבית/יוטגוגית בסביבות תלת-ממד וכן חשיבה ודיון בשאלה: איך אפשר לשלב את הממדים הללו בכניסה להוראה? משתתפי הסדנה יתנסו בקצרה באפשרויות לעידוד לומדים בהכוונה עצמית Self-Determined Learner בתחומי ההוראה שלהם ובסדנאות מייקרים דיגיטליים בעולמות תלת-ממד. פתיחת הסדנה בהצגת הרציונל ודוגמאות לשתי סביבות למידה בהיסטוריה ובמדעים. המשכה בדיון בשאלה מה הייתם עושים אילו היו לכם זמן ואמצעים דיגיטליים ללמד גם בדרך הזו? עבודה בקבוצות קטנות או באופן אישי (לפי בחירה) לחשיבה על הרעיונות האלו כאפשרות ליישום ביחידה לכניסה להוראה. בסוף הסדנה נקיים דיון משותף לסיכום.

סיפורן של מורות לפיזיקה: כניסה להוראה בחינוך הערבי בישראל

ד"ר איסלאם אבו-אסעד, ד"ר נאיף עואד, מכללת סכנין להכשרת עובדי הוראה

רולא ג'ירייס, משרד החינוך

תקציר

תנופה משמעותית חלה בתהליכי ההכשרה של מורים ערבים חדשים בשנים האחרונות, אך תנופה זו עדיין מתרחשת בצל אינפלציה בהכשרת מורים וביקוש מוגבל לתעסוקתם בבתי ספר בחינוך הערבי. להבדיל מכך, במקצוע הפיזיקה, אשר נחשב למקצוע חשוב ויוקרתי, יש ביקוש גדול למורים חדשים. עם זאת, מורות חדשות הנכנסות לתפקיד נתקלות בקשיים רבים ומתמודדות עם אתגרים ייחודיים. המחקר הנוכחי בוחן כיצד מורות לפיזיקה חוות את תהליך הכניסה להוראה, מה מקדם ומעכב את תהליך השתלבותן בבית הספר? וכיצד ההקשר המגדרי והתרבותי מעצב את אופן השתלבותן?

המחקר נערך בשיטה האיכותנית. חמישה-עשר ראיונות חצי-מובנים נערכו עם מורות לפיזיקה מאזור הצפון, שלהן ותק של 3-5 שנים, המלמדות בבתי ספר עליסודיים. הראיונות הוקלטו הקלטת שמע, תומללו ונותחו ניתוח תמטי.

ממצאים ראשוניים מראים כי חלק ניכר מהמורות לפיזיקה מתמודדות עם אתגרים בתחום התוכני הפדגוגי. לרוב, המורות באות מתחומים נושקים לפיזיקה, כמו רפואה מעבדתית, מדעי הסביבה ועוד, ומשתלבות בהוראת המקצוע ללא הכשרה יסודית מקיפה. נוסף על כך, הן בוחרות בהוראה כקריירה שנייה, מתוך אילוץ ולא מבחירה מלכתחילה "אחרי לידת הבן הראשון מצאתי את עצמי

מחפשת מעון יום שמתחיל לעבוד לפני שש וחצי... והבנתי שאני צריכה למצוא עבודה המתאימה למציאות החדשה ועברתי להוראה."

הממצאים מראים גם שתחום הפיזיקה בבתי ספר בחינוך הערבי נתפס כמקצוע "גברי" הנשלט על ידי מורים גברים עם תתייצוג בולט של נשים. מורות חדשות לפיזיקה נתקלות בהטיה לא מודעת ואף בסטריאוטיפים. במקרים רבים, עמיתים ותיקים לא רואים אותן בשלות מספיק או ראויות ללמד פיזיקה. המורות החדשות מדווחות על תחושת בדידות ועל היעדר מודלים לחיקוי. המורות מציינות שלרוב אין עמית נוסף המלמד פיזיקה, ואם יש הוא לרוב גבר שתופס אותן כחלשות ולא מתאימות לתפקיד.

המורות מציינות שבשל היעדר התמיכה הראויה מצד מורים ותיקים, הן הקימו ביוזמתן קהילת למידה בווטסאפ, המהווה עבורן מרחב רגשי בטוח, וסביבה לשיתוף בחומרי לימוד, במערכי שיעור ובמבחנים. המורות מספרות על חילופי דעות ודיונים משמעותיים בקהילת הלמידה, לצד צעדים וניסיונות פרקטיים שהן נוקטות כדי לקדם ולגוון את דרכי ההוראה והלמידה של פיזיקה, ולהפוך אותה לחווייתית ומהנה לתלמידים. חלק ניכר מהמורות מציינות שלמרות שהתלמידים נהנים ומקבלים ציונים טובים, בולט חוסר ההבנה וההערכה מצד ההנהלה וההורים, המתבטא בהיעדר שיתוף פעולה ואמון בסיסי ביכולות שלהן. כמו כן, הדברים משתקפים בהתבטאויות ובאמירות של חלק מהתלמידים: "לא יכול להיות שאני מבין את הכול ולא מתקשה...אני חושש שבבגרות לא נצליח... צריך לתת לנו דברים מסובכים וקשים."

המחקר מעלה את החשיבות בבחינת הדרכים והאפשרויות לקליטה מיטבית של מורות חדשות בבית הספר, לצד הצורך במתן תמיכה וליווי מקצועי ורגשי שיעזור להם להתמודד עם מחסומים ואתגרים המעכבים את השתלבותן והתפתחותן המקצועית.

שימוש במאגר "פרקטיקות לחינוך כיתה"

ככלי לפיתוח תפיסת תפקיד מחנכת כיתה

ד"ר רחלי לוי-פלד

אוניברסיטת חיפה

תקציר

מחנכת כיתה היא הדמות המשמעותית ביותר לתלמידים, להורים ולצוותי ההוראה בכיתה. המחנכת ממוקמת בצומת אסטרטגי המחבר בין מערכת החינוך, בית הספר, התלמיד והבית, והיא אמורה לתכלל בראייה הוליסטית - פדגוגית, חברתית ורגשית את התלמיד כפרט ואת הכיתה כקבוצה. מכאן, שתפקיד המחנכת מצריך תפיסת עולם מקצועית לצד מגוון של מיומנויות ויכולת מענה למנעד רחב של התמודדויות.

על אף כובד האחריות המונח על מחנכת הכיתה, תפקיד זה אינו מובחן כפרופסיה ייחודית וחסרה הגדרה מוסכמת שמדגישה את החינוך, ערכי הליבה, הזהות, האתיקה, התשתיות והסדירויות וחסרים תהליכי פיתוח מקצועי מותאמים למתן מענה ותמיכה בהלימה לצורכי קבוצה זו. היעדר התייחסות מובחנת בא לידי ביטוי גם בתהליכי ההתמחות והקליטה של מחנכי כיתה.

אתחלתא - חממה למחנכות כיתה משמשת סדנת התמחות וקורס למורים מתחילים, שהם גם מחנכי כיתה. החממה נועדה להצמיח ולתת מענה לאתגרים המאפיינים מורים בראשית דרכם בכלל ונוסף לכך, לעסוק במרכיבי תפקיד המחנכת ובצרכים הייחודיים של מחנכים.

כדי לסייע בפיתוח תפיסת התפקיד, פרסמה קרן משפחת ליאון בשנת תשפ"ב מאגר של עקרונות עבודה ופרקטיקות לחינוך כיתה. המאגר מבוסס על תהליך למידה שקיימה הקרן עם מחנכות ומנהלות מנוסות, המצליחות במעשה החינוכי. אפשר לומר שהמאגר מהווה סולם בין התפיסות והתיאוריה על אודות עבודת המחנכת למעשה החינוכי עצמו. למעשה, המאגר מאפשר להפוך ידע סמוי (Tacit knowledge) של מחנכות מנוסות לידע גלוי, כזה שאפשר ללמוד ממנו ולהשתמש בו לצרכים מגוונים. המאגר כולל שישה תחומי עשייה של מחנכות כיתה: ראייה ותכלול הוליסטי של הילד, חינוך הוגן לשוויון הזדמנויות ומיצוי פוטנציאל, חינוך לערכים והכיתה כקבוצה חברתית, עבודה עם שותפי תפקיד, קשר עם הורים, ניהול עצמי, שימור עצמי ומניעת שחיקה. בכל תחום מופיעים: עקרונות עבודה, "פרקטיקות על", פרקטיקות פרגמטיות ותפיסות לגבי חינוך כיתה. כדי להפוך את מאגר הפרקטיקות לכלי יישומי התומך בפיתוח תפיסת התפקיד ומימושה הלכה למעשה, השתמשנו בחממה במודל "חונכות קוגניטיבית" הכולל שלושה שלבים: הדגמה (המנחה מחצינה את חשיבתה ומראה למתמחות כיצד היא עושה שימושים במאגר בסיטואציות מגוונות), פיגומים (המנחה מכוונת את המתמחה בביצוע על ידי מתן פיגומים (Scaffolding) ואימון (ניתנת יותר עצמאות למתמחה, עד לשלב שבו כבר אין צורך בסיוע והמתמחה מבצע בעצמו משימות מגוונות). ההרצאה תפרט על האופן שבו העבודה על פי המודל בשלושת השלבים תמכה בשימוש במאגר לצורך ניתוח, המשגה רחבה של ראיית המחנך, קבלת רעיונות, תכנון פעולה עצמאי ודיווח על השפעות. אפשר יהיה לאמץ דרכים אלו כדי לקדם פיתוח מקצועי של מחנכות בכלל ושל מחנכות בראשית דרכן בפרט.

מי הכניס את המלחמה לשירים שלי?

ד"ר ליבי עזריהו ואופק ששון
המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

תוכנית הלימודים של החינוך המוזיקלי בבית הספר היסודי בישראל מכוונת את המורים באופן כללי ללמד בכיתה את תחומי ההאזנה, השירה, הנגינה והתנועה בהתאם לגיל התלמידים. בחירת הרפרטואר בדרך כלל אישית ונתונה לטעמו הייחודי של המורה בכיתה. בימי שגרה, המתמחים והמורים החדשים מתמודדים עם סוגיית בחירת רפרטואר השירים ללימוד בכיתה ובונים בעצמם את התוכנית השנתית. בימים אלו, ימי מלחמה, סוגיית ההתמודדות עם בחירת הרפרטואר הפכה למאתגרת יותר ועלתה במהלך שיח בסדנת הסטאז' ובהשתלמות המורה החדש. מצד אחד, בתוך עמנו אנו חיים. הימים ימים קשים ואווירת המלחמה, החדשות שמגיעות ללא הפסק והלך הרוח בציבור נוכח גם בבתי הספר. מצד שני, אנו מלמדים ילדים רכים מגיל 6 עד 12, ולפיכך יש רצון לשמור על שפיות ושגרה ולהמשיך לשיר שירים על עונות השנה ותופעות הטבע שמסביבנו. הסדנה תעסוק בשאלה זו באמצעות דיבייט ושירה משותפת.

בסדנה זו נשתתף באופן פעיל בסוגייה שעלתה בסדנת הסטאז' ובהשתלמות המורה החדש בחינוך המוזיקלי בתקופת מלחמת "חרבות ברזל": האם בתקופת מלחמה כדאי לחשוף את התלמידים בבית הספר היסודי לשירי מלחמה, אחדות ותקווה? או שמא כדי לייצר שגרה וביטחון לתלמידנו הצעירים רצוי להמשיך ללמד את רפרטואר השירים הסטנדרטי בנושא עונת הסתיו והחורף? נפתח את הסדנה בתיאור מתוך שיח שהתרחש בסדנת הסטאז' והשתלמות המורה החדש בחינוך המוזיקלי, שעסק בהתלבטות בבחירת רפרטואר שירים לגילי יסודי בזמן מלחמה. בהמשך נפתח את הנושא לדיון קצרצר שיעלה את היתרונות והחסרונות בכל בחירה. לסיום, נביא דוגמאות מהשטח ונשיר יחד שירים לדוגמה המביעים אחדות ותקווה בזמן המלחמה, מול שירי סתיו וחורף ונסכם את מה שעלה בסדנה.

מטרת הסדנה היא דיון משותף בהתלבטות שעלתה מתוך סדנת הסטאז' והשתלמות המורה החדש בנוגע לבחירת רפרטואר שירים בימי מלחמת "חרבות ברזל".

נדון בשירים: לא תנצחו אותי, יחד כל הדרך, על הדבש ועל העוקץ, שנינו יחד תחת מטריה אחת, רוח רוח למה לא תשכב לנוח ועוד.

רב־תרבותיות ומרכיבי הזהות של המורה המתחיל

חגית ברנע, עמותת יסודות

ד"ר שרית שוסהיים, המכללה האקדמית הרצוג

תקציר

היוזמה המתוארת החלה כפעילות משותפת בין יחידת ההתמחות לעמותת יסודות כמענה לרב־תרבותיות ולא־תגרים במצבים שבהם היה שוני בין המגזר שממנו בא המורה לבין זה שהוא מלמד בו. החברה הישראלית מצויה בעין הסערה. המלחמה והאירועים הפוליטיים והחברתיים שקדמו לה יצרו זעזוע ורעדי משנה גם במערכת החינוך. תפיסות העולם המוכרות והגישות על החינוך הראוי ישתנו ככל הנראה. נראה כי לפרחי ההוראה נדרשת הכנה רלוונטית ופורצת דרך.

המודעות לנושא זה העלתה ביתר שאת את הצורך לעסוק בשאלות הזהות של המורה המתחיל כחלק מחברה רב־תרבותית. התמונה שאדם בונה על עצמו במהלך חייו, הנותנת משמעות לחייו משפיעה על הווייתו ועל זהותו המקצועית. אדם שזהותו מגובשת מסוגל לפעול באופן מיטבי, להעריך את כוחותיו ואת חולשותיו, ולהחליט על האופן שבו יתמודד עם קשייו.

במהלך הקורס אנו עוסקות בהכרת מרכיבי הזהות האישית, אתגרי הזהויות אחרות, מאפייני הדור, פיתוח מיומנויות הקשבה ושיח, העמקה בנושא ההתמודדות עם קונפליקטים ויצירת תרבות דיון. אנו מוצאות כי יש חשיבות לעסוק באתגרים ולהמשיגם, ואף להציע כלים ודרכי הוראה רלוונטיים, שיוכלו לסייע למורה המתחיל להיות משמעותי בעולמם של תלמידיו.

אנחנו מבקשים להתמודד עם הקריאה לחזק את מרכיבי הזהות של הפרט, תוך בניית גשרים והקשרים עם המגזרים האחרים המרכיבים את החברה הישראלית. לצד העיסוק בכך בסדנאות ההתמחות, אנו מקיימות לראשונה אשכול זהות בקורס מורה חדש. בקורס מוצגים אתגרים דרך סרטי בוגרים מהשנים האחרונות, ראיונות עומק עם בוגרי מערכת החינוך ומחקרים חברתיים המשקפים את תהליכי העומק המטלטלים את בני הנוער. אנו מתנסים בכלים מעשיים של דרכי הקשבה, הובלת שיח מורכב בכיתה והעמקת דיאלוג בנושאים קונפליקטואליים. היכרות עם קולות שונים בחברה הישראלית והרחבת כלי השיח הם בעינינו יעד הכרחי בעת הזו, בייחוד בשל המרקם הייחודי של המכללה האקדמית הרצוג, המכשירה להוראה סטודנטים מציבור ממלכתי, ציוני דתי וחרדי. לכל אחד מהציבורים הללו התמודדות רבת-תרבותית מורכבת. מתוך כבוד לזהותם של הסטודנטים, הדוגמאות וההתנסויות מותאמות לשפה, לערכים הייחודיים ולאתגרים המגזריים. היוזמה המוצגת לעיל עוצבה מתוך תודעה שבשלב הכניסה להוראה, נדרשת בעת הזו הכשרה מעמיקה, מקצועית וחדשנית בתחום החינוך לזהות ולשיח דיאלוגי ולכלים אשר יסייעו להובלת שיח ערכי בכיתה, להכרה ולהתערות בזהויות אחרות בחברה הישראלית, שיסייעו לבניית קומה בחיזוק החינוך והחברה הישראלית.

סטודנטים להוראה מעריכים את תרומתם של המורים המאמנים

לתהליך הכשרתם – בניית שאלון ותיקופו

ד"ר מחמוד סינדיאני ופרופ' סימה זך

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

מחקר זה נועד לבנות ולתקף שאלון בנושא הערכת סטודנטים להוראה את תרומתם של המורים המאמנים לתהליך הכשרתם. השאלון נבנה בחמישה שלבים: (1) ניסוח היגדים המקיפים את עולם התוכן של הגדרת תפקיד המורים המאמנים; (2) קביעת תוקף התוכן; (3) ניתוח גורמים מגשש (exploratory factor analysis); (4) בדיקת מתאמים בין גורמי השאלון; (5) קביעת מהימנות לגורמי השאלון. השאלון כלל 24 פריטים שדורגו בסולם מסוג ליקרט ושאלת ברירה: לו יכולת לבחור, האם היית בוחר/בוחרת להתנסות מחדש אצל מורה מאמן זה? במחקר השתתפו 406 סטודנטים לחינוך גופני (מתוכם 216 נשים) ממכללה להכשרת מורים בישראל, בגיל 20-47 (ממוצע

25.93 וסטיית התקן 4.02) משנים ב-ג, סטודנטים מתוכנית מצטיינים (ראש גדול בהוראה – רג"ב) וסטודנטים להכשרת אקדמאים להוראה.

ניתוח הגורמים הצביע על שלושה גורמים: מודלינג להתנהגות מורה, הנחייה בפועל/מומחיות מקצועית ומעורבות בתכנון השיעור וביצוע. ההשלכות היישומיות של שימוש בשאלון זה משמעותיות לשלוש צלעותיו של משולש ההכשרה: לסטודנטים השאלון מסייע להתמקד באינטראקציה בינם לבין המורה המאמן ולזהות את נקודות החוזק והחולשה שלהם. למורים המאמנים משובי סטודנטים ישקפו את צורכי הסטודנטים ואת מידת המענה שלהם לצרכים אלה, ואילו למדריכים הפדגוגיים שאמונים על תוכנית הלימודים, יהווה הכלי אבן בוחן שבאמצעותה יערכו התאמות הן בתוכנית הלימודים הן בכוח האדם.

ממצאי המחקר הנוכחי תורמים להבנת התפקידים, ההתנהגויות והחובות של מאמני מורים. הדירוגים החיוביים שהתקבלו ממרבית הסטודנטים מספקים משוב על חוויית הוראה חיובית שלהם, בעוד 20% מהמשתתפים הביעו חוסר שביעות רצון מחווייה זאת. ממצא זה מדגיש את הצורך בחקירה נוספת על ההשפעה הפוטנציאלית שיש לחוויית ההתנסות בתהליך ההכשרה להוראה על נשירה עתידית שלהם.

אומנם המחקר מתייחס למורים מאמנים בשלב ההכשרה, אולם אפשר ללמוד ולהיעזר בכלי שחבר גם בהקשר של מורה חונך ומלווה בשלב הכניסה להוראה.

תוצאות המחקר מספקות תובנות ויש להן השלכות יישומיות מובהקות לתהליכי הכניסה להוראה.

מורים חוצי גבולות: פערי זהות של עובדות הוראה מהמגזר החרדי

המלמדות במערכת החינוך הממלכתית-דתית והממלכתית

ד"ר שרית שוסהיים, המכללה האקדמית הרצון

תקציר

ההרצאה תציג מחקר שנעשה בשנת תשפ"ג (2023) בקרב מתמחות חרדיות המלמדות במוסדות ממלכתיים וממלכתיים-דתיים. הביטוי **מורים חוצי גבולות** נחקר לא מעט כגישה לפיתוח כשירות תרבותית בקרב מורים המלמדים בתרבויות שונות ובמדינות השונות מארץ מוצאם ולעתים גם בהקשר של שייכות ושונות של מורים המלמדים בבתי ספר עם צביון תרבותי שונה משלהם. המחקר הנוכחי מבקש להפנות מבט לקבוצת המורות מהמגזר החרדי המלמדות בבתי ספר המשתייכים למגזרים אחרים, ושמתמודדות עם פערי זהות בין לבין בתי הספר שהן מלמדות בהם. לפערי זהות בזירה החינוכית עלולות להיות השלכות על השתלבות המורה בצוות המורים, באופן ההוראה בין כותלי הכיתה ובקשר עם ההורים. בשנים האחרונות גוברת השתלבותן של

מורות מהמגזר החרדי בבתי ספר המשתייכים לפיקוח הממלכתי ולפיקוח הממלכתי, לרוב בשל חוסר בהיצע מקומות עבודה במגזר החרדי, תנאים כלכליים משופרים, ותחושת ביטחון תעסוקתי. אלא שקיימים פערי זהות בין הקהילה החרדית לחלקים אחרים בחברה הישראלית אשר עלולים לגרום לקשיים בהשתלבותן של מורות חרדיות. המחקר הנוכחי מבוסס על ראיונות עם 85 מורות המשתייכות למגזר החרדי ומלמדות בבתי ספר מחוץ למגזר החרדי. המורות תיארו את ההתמודדות שלהן הנובעת מזהות שונה ומובחנת בתוך מערכת החינוך תוך ניתוח ההבדלים של פערים שונים בינן לבין המגזר הדתי-הלאומי ולזה החילוני.

המורות החרדיות במחקר הנוכחי מלמדות בבתי ספר מחוץ למגזר שבו הן גדלו. חלקן מלמדות בבתי ספר השייכים למגזר הדתי-הלאומי וחלקן בבתי ספר המשתייכים למגזר הממלכתי.

בתיאורן את חוויותיהן ואת המשמעות שהן מעניקות לעבודתן היומיומית מפרספקטיבה של זהות אישית וארגונית, זיהינו מאפיינים בולטים בחוויית ההוראה שלהן בשלושה מעגלים: פערי זהות אישית, פערי זהות ארגונית, ופערים בזהות החברתית. מהמחקר עולה כי עבודתן של המורות החרדית בשדות החינוך שמחוץ למגזר החרדי מאתגרת את זהותן החרדית ויוצרת השלכות קוטביות של חיזוק הזהות לעומת גמישות והטמעת התנהגות שאינה תואמת את הזהות החרדית. בחלקן המורות חשות כי דווקא ההוראה במגזרים האחרים מחזקת את זהותן ומבדלת אותן באופן חזק יותר מהאחרים, לעומת אחרות החשות כי זהותן עומדת בפני אתגר לא פשוט ולעיתים הן מאמצות שינויים הכרחיים המחלחלים כשינוי בזהותן עקב פערים בין עקרונות החינוך שאליהם הן חונכו לבין מה שנדרש מהן כעובדות הוראה בזרמים אחרים. אלו מציינות בעיקר שפה וטרמינולוגיה שונה, סטטוס אישי וזוגי שלא קיים בחברה החרדית, והתנהלות עם תלמידים ועם הורים באופן השונה ממה שמוכר להם בחינוך שבו הן צמחו. תוצאות מחקר זה חידדו את הצרכים ואת המענה המעמיק שאנו עוסקים בו בקרב המתמחות החרדיות, לצד הנושאים הנדרשים להן כחלק מכלל המתמחים בשלב מקצועי זה, לצורך קליטה מיטבית במערכת החינוך בישראל.

“ואני חשתי כי אין נפש בתבל קרובה ויקרה לי ממנה” - כיצד להיעזר

בטקסט ספרותי כדי לפתח מיומנויות אמפתיות בקרב תלמידים?

נעים להיות מחוברים לעצמנו – מודעים לרגשות, לתחושות ולשְׁלוּמוֹת (wellbeing)

ד"ר לימור ראובן וד"ר סיון שריד

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בהרצאה זו נציג מודל קריאה-למידה ייחודי שבלבו פיתוח מיומנות קריאה אמפתית. המודל הוא פרי מחקר שבחן את הפער בין מטרות הוראת הספרות בבית הספר העל-יסודי על פי משרד החינוך, לבין תהליכי הלמידה של יצירות ספרות בתיווכה של מורה בשיעורי ספרות. המודל מבוסס על

תיאוריות משלושה תחומים: פילוסופיה, פסיכולוגיה וספרות. התיאוריה הפילוסופית מתבססת על תפיסת עולמו של מרטין בובר (תשי"ט), שלפיה כדי להגשים את עצמו, על האדם לפתח דיאלוג עם האחר. תפיסת עולם זו, הרואה את התפתחותו של אדם באמצעות האחר, נקשרת למושג אמפתיה. התיאוריות הפסיכולוגיות רואות באמפתיה יכולת אינהרנטית שכל אדם ניחן בה, אך יש לפתח ולחזק אותה ואת המיומנויות המביאות אותה לידי ביטוי (ברקוביץ, 2022). התיאוריה הספרותית רואה את הקורא ואת עולמו במרכז (פיש, 2012) וגורסת שלטקסט כשלעצמו אין קיום ללא הקורא. במילים אחרות, שילוב בין הקורא ועולמו לבין הטקסט יכול להפעיל את אופייה המימטי של היצירה הספרותית ועל ידי כך לאפשר לקורא "לחיות דרך" דמויות ומצבים אנושיים ולעורר בו תהליכי הזדהות רגשיים וערכיים. שילוב של כל אלה, מאיר באור חדש את הקשר בין הספרות לבין חינוך לאמפתיה בבית הספר.

במרכז ההרצאה יעמוד מודל קריאה חדש שעשוי להועיל ללימודי הספרות על ידי פיתוח יכולת קריאה אמפתית אצל הקוראים ובהשראתו יוכלו המורות והמורים לקדם שיח פרשני ספרותי משמעותי, לשכלל את הדמיון האמפתי (נוסבאום, 1995), וכן לטפח את המיומנויות הרפלקטיביות של התלמידים על יכולתם האמפתית.

לצורך המחשת המודל, ניעזר בסיפור קצר מאת גרשון שופמן. הסיפור, כסיפורים אחרים פרי עיטו, מתאר אפיזודות קטנות מחיי היומיום, שמסמלות את אופן התנהגות האדם בעולם ומהווה קרקע פורייה להצמחת רגשות אמפתיים אצל הקוראים הצעירים.

תוכנית הייחודיות: מורים ללא גבולות

ד"ר ענת קסלר, שרית לוי ארבל, גיא פינקלשטיין, משרד החינוך

ד"ר אורית דהאן, מכללת בית ברל

תקציר

ישנה הכרה גוברת ברחבי העולם בזכותם של אנשים עם מוגבלויות להשתתף במלואה בקהילה. ממשלת ישראל אימצה את אמנת האו"ם בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות (CRPD) בשנת 2012, הכוללת את הזכות לחינוך ותעסוקה, וכן את חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בשנת 1998 ואת חוק החינוך המיוחד, הכולל סעיף על שילוב ילדים עם מוגבלויות, לפני 20 שנה. על אף כל זאת, אנשים עם מוגבלויות ממשיכים להתמודד עם מכשולים המעכבים את יכולתם להשתתף במלואה בחברה, כולל בתחום התעסוקה. בחינוך המצב מורכב עוד יותר, בגלל דאגות

וסטריאוטיפים: אי שילוב של אנשים עם מוגבלויות בסגל ההוראה פוגע בזכויותיהם ובזכות התלמידים לקבל את המורים הטובים ביותר האפשריים, ללא קשר לזהותם, ולחוויות חוויית למידה חדשות מנקודות מבט שונות. כחלק מהגישה של משרד החינוך בישראל להגדלת המגוון בחדר המורים, המשרד פועל להגדלת מספר המורים עם מוגבלויות. בשנת 2014 המשרד יצר את התוכנית "מורים ללא גבולות" שפועלת כתוכנית השמה המיועדת לשילוב עובדי הוראה מתחילים עם מוגבלות במוסדות חינוך. התוכנית מקדמת את ההכרה ביחס לזכותם של אנשים עם מוגבלות להיות שותפים שווים ומלאים בחברה ובכלל זה להשתלב בשוק העבודה, לצד קבלת ההתאמות הנדרשות עבורו, לצורך ביצוע התפקיד. האתגר בתוכנית הוא משמעותי: שילוב מורים עם מוגבלויות, הגדלת המגוון בחדר המורים, הבאת מורים עם מוגבלויות כמודלים לחיקוי חיוביים לתלמידים, למשפחות, לקהילות ולקהיליית בית הספר. לתוכנית כבר יש השפעה משמעותית, הן בסיפורי הצלחה אישיים הן במובן הרחב יותר של יצירת שינוי בתפיסותיהם של כל המעורבים: תלמידים, מורים, מנהלים, משפחות והקהילה. המספרים עדיין קטנים, אבל הפוטנציאל להשפעה משמעותית גדול וגדל.

בהרצאה הנוכחית נרצה להתמקד בשלשה מוקדים ולתאר את העשייה בתוכנית. ראשית, נדבר על המעגל הציבורי בישראל ועל השותפות בין אגף כוח אדם בכיר בהוראה ולבין פורום תוכניות ייחודיות במשרד החינוך, באגף כניסה והשתלבות בהוראה כדי לקדם תוכנית חשובה זו. שנית, נתמקד במעגל הפרטי - כיצד מסלולי החיים של המורים משתנים דרך קבלתם לעבודה כמורים, וכיצד המוגבלות הופכת ליתרון משנה חיים? באופן ממוקד יותר נרצה להדגים כיצד הפרקטיקות שהם מפתחים לנוכח האתגרים הופכות להיות דרך להשפעה חיובית ולשינוי תפיסות על מורים עם מוגבלויות בקרב תלמידים, הורים, מורים ומנהלי בתי ספר. זאת ועוד, נרצה להציע תפיסה שרואה בהרחבה של הליך הכשרת מורים עם מוגבלויות כדי לקדם את תת-הייצוג של מורים אלו בקהילות החינוכיות. מורים עם מוגבלויות יכולים לתרום להחלפת הייצוגים השליליים הרווחים על נכויות על ידי הצגת יכולותיהם והפרקטיקות החדשניות שלהם ולקדם את החברה בארץ ובעולם לחברה כוללת, הרואה במגוון יתרון ומקדמת מערכת חינוך שמכירה בזכות השונה להיות שווה זכויות ולקדם חברה מגוונת ורב-תפנית.

אסטרטגיות למידה – תפיסות וחוויות של מתמחות בהכשרה ובהוראה

ד"ר דנה שהם קוגלמס וד"ר מורן פרחי

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין

"מה שמתאים לחינוך מיוחד מתאים לכולם, זה פשוט עושה קסם"

תקציר

בהתאם לתיקון לחוק החינוך המיוחד (2018), עלה צורך להכשיר את הסטודנטיות והסטודנטים הלומדים חינוך להוראה בכיתה הטרוגנית, תוך מתן מענה לשונות הלומדים. נוסף על כך, לנוכח המתווה החדש להכשרת מורים ולנוכח מגמת הנשירה של מורים ממקצוע ההוראה, נוצר הכרח לבחון את סוגיית אסטרטגיות הלמידה בקרב המתמחים להוראה בישראל.

שאלת המחקר הייתה: מהן התפיסות וההתנסויות של מורות בשנת ההתמחות לגבי אסטרטגיות למידה בהכשרה ובהוראה?
מטרות המחקר:

1. חשיפת תהליך ההטמעה לאסטרטגיות למידה בקרב מתמחות לחינוך מיוחד, במהלך ההתנסות המעשית שלהן ויישומן של האסטרטגיות האלה בהוראה בשנת ההתמחות הראשונה.
2. השמעת קולן של המתמחות בתחילת דרכן בשדה החינוכי.

במחקר השתתפו 11 מורות בשנה הראשונה להוראה (התמחות) שעברו הכשרה בתוכנית להוראה בבתי ספר על-יסודיים בשילוב חינוך מיוחד ומקצוע הוראה נוסף. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים שהתמקדו בחשיפה לאסטרטגיות למידה, לאתגרים ולמחסומים. הראיונות נותחו על בסיס ניתוח תמטי. מבחינת אתיקה במחקר, נשמרה האנונימיות של המשתתפות. המחקר אושר על ידי רשות המחקר של המכללה שבה נאספו הנתונים. נוסף על כך, הממצאים נשלחו למשתתפי המחקר טרם הפרסום כדי לאשר את נכונותם.

במחקר נמצאו ארבע תמות מרכזיות ביחס לאסטרטגיות למידה: (1) תהליך חשיפה הדרגתי של משתתפות המחקר לאסטרטגיות למידה בשלוש תחנות זמן; (2) תפיסתן של האסטרטגיות כמתאימות לכולם; (3) חסמים שהיו למתמחות בשנת ההתמחות בהוראת אסטרטגיות הלמידה; (4) תפיסתן של המתמחות כלפי התרומה של אסטרטגיות הלמידה.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שיש חשיבות רבה להשמיע את קולם של המתמחים בתחילת דרכם בשדה החינוך, לבחון את תפיסותיהם ואת האתגרים שעימם הם מתמודדים. נוסף על כך, ממצאי המחקר מעלים את החשיבות בבחינת הפתרונות שאפשר להעניק להם כדי להעלות את תחושת שביעות רצונם מההוראה ולצמצם את נשירתם מהמקצוע. עוד נמצא שאסטרטגיות למידה הן כלי המעניק למתמחים בהוראה ביטחון ותחושת מסוגלות, חרף האתגרים המלווים את שנת ההתמחות, וקולם מביע חוויית הצלחה ותחושה של תרומה משמעותית.

יש חשיבות רבה לחשיפת פרחי ההוראה ממסלולים שונים (לא רק במסלול לחינוך מיוחד) לאסטרטגיות הלמידה החל משנת הלימודים הראשונה, הן במסגרת קורסי התיאוריה הן במסגרת ההכשרה המעשית, תוך הקפדה על יישום הנלמד בעבודתם החינוכית של פרחי ההוראה עם התלמידים. עוד יש חשיבות רבה לקיום השתלמויות למורים ותיקים שלא נחשפו בהכשרתם לאסטרטגיות למידה. התכנים בהשתלמויות אלו צריכים לחשוף את המשתתפים לתרומתן של אסטרטגיות הלמידה בהוראה בכיתה הטרונגית ולהציע ליווי פרקטי ביישומן של האסטרטגיות במערכי השיעורים השונים. כמו כן, קיים צורך ביצירת מאגר מידע נגיש למורים בשפה העברית הכולל אסטרטגיות למידה שונות ודוגמאות רלוונטיות לתחומי דעת שונים.

למידה היברידית בשלב הכניסה להוראה - השלכות ותובנות

ד"ר זוהירה נג'אר וד"ר וופא זידאן

המכללה האקדמית הערבית לחינוך-חיפה

תקציר

למידה היברידית היא מודל מתקדם של למידה אקדמית, המשלב בין למידה פנים אל פנים לבין למידה מרחוק תוך שמירה על רצף לימודים גם בזמן משברים ויצירת חוויה לימודית אידיאלית ככל האפשר.

בשנת הלימודים תשפ"ג יישמנו בסדנאות הסטאז' במכללה הערבית לחינוך תוכנית של שילוב יחידות לימוד היברידיות בנושאים שנבנו על סמך סקר צרכים בקרב המתמחים: למידה חברתית רגשית, טיפול בבעיות משמעת ולומד עצמי. שלוש היחידות יושמו בשלוש פעימות. יישום התוכנית לווה במחקר שנועד ללמוד על מידת היעילות של שילוב למידה היברידיות בסדנאות הסטאז' תוך כדי בדיקת שביעות רצונם של המשתתפים בתהליך הלמידה ובמטרה לבחון את הערך המוסף של השימוש במודל הלמידה ההיברידית להתפתחות מקצועית וליצירת קהילת ידע מקצועית של המתמחים.

שאלות המחקר:

1. מהי מידת שביעות הרצון הכללית של המתמחים מהלמידה ההיברידית בהיבטיה השונים?
2. האם יש הבדל מובהק ברמת שביעות הרצון בין שלוש היחידות?
3. האם יש הבדל מובהק ברמת שביעות הרצון בין שלוש הפעימות?
4. האם קיימים קשרים בין מידת שביעות הרצון לבין איכות המפגש הסינכרוני, חובות המטלות והצגת היחידה ההיברידית?

המחקר שילב שתי גישות מחקר, כמותית ואיכותנית, והשתתפו בו 160 מתמחים בהוראה, שישה מנחי סדנאות סטאז' וחמישה מנהלי בתי ספר. כלי המחקר היו שאלון מקוון לבדיקת שביעות הרצון, יומנים רפלקטיביים וראיונות מובנים.

שביעות רצון: נמצאה שביעות רצון כללית גבוהה מהלימוד בשלוש היחידות ההיברידיות (ממוצע 4.39), ובאיכות התחומים שנבדקו: המפגש הסינכרוני (4.30), הצגת היחידה במודל (4.29), אסטרטגיות הלמידה (4.36), המטלות (4.29), מנחה היחידה (4.39), חווית הלמידה (4.34). נמצא קשר חיובי בינוני מובהק בין איכות המפגש הסינכרוני ($t_p = 0.466, P < 0.01$), חובות המטלות ביחידה ($t_p = 0.553, P < 0.01$) ואיכות הצגת היחידה ($t_p = 0.586, P < 0.01$) לבין שביעות רצון המשתתפים. כלומר, ככל שתפיסת איכות המפגש ההיברידית והמטלות הנלוות גוברת כך רמת שביעות הרצון גוברת.

מבין אסטרטגיות הלמידה ביחידות היברידיות, בולטת התרומה של הלמידה השיתופית. שבעים וחמישה אחוז מהמתמחים ציינו שאסטרטגיה זו סייעה להם להבין ולהפנים את החומר הנלמד והעידו כי ירצו לאמץ אותה בעבודתם בהוראה.

לא נמצא הבדל מובהק בין שלושת נושאי היחידה ההיברידית לגבי שביעות הרצון ($F_{(2,306)} = 0.34, P > 0.05$).

נמצא הבדל מובהק בשביעות הרצון בין שלוש הפעימות, ככל שהסמסטר התקדם שביעות הרצון מהשיעור האסינכרוני עלתה ($F_{(2,306)} = 3.87, P < 0.05$).

לגבי סוגי הלמידה, 51% מעדיפים למידה פרונטלית, 57% מעדיפים למידה סינכרונית, ו-52% מעדיפים למידה אסינכרונית.

הממצאים מלמדים שיישום היחידות ההיברידיות שבר את גבולות הסדנה הרגילה וחשף את המתמחים לנושאים שהם בעדיפות ראשונה בעבודתם של מורים בעידן הזה. נוסף על הידע הנרכש, המתמחים למדו בעקיפין עד כמה עבודת צוות שיתופית חשובה ללמידה, תורמת לתוצר הסופי ולרקימת קשרים חברתיים.

יישום יחידות הלימוד ההיברידיות בבתי הספר נמצא פורה, יעיל, משמעותי ותרם להידוק הקשרים בין המתמחים לבין ההנהלה והצוותים החינוכיים וכן לחיזוק הקשרים עם התלמידים אשר נהנו מלמידה פעילה בדרכים שונות התואמות את צורכי העידן.

הדפסת תלת־ממד, למידה יישומית וחינוך מתמטי: גשרים חדשים

בין טכנולוגיה להוראה ובין אקדמיה לשדה

סיגל-חווה רותם, ישראל צימרמן ולאורה לוי

תקציר

בהרצאה תוצג יוזמה להכשרת מורים להוראת מתמטיקה תוך כדי פיתוח ויישום של תוכנית לימודים שנתית ללימוד מתמטיקה יישומית באמצעות תכנון והדפסה בתלת־ממד לנוער בסיכון.

היוזמה היא שיתוף פעולה של מורה בשטח, מכללה ציבורית המכשירה מורים ועמותה העוסקת בהכשרת מורים לשילוב הדפסת תלת־ממד בהוראה.

לאחרונה גוברת הקריאה לשלב בתוכניות הלימודים במתמטיקה תכנים יישומיים הדורשים הבנה וחשיבה שרלוונטיים לחיי היומיום. כחלק ממגמה זו, עודכנו תוכניות הלימודים לחטיבה העליונה והתוכניות החדשות מדגישות הוראה לשם הבנה, עידוד שיח מתמטי, גיוון דרכי הוראה, שימוש בטכנולוגיה ורלוונטיות של המתמטיקה לחיי היומיום.

אחת הדרכים לגוון את דרכי ההוראה, תוך כדי שימוש בטכנולוגיה המדגישה את הרלוונטיות של מתמטיקה היא שילוב של תכנון והדפסה בתלת־ממד בלמידה. בשנים האחרונות, בתי ספר רבים הצטיידו במדפסות תלת־ממד ומחפשים דרכים לשילוב טכנולוגיה זו ככלי חינוכי בתהליכי ההוראה והלמידה. מחקרים מצביעים על הפוטנציאל של פעילויות תכנון והדפסה בתלת־ממד לפיתוח מיומנויות חשיבה ופתרון בעיות בקרב תלמידים במקצועות STEM בכלל ובמתמטיקה בפרט. אולם, טרם פותחו ונחקרו תוכניות לימודים המשלבות הדפסה בתלת־ממד המיועדות לפתח מיומנויות מתמטיות בהלימה לתוכנית הלימודים במתמטיקה בחטיבה העליונה.

היוזמה המוצגת בהרצאה זו נועדה לפתח וליישם תוכנית לימודים שנתית ללימוד מתמטיקה יישומית באמצעות תכנון והדפסה בתלת־ממד לנוער בסיכון יחד עם הכשרת סטודנטים להוראת מתמטיקה בשטח במסגרת קורס משלב עשייה. במסגרת היוזמה, כותבי ההצעה מפתחים תוכנית לימודים סדורה, המכסה חלקים נרחבים מתוכנית הלימודים הקיימת במתמטיקה לכיתה י, המאפשרת למידה באמצעות אתגרים רלוונטיים לתלמידים. התלמידים הלומדים במסגרת התוכנית מתנסים במשימות תכנון והדפסה בתלת־ממד, הם מתמודדים עם מכשולים, מסיקים מסקנות, ומשפרים את פתרונותיהם כדי ליישם ולבחון רעיונות מתמטיים. התלמידים מלווים על ידי הסטודנטים אשר נותנים תמיכה והנחייה תוך התמודדות משותפת עם קשיים שמתעוררים לאורך הדרך. למעשה, תוך כדי העבודה עם התלמידים, הסטודנטים מתנסים בהיבטים הבאים: (1) זיהוי דפוסי חשיבה מתמטית של התלמידים; (2) זיהוי הזדמנויות לקידום הלמידה שעולות כחלק מהעבודה התכנונית בתלת־ממד; (3) לומדים איך ללמד מתמטיקה בדרך יישומית וחדשנית.

היוזמה לפיתוח תוכנית הלימודים ויישומה בכיתה עלתה מהשטח והיא מבוצעת בשיתוף פעולה עם שתי חוקרות באקדמיה המתמחות בחינוך מתמטי ובהדפסה בתלת־ממד ככלי חינוכי. בהרצאה נדון בשיתוף הפעולה הייחודי שנוצר בין השטח למכללה ולעמותה, נציג דוגמאות למשימות שעליהן עבדו התלמידים יחד עם הסטודנטים, ואת תוצרי העבודה המשותפת.

תרומת היוזמה כפולה. מבחינת השטח, היוזמה תספק תוכנית לימודים להוראת מתמטיקה בעזרת תכנון והדפסה בתלת־ממד שקהילת המורים תוכל ליישם בכיתותיהם בשלמותה או בחלקה. מבחינת תוכניות להכשרת מורים, היוזמה תספק מודל לשיטות הוראה חדשניות המשלבות טכנולוגיה תוך שיתוף פעולה של השטח והאקדמיה.

פיתוח למידה חברתית-רגשית של מורים

באמצעות סימולציות קבוצתיות בהקשר אתי (SBSEL)

יניב גת

תקציר

מטרת המחקר היא לבחון את האופן שבו התנסות במשחק תפקידים בסימולציות קבוצתיות תורמת לפיתוח למידה חברתית-רגשית של מורים במהלך התמודדותם עם דיוני דילמה אתית. נוסף על כך, מטרת המחקר הייתה לפתח סולם הערכה לכישורים חברתיים-רגשיים, בדגש על דיווח עצמי ודיווח צופה של תפיסות המורים שהשתתפו בסימולציות, וכן לבחון את תכונותיו הפסיכומטריות. בשלב הראשון ניתחנו עשרים תרחישים מבוססי-סימולציות של משחקי תפקידים הרלוונטיים למציאות היומיומית של בית הספר. בשלב השני זיהינו יכולות חברתיות-רגשיות שעלו מתוך דיוני הדילמה. הממצאים האיכותניים חשפו יכולות חברתיות-רגשיות עיקריות שעלו מתוך ההתמודדות: מודעות עצמית רגשית, ניהול עצמי, מודעות חברתית וניהול מערכות יחסים. הממצאים הכמותיים גילו כי לשאלון שפותח היו מאפיינים פסיכומטריים תקפים, בעוד רמת הכשירות הגבוהה ביותר נמצאה בניהול עצמי, ולאחריו מודעות חברתית וניהול מערכות יחסים. כמו כן, זוהה שיפור ביכולות החברתיות-הרגשיות של המורים שהשתתפו במשחקי התפקידים לאורך זמן. כמו כן, הממצאים גילו כי הן אלו שהשתתפו במשחקי התפקידים הן הצופים בהתרחשות הסימולטיבית דירגו גבוה יותר את יכולת הניהול העצמי, ולאחר מכן מודעות חברתית וניהול יחסים. השחקנים תפסו את הקשר שבין יכולתם לנהל את עצמם לבין הפגנת אמפתיה לאחרים כמשמעותי יותר מהצופים. מבחינה תיאורטית, ממצאי המחקר מציעים גישה אינטגרטיבית להבחנה של האופן שבו מורים מתמודדים עם דילמות אתיות באמצעות יכולות חברתיות-רגשיות, וכן מדגישים את חשיבותה של ההתנסות במשחקי התפקידים של הסימולציות הקבוצתיות יותר מאשר צפייה פסיבית בהן. מבחינה מעשית, ממצאי המחקר מצביעים על למידה מבוססת סימולציות ככלי אימוני-התנסותי להכשרת מורים לפיתוח קוד אתי שיש לו פרספקטיבה חברתית-רגשית. גישה זו יכולה להוות מרכיב חיוני ומרכזי בהתפתחות המקצועית של המורים, ולאפשר להם לתרגל הפעלת שיקול דעת וקבלת החלטות אתיות ביחס לערכים שונים הנובעים מהקשרי התוכן השונים של עבודתם. באמצעות התנסויות אלו, מורים יכולים לטפח פרקטיקות רפלקטיביות המדגישות מודעות עצמית, מודעות חברתית, אמפתיה, רגישות והתאמה לאופן שבו פרשנויות שונות לערכים ארגוניים משפיעים על קבלת החלטות בזמן אמת. אסטרטגיית הכשרה ופיתוח זו יכולה לשפר את המסוגלות העצמית ואת החוסן המקצועי של המורים תוך טיפוח אקלים אתי-חברתי-רגשי חיובי בסביבת בית הספר.

תפיסות ואסטרטגיות התמודדות של עובדי הוראה יוצאי אתיופיה

ביחס למעורבות הורי התלמידים: השלכות להכשרת מורים

ולליווי מורים חדשים

ד"ר ענת כורם, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

יניב סלומון, נח מנטסנות ומשה ישעיה, חברי תוכנית "תספה"

תקציר

בשנים האחרונות מעורבות הורים היא אחת הסוגיות המרכזיות בחינוך. לצד יתרונותיה מעורבות זו עלולה להיות גם נפיצה ולהשפיע על מעמדו של המורה ולהוביל לעימותים בין הורי התלמיד והמורים. סביבת הילד מורכבת מהמערכת המשפחתית ומהמסגרת החינוכית. לשתייהן השפעה על התפתחות הילד, על ערכיו ועל תפיסותיו.

יוצאי אתיופיה, בוגרי תוכניות הכשרה להוראה, נתקלים לעיתים קרובות באתגרים במציאת תעסוקה והשתלבות במערכת החינוכית בתנאים קבועים. במחקרים קודמים נמצא כי החברה הישראלית, על אף שינויים ומגמות לשוויון, מייחסת ליוצאי אתיופיה הון חברתי ותרבותי נמוך וקושרת את גוון העור הכהה כמקור לחולשה ולאפליה.

מטרת המחקר הייתה לבחון את חווית הקליטה של עובדי הוראה יוצאי אתיופיה, בדגש על תפיסותיהם את מעורבות ההורים ועל אסטרטגיות ההתמודדות שלהם ביחס אליה.

במחקר איכותני-פנומנולוגי זה בוצעו 32 ראיונות עם מורים וגננות יוצאי אתיופיה, בוגרי תואר ראשון ותעודת הוראה במכללות לחינוך, ונותחו בניתוח תוכן.

ממצאי המחקר מצביעים על התפיסות של עובדי הוראה יוצאי אתיופיה לגבי האתגרים העומדים בפניהם בהקשר של מעורבות ההורים, כגון התייחסות למוצאם ולצבע עורם, אי אמון ביכולתם, יחס מְבדל ולא שוויוני וכן על אסטרטגיות ההתמודדות שלתפיסתם סייעו להם להתמיד הן הכרה בערכם ובחשיבות עבודתם עם הילדים, פעילות ותגובה ישירה ליחס מפלה או פוגע. משתתפי המחקר ציינו את חשיבות תמיכת ההנהלה כגורם מרכזי שתורם להתמדתם. הממצאים חושפים את יחסי הכוח בחברה המעצבים את ההזדמנויות של אינדיבידואלים מתרבויות שונות לחינוך, לפרנסה ולביטוי תרבותי, ואת היחסים בין הקבוצות השונות המרכיבות את החברה וכפועל יוצא, את ההקשר החינוכי.

תרומת המחקר היא בהעלאת מודעות החברה הקולטת לפיתוח שיח קשוב במטרה לזהות את חווית הקליטה ואת הצרכים הייחודיים של עובדי הוראה יוצאי אתיופיה. יש להעלות לסדר היום הציבורי הכרה בתופעות אפליה וגזענות נגד יוצאי אתיופיה ולקדם שינוי חברתי לאפס סובלנות כלפי תופעות אלו. תרומה נוספת היא בהבנת ההשפעה הרבה של מנהלי בתי הספר ומפקחות הגנים על תהליך ההשתלבות של עובדי הוראה יוצאי אתיופיה ועל דרכי התמודדותם.

מן המחקר עלתה חשיבותן של דרכי התמודדות המבוססות על פעילות (agency) בקרב עובדי הוראה יוצאי אתיופיה, כאשר המשותף להן הוא שהן נועדו להניע את המציאות, לפעול מעמדה של בחירה ואחריות, בניגוד לקבלת המציאות כמות שהיא. ככלל, מומלץ לכלול בתוכניות להכשרת מורים ובסדנאות הליווי למתמחים ומורים חדשים הכשרה לאסרטיביות והתמודדות עם מעורבות הורים, וזאת כדי להגביר את רווחתם הנפשית, את התמודדותם הקונסטרוקטיבית ואת התמדתם במערכת החינוך.

הכשרה להוראה בחברה רבגונית

אילנית אברהם, מכללת אפרתה

תקציר

למערכת החינוך יש תפקיד מרכזי בעיצוב אופייה של ההוויה הרבת-תרבותית בחברה, כיוון שהיא משמשת מקום מפגש בין קבוצות שונות בה. באופן ספציפי, יש חשיבות ליחסים ולהתנהגותם של מורים כלפי אוכלוסייה מגוונת.

כדי לממש את המטרות של משרד החינוך בנוגע לחינוך רבת-תרבותי דרושים מורים עם כשירות תרבותית (cultural competence) – יכולת לתקשר עם אנשים מתרבות שונה ולהצליח להתנהל ולנהל מציאות המזמנת קונפליקט על רקע השוני. בהתאם לכך מתקיימות במכללות פעילויות שונות במסגרת הקורסים ובפעילויות הבלתי-פורמליות. מחקרים מלמדים כי הסטודנטים והמורים החדשים חשים כי לא נחשפו דיים לשונות ולמגוון בחברה, ולא רכשו כלים להוראה בחברה רבת-תרבותית.

אחת ממטרותיה של תוכנית "תספה" היא הקניית כלים חינוכיים להתמודדות עם אתגרים בתחום השונות החברתית הקיימת בחברה הישראלית, באמצעות טיפוח סובלנות לרבת-תרבותיות ולכבוד האדם.

מטרות המחקר ללמוד על הנעשה במכללות להוראה בנושא רבת-תרבותיות באמצעות התודעות לעמדות ולתפיסות של בעלי תפקידים ומרצים במכללות כלפי רבת-תרבותיות, זיהוי הדרכים שהם נוקטים כדי להכשיר את הסטודנט להוראה בחברה כזאת, ובחינת תוכניות הלימודים של ההכשרה: קורסים, סדנאות התמחות ודרכי הוראה בנושא.

אוכלוסיית המחקר מנתה 23 משתתפים – מרצים ובעלי תפקידים העוסקים בנושא חינוך לרב-תרבותיות, מ-10 מכללות להכשרת מורים.

כמו כן, נבחנו תוכני הסילבוסים של 27 קורסים בתוכניות הכשרה לתואר ראשון ותעודת הוראה במסלולים שונים העוסקים בהיבטים שונים של רבת-תרבותיות.

בממצאי המחקר נמצא פער בין הרצון של בעלי התפקידים והמרצים במכללות ותפיסתם מוצהרת לפעול לקידום גישה רבת-תרבותית, לבין ביטויה בשטח. המרואיינים מודעים לנקודות התורפה של הפעילויות הללו: הזמן המצומצם, מיעוט משתתפים מקבוצות הרוב, חיזוק תחושת הניכור והבידול, למידה על שונות בחברה בעיקר בהיבטים לאומיים, פוליטיים ודתיים, וחוסר בשיח מעמיק וביקורתי ובמתן כלים להוראה בחברה רבגונית. מניתוח הסילבוסים עולה כי אין בהם די עיסוק בקבוצות המובחנות בשל צבע עור שונה ומראה חיצוני, ולקבוצות המייצגות מיעוטים נוספים: אנשים עם מוגבלויות, רקע עדתי, עולים, נטיות מיניות ועוד.

המחקר מציע מודל לבניית תוכנית לימודים מובנית לכלל הסטודנטים במוסדות להכשרת מורים, במטרה לצייד את פרח ההוראה בכלים להתמודדות עם האתגרים של הוראה בחברה רבגונית. הקורסים אשר יעסקו ברבגוניות על היבטיה השונים יוצגו בצורה ספירלית מדורגת, כך שכל סטודנט ישתתף במהלך שנות לימודיו בקורסים שמשולבים בהם תכנים העוסקים ברבגוניות, מזמינים שיח ביקורתי ומכבד ומעניקים כלים להוראה בחברה רבגונית, בהלימה לרמות השונות של חינוך לרבת-תרבותיות. המודל מציע תוכנית מובנת לשילוב במסגרת סדנאות ההתמחות בשנה הרביעית, שנת הכניסה להוראה. בשנה זו יינתן דגש על כלים יישומיים לניהול כיתה הטרורגנית, לניהול קונפליקטים ולטיפוח תחושת המסוגלות להוראה בחברה מגוונת.

קשרים בין תהליכי הערכת המורים בשלב ההתמחות להוראה, תפיסותיהם לגבי הערכת תלמידים ויישום הערכה בכיתה

ד"ר קרן טל-אמסילי

תקציר

המחקר הנוכחי בחן באיזו מידה תהליכי הערכה מעצבת, שחוו מתמחים במהלך שנת ההתמחות, משפיעים על הדרך בה הם תפסו הערכת תלמידים, על החוללות העצמית שלהם להערכה ועל דרכי ההערכה שיבחרו ליישם עם תלמידיהם. במסגרת ההתמחות להוראה, עוברים המתמחים הערכה מעצבת, באמצע השנה, הכוללת משוב מפורט על ביצועיהם בבית הספר והערכה מסכמת בסוף השנה לפיה נקבעת קבלת רישיון עבודה בהוראה. במקביל לתהליכי ההערכה שצריכים המתמחים להוראה לעבור כחלק מתהליך ההכשרה שלהם, הם נדרשים גם להעריך את ההישגים של תלמידיהם. אחד הגורמים שנמצא כמשפיע על המידה בה מורים יעשו שימוש בהערכה מעצבת עם תלמידיהם היא הדרך בה הם תופסים הערכת תלמידים.

המחקר הנוכחי שילב בין שתי שיטות מחקר, באמצעות איסוף נתונים כמותיים ואיכותניים ממתמחות (בעיקר נשים) להוראה בבית ספר יסודי. המטרות של החלק הכמותי של המחקר היו לבחון את השינוי בתפיסות ההערכה ובחוללות העצמית לביצוע הערכה של המתמחות במהלך השנה, ולזהות את הגורמים, שמשפיעים על דרכי ההערכה שיישמו עם תלמידיהן, בפועל, בסוף שנת ההתמחות. השערות המחקר היו: התפיסה של הערכה כמעצבת וחוללות עצמית לביצוע הערכה תהיינה גבוהות יותר, ושל הערכה כמזיקה/לא רלוונטית תהיה נמוכה יותר בסוף השנה מאשר בתחילתה. בשתי התפיסות האחרות לא יחול שינוי משמעותי לאורך השנה; קיימים קשרים בין תפיסת מורים ביחס להערכת לומדים וחוללות עצמית לביצוע הערכה בסוף השנה לבין יישומי הערכה בכיתה. משתתפי המחקר מילאו שאלונים למילוי עצמי בשתי נקודות זמן: באמצע השנה לאחר הערכת האמצע (שאלון רקע, שאלון תפיסות ביחס להערכת לומדים – CoA-III abridge ושאלון חוללות עצמית ביחס להערכה); ובסיום שנת ההתמחות, לאחר ההערכה המסכמת (בתוספת שאלון המודד יישום הערכה בכיתה Assessment Practices Inventory וללא שאלון רקע). ממצאי המחקר בחלק זה הצביעו על עליה בתפיסות הערכה כמעצבת, וכמסכמת ותוקף בהערכה, כמו גם בחוללות עצמית לביצוע הערכה בין אמצע השנה לסופה. כמו כן, שימוש בהערכה מסכמת (עריכת מבחנים סטנדרטים, דיווח על תוצאות הערכה), הערכה מעצבת (שימוש בהערכות ביצוע) ובדיקת תוקף ומהימנות בהערכה היו קשורים, באופן מובהק סטטיסטית, עם כל אחת מתפיסות ההערכה ועם חוללות עצמית לביצוע הערכה. כמו כן, התפיסה של הערכה כמעצבת וכמסכמת נמצאו בקשר חזק ביניהן.

החלק האיכותני של המחקר, נערך רק באמצע השנה, לאחר הערכת האמצע, וכלל ריאיונות חצי מובנים. המטרה של חלק זה הייתה לזהות היבטים בתהליך ההערכה, שחוו המתמחות, אשר

---

¹ המחקר נערך במסגרת עבודת הדוקטורט שלי באוניברסיטת אריאל בהנחיית פרופ' ניצה דוידוביץ וד"ר אבידן מילבסקי.

השפיעו על תפיסות ההערכה בהן החזיקו לגבי הערכת תלמידים ועל הדרך בה העריכו את תלמידיהן בפועל. הניתוח התמטי של הראיונות הראה שבמהלך ההתמחות הן גיבשו תפיסה חיובית של הערכה מעצבת ותפיסה שלילית של הערכה מסכמת. כמו כן, הן הגיעו למספר תובנות כלליות לגבי הערכה, בעקבות תהליך שהן עברו: חשוב לתת משוב לאורך כל השנה ולא רק בצמתי הערכה; יש להתייחס למגוון רחב של עדויות, לא רק לצפייה בשיעורים; חשוב לשלב בין חיזוקים חיוביים לבין דגשים לשיפור; וחשוב לתת מקום לתהליכי הערכה עצמית ורפלקציה של המתמחה. המתמחות פעלו ליישם תובנות אלה בדרך בה הן מעריכות את תלמידיהן, תוך מתן דגש לחיזוקים חיוביים, מתן משוב מפורט ומקדם למידה, התייחסות לתהליך ולא רק לתוצרים ושימוש בהערכות חלופיות. על פי ממצאים אלה, היישום של הערכה מעצבת, לפחות בשלב ההתמחות, קשורה לתפיסה משולבת המייחסת חשיבות הן להערכה מעצבת והן להערכה מסכמת. המסקנה המשמעותית של המחקר הנוכחי היא שהערכה מעצבת – הניתנת באופן שוטף, מפורט, והמשלב חיזוקים חיוביים ונקודות לשיפור – עשויה לחזק תפיסה חיובית של מתמחים כלפי הערכה כמעצבת, וגיבוש תפיסה הרואה הערכה אפקטיבית ככזו המשלבת בין הערכה מסכמת למעצבת. כמו כן, משוב הניתן כחלק מגישת ההנחיה (ה-mentoring) המיושמת בתכנית ההתמחות בארץ, עשוי לתרום לחוללות העצמית לביצוע הערכה של מתמחים להוראה ולהטמעה משמעותית יותר של הערכה מעצבת בבית הספר. מבחינה יישומית, ממצאי המחקר העלו עד כמה חשוב שמערך החונכות בתכנית ההתמחות למורים, יראה וידגים למתמחים, איך לשלב בין כלי הערכה מעצבת ומסכמת, תוך מתן הסברים לשיקולים ליישום של כל כלי ולהשלכות של השימוש בו.

”זה בסדר להחזיק לך את היד?” : מתמחים להוראה ומורים גמלאים קולטים תלמידים מפונים במלונות אילת וים – המלח במלחמת ”חרבות

ברזל”

ד”ר רחלי הולצבלט, ד”ר אורן כהן זדה, ד”ר ג’ודי גולדנברג

מכללת תלפיות

תקציר

מחקר זה עוסק במתמחים להוראה ובמורים בגמלאות אשר הגיעו למלונות ים-המלח ואילת בכדי לקלוט תלמידים לאחר פינויים מעוטף עזה ומשדרות בעקבות מתקפת השבעה באוקטובר בידי החמאס. כתוצאה מהמלחמה נפגע מרקם החיים והרציפות החינוכית של המוני ילדים שפנו מבתיים ונותקו ממסגרות החינוך שלהם. בעקבות זאת, מתמחים להוראה ומורים בגמלאות הגיעו בשבוע השני לחימה בליווי עמותות שונות ובהמשך גם בליווי משרד החינוך כדי לקלוט את התלמידים המפונים, בגילאים שונים במלונות רבים בדרום הארץ.

מחקר זה עסק בשאלות הבאות : כיצד קלטו סגלי הוראה אלו את התלמידים במלונות ? מה היו אתגריהם וקשייהם של המורים הוותיקים ושל מתמחים להוראה ? כיצד התמודדו עם האתגרים בקליטת התלמידים ובאיזו מידה הוכשרו המתמחים לחינוך להוראה לעתות חרום ומלחמה ? האם הכלים שהיו ברשותם באו לידי ביטוי בקליטת התלמידים במלונות בעת המלחמה?
מטרת מחקר איכותני זה היא להכיר את האתגרים של מתמחים להוראה כמו גם את האתגרים של המורים הוותיקים אשר חברו יחד ויצרו במהירות המירבית מרחבי למידה רב גילאים בלובי המלונות, בין בריכת השחייה לחדר האוכל . מחקר זה מזקק את חשיבות התנסות המתמחים בסיוע במצבי משבר ומלחמה בכניסתם להוראה וכן את משמעות תפיסת איש החינוך בעשייה חינוכית – חברתית בעת חירום ומלחמה.

ראיונות עומק עם שלושים מתמחים להוראה ומורים גמלאים מעידים שמרבית אוכלוסייה זו פיתחה בתוך המציאות המורכבת הזאת מענים חינוכיים מסוגים שונים בתהליכי הקליטה. מתמחים ומורים חדשים נתקלו בקשיים של יצירת פניות רגשית וויסות עצמי אשר חיוניים לתלמידים אלו, וכן קשיים מול הורים שלא ”שחררו” את הילדים להגיע למרחב הלמידה וחוסר רצון של הילדים לעזוב את הוריהם בעיקר בשבועות הראשונים לחימה .
למרות זאת, גם המורים הוותיקים וגם המתמחים להוראה, תיארו בשלות ומסוגלות אמיתית לעמוד באתגרים של תהליכי הקליטה של הילדים המפונים. הם תיארו בראיונות עומק כיצד העבירו ללומדים מסרים מנרמלים, כיצד פעלו בקשיבות ובתחושת אנושיות משותפת לרבות חמלה עצמית בימי המשבר עם הלומדים.

רובם הצהירו כמה היתה חשובה ומשמעותית שיגרה יומית לכלל התלמידים במרחב הלמידה וכיצד הם חיזקו שגרה זו על אף המסיחים הרבים שהיו במלונות. רובם תיארו את הקושי בלאזן את המינון של הפעילויות ההפגתיות המרובות ואת העדפתם להרבות בשיח, בקריאת ספרים, בהפעלת הילדים בסדנאות ובמשחקים קבוצתיים.

מבחינה יישומית תוצאות המחקר יכולות לסייע למוסדות האקדמיים להכשרת מורים להכיר את משמעות הכשרתם של המתמחים להוראה בעתות חירום ומלחמה. בין היתר, המחקר מאיר זרקור שיש להתייחס בהכשרתם של המתמחים להוראה לנושא טראומה וטראומה משנית בקרב תלמידים אשר מקנה לצוותי החינוך ידע ומיומנויות שיסייעו להם להתמודד עם התנהגויות מאתגרות בכיתה אשר נובעות מטראומה.

תאריכים : מתמחים להוראה, מלחמה, קליטת תלמידים מפונים, אסקפיזם, חוסן וטראומה.

חציית גבולות ותיווך מושאי גבול לקידום פרקטיקות הוראת ספרות במציאות משתנה

ד"ר חגית הורוביץ
מרצה ומדריכה פדגוגית במכללת סמינר הקיבוצים

תקציר

הרצאתי בכנס תתבסס על **מחקר פעולה איכותני** שאני כותבת לאחר תיעוד עבודתי בשנת תשפ"ג כמדריכה פדגוגית בסמינר הקיבוצים במקביל לפעילותי כמורה ורכזת לספרות בבית ספר תיכון. במהלך המחקר הבנתי כי שייכותי לקהילת מורי הספרות בתיכון, הקהילה הארצית של המורים לספרות וקהילות נוספות, הקרינה על העשייה החינוכית שלי עם 17 מתכשרים להוראת הספרות (קדם סטאז') לבתי הספר העל יסודיים במכללה.

מטרת המחקר הפעולה להסביר לעצמי ולסטודנטים כיצד התמודדתי עם השינויים שנדרשו בשדה החינוכי בדרכי ההוראה, למידה והערכה לשם הטמעת רפורמת המח"ר (מורשת, חברה רוח) וביטולה החל מינואר 2023 בשנה רבת תהפוכות של קונפליקטים חברתיים. הרצאתי תתמקד בחציית הגבולות שקיימתי לשם קידום ופיתוח פרקטיקות הוראה במציאות משתנה. המושג **חציית גבולות** נלקח ממאמרם של אקרמן ובאקר (2011), אשר מייחדים מושג זה לחינוכאים ששייכים למספר קהילות מקצועיות, ויש ביכולתם להעביר רעיונות מקהילה אחת לאחרת וכך לאפשר לקהילה ולעצמם למידה והתפתחות מקצועית.

באמצעות מדרג להשתתפות בקהילות עשייה של ונגר ומקדרמוט (2002) שכולל חמש רמות של מעגלי השתתפות, הערכתי את מידת השתתפותי בכל אחת מקבוצות השייכות שלי (קבוצת מורים לספרות שאני מובילה כרכזת מקצוע בבית ספר תיכון אחד. קבוצת המדריכות הפדגוגיות להוראת ספרות במכללה, קהילת המורים והרכזים הארצית לספרות וקבוצת המורים לספרות בבית ספרי ומשרד החינוך). ודרגתי את חשיבותן לעבודתי עם **קהילת המתכשרים** להוראה שהיא **קבוצת הליבה שלי**, עבורה תיווכתי חפצי גבול מפעילותי עם הקבוצות האחרות.

ממצאי המחקר הופקו באמצעות כלי המחקר הבאים :

1. תצפיות מצולמות של הסטודנטים בקורס המכללתי. (תימלולי ההקלטות)
2. יומן חוקרת – תיעוד וניתוח הפעילות שלי עם קבוצת הסטודנטים, עם המורים לספרות ובמעגלי התייחסות נוספים.

3. משימות כתיבה רפלקטיבית של המתכשרים (נאספו בקלסרום של הקורס)
4. שיח כתוב בקבוצת הוואצאפ של הקורס ובפניות אישיות שלהם אלי .

בעזרתם א. איתרתי שלושה מעגלי פעולה של המחקר שנוצרו כתגובה לאתגרים שעמדו בפני קהילות המורים לספרות בעקבות רפורמת המח"ר וביטולה, המחאה החברתית ותוכנית הברוויות הגמישה. ב. פיתחתי פרקטיקות להדרכה פדגוגית של המתכשרים, בכוונה שימשו גם אותם במהלך הכניסה להוראה בהתמודדות עם עמימות, חוסר עקביות ומציאות סוערת באמצעות חצית גבולות ותווך חפצי גבול.

תרומת המחקר: מחקר זה תורם להבנת הקשר בין חציית גבולות (Boundary crossing) ותיווך חפצי גבול (Boundary objects) לבין פיתוח תהליכי הוראה משופרים והתחזקות אישית וקבוצתית של מורים ומכשירי מורים. בנוסף, המחקר מציג פרקטיקות שפיתחתי לשיפור יכולתם של סטודנטים בשנת הקדם סטאז' לקראת כניסתם לבתי הספר. המדובר בפרקטיקות שימשו אותם להתמודדות עם תהליכי שינוי מערכתיים ועם אתגרי הוראת הספרות בעידן של מציאות משתנה, שמכבידה ומאיימת עליהם במהלך הכניסה להוראה.

גורמי חוסן וגורמי סיכון בניבוי הסתגלות אקדמית של סטודנטים עם

לקויות למידה וסטודנטים ללא לקויות למידה

ד"ר זאב קאים

רכז התמחות וראש החוג לחינוך במכללת אורות ישראל

תקציר

סטודנטים עם לקויות למידה (סע-לל S-LD) מתמודדים עם אתגרים רבים בהשוואה לסטודנטים ללא לקויות למידה (סל-לל SNLD). הם חווים קשיים בלימודיהם וגם קשיים חברתיים ורגשיים, והסתגלותם האקדמית נפגעת בשל כך, עובדה שפוגעת בהסתגלותם האקדמית ויכולה להשפיע על סיכויי ההשתלבות שלהם בבתי הספר. במחקר זה נבחנו הבדלים במשאבים השונים הקשורים להסתגלות אקדמית ובגורמים המנבאים הסתגלות-אקדמית של סטודנטים להוראה עם וללא לקויות למידה. בעיקר נבחנו הקשרים בין משאבים אישיים, משאבים בין-אישיים, משאבים קוגניטיביים ומסוגלות-עצמית-אקדמית לבין שלושה מרכיבים של הסתגלות-אקדמית – כוונה לסיים תואר ראשון, כוונה להמשיך לתארים מתקדמים ורמת ההישגים.

המדגם כלל 444 סטודנטים פרחי הוראה שלומדים במכללות לחינוך ולהוראה, מהם 143 עם לקויות למידה ו-301 ללא לקויות. באמצעות שאלון דיווח עצמי נבדקו מאפיינים אישיים, קוהרנטיות, תמיכה חברתית, אמפתיה, תקווה, תפיסת עתיד, איום ואתגר, מסוגלות עצמית אקדמית, כוונה לסיים תואר ראשון, כוונה להמשיך לתארים מתקדמים ורמת הישגים. ממצאי המחקר עולה,

כצפוי, שסע-לל דיווחו על משאבים קוגניטיביים ועל מסוגלות-עצמית-אקדמית נמוכים בהשוואה לעמיתיהם. פערים אלו מדגישים את הצורך בחיזוק משאבים אלו ואחרים בקרב סטודנטים ומורים חדשים עם לקויות למידה, במטרה לחזק את הסתגלותם האקדמית ויכולות ההוראה שלהם בפועל. מממצאים אלו אפשר להסיק, כי על הגורמים במערכת החינוך ובאקדמיה להפעיל תוכניות התערבות מותאמות לפיתוח משאבים אלו בקרב הסטודנטים ובתוכניות הליווי של מורים חדשים, כאשר בקרב סטודנטים ומורים חדשים עם לקויות למידה יש לשים דגש גם על פיתוח תפיסות של רמת קוהרנטיות ורמת תמיכה חברתית גבוהות, זאת לצד חיזוק רמת האתגר שלהם בלימודים ותחושת המסוגלות העצמית האקדמית שלהם.

במבט כולל נמצא שיש דמיון בניבוי ההסתגלות האקדמית של שתי הקבוצות, כאשר רמות גבוהות של קוהרנטיות ותמיכה חברתית הן גורמי חוסן להסתגלות-אקדמית, והמדדים הקוגניטיביים מנבאים כוונה לסיים לימודי תואר ראשון ומשאבי מסוגלות-עצמית-אקדמית מנבאים רמת הישגים בתואר. עם זאת, נמצאו הבדלים בתרומת הגורמים המרכזיים בכל קבוצה: רמת האתגר בלימודים ורמת המסוגלות-העצמית-האקדמית בקרב סע-לל, ורמת האיום בלימודים ורמת התקווה בקרב סל-לל. ממצאי המחקר תורמים להבנה הכוללת של המנגנונים העומדים בבסיס תהליך הלמידה ולהשגת תוצאות אקדמיות נאותות בקרב סטודנטים לתואר ראשון, ועשויים לסייע לגורמים במוסדות להשכלה גבוהה ובתוכניות הליווי של המורים החדשים בבניית תכניות התערבות מותאמות לחיזוק מאבי החוסן. תכניות אלו יסייעו להסתגלותם האקדמית והמעשית של פרחי ההוראה ומורים חדשים בכלל ושל כאלה עם לקויות למידה בפרט.

תאריכים: הסתגלות-אקדמית, לקויי למידה, משאבים אישיים, משאבים בין-אישיים, משאבים קוגניטיביים.

כלי CBT כמקדמים שְׁלוֹמוֹת בתהליך הכניסה להוראה

ד"ר אפרת בוכריס וד"ר רבקה קדוש

מכללת גבעת ושינגטון

תקציר

המחקר נוטה לחלק את קשיי המורה המתחיל לחמישה תחומים: בעיות אישיות, בעיות בינאישיות הקשורות במערכות היחסים בעבודה, בעיות ניהוליות-ארגוניות, בעיות במישור הפדגוגי ובעיות במישור תנאי העבודה והשכר. הפער בין הציפיות הגבוהות של פרחי ההוראה לבין הקשיים שהם מתמודדים איתם יוצר תסכול, חרדות ופגיעה בדימוי העצמי והמקצועי. טכניקות CBT מאפשרות לאדם "ללמוד את עצמו" והן מעניקות כלים להתמודדות עם מצבים שונים. השיטה מבוססת על ההנחה שבמשולש התנהגות - רגש - מחשבה, כל ממד משפיע על שני הממדים האחרים. הרגשות השונים, ובפרט חרדות ודיכאון, אינם נובעים ישירות מאירועים מציאותיים, אלא מהפירוש שהאדם נותן להם. השיטה חותרת לשנות את תפיסת העולם (מחשבות) על ידי זיהוי דפוסי חשיבה לקויים ולא רציונליים. השיטה שואפת להחליף דפוסי לא מועילים בדפוסי חשיבה סתגלניים ורציונליים מתוך התפיסה שלפיה חשיבה מאוזנת יותר מביאה לרווחה נפשית. מטרת המחקר הן מיטוב תהליך היקלטותם של מורים מתחילים בבתי הספר במטרה להעצים את החוסן הנפשי, להעלות את שביעות הרצון ולמנוע נשירה. המחקר מבקש לענות על שתי שאלות מרכזיות:

א. באיזו מידה תורם לימוד טכניקות CBT למיטוב חייהם האישיים והמקצועיים של מורים

בשנת ההוראה הראשונה?

ב. אילו מהאסטרטגיות שנלמדו תומכות בתהליך ההיקלטות במערכת החינוך?

המחקר האיכותני התבסס על תיעוד שיטתי וניטור של פגישות עם מורים חדשים קורס/השתלמות שנה א. אוכלוסיית המחקר כללה 51 מורים חדשים ממגוון התמחויות לאורך שני מחזורים של קורס "מורה חדש" (חממה). המפגשים עם המורים החדשים היוו בימה להעלאת התנסויות מהשטח, לניתוח ולמציאת דרכי התמודדות. המורים המתחילים החלו לדבר בטרמינולוגיה של CBT, ונוצר שיח פנימי דינמי שמשמש בקודים משותפים לחברי הקורס. המורים ציינו שהם הבינו את השיטה והרגישו את השיפור בהתמודדות עם סיטואציות שקודם לכן היוו איום. העובדה שהשיטה כוללת ניטור אימננטי שיקפה את תהליך ההתקדמות שלהם. המורים החדשים ציינו שחל שיפור באיכות חייהם ובתחושות המסוגלות האישיות והמקצועיות.

המחקר עמד על היתרונות של שילוב אסטרטגיות CBT בשנה הראשונה להוראה. נמצא שהכלי יעיל להתמודדות מעשית עם מחשבות שליליות ועם דפוסי התנהגות שגויים שפוגעים בהתנהלותם

עם התלמידים, עם העמיתים, עם ההנהלה ועם ההורים. המורים הטירונים חשים רגועים ומדווחים על שיפור לא רק בתחום המקצועי, אלא גם בחייהם האישיים.

חשיבות המחקר היא בכך שעקרונות CBT מקנים כלי יישומי ונגיש הפועל על שינוי תודעתי המביא לרווחה נפשית. יתרונו בכך שהוא לא רק מהווה תגובה למצבים קשים שהיו, אלא גם אמצעי למניעת מצבי דחק בעתיד. תהליך הקניית כלי CBT למורים מתחילים מהווה גם מטרה בפני עצמה, אך בה בעת הוא משמש דוגמה לתרבות קליטה של עובדים בכל מערכת תעסוקתית אחרת.

דיאלוג בעבודה במרחב השירה

חני נמיר

אגף הכניסה להוראה

תקציר

הסדנה מיועדת למתמחות ומתמחים, למורות חדשות ולמורים חדשים בשלבי החינוך הבית-ספריים. בסדנה תוצג שירה כתובה מקורית שנכתבה מתוך ניסיון העבודה והליווי של אוכלוסייה זו לאורך שנותיי כסגנית וכמובילה פדגוגית בבית הספר. השירים מייצגים את התחושות ואת החוויות המתרחשות בעולמם של המתמחים בשנותיהם הראשונות להוראה. השירים מקיפים ממשקים ומצבים במפגשים הראשונים של המתמחות והמתמחים עם חיי בית הספר - אתגרי המשמעת, השייכות בחדר המורים, השליחות החינוכית והשיח עם ההורים. סביב כל נושא נכתבו כמה שירים ושאלות לשיח מעמיק. לאחר שיח קבוצתי בעקבות השירים נתכנס לסקירה כללית ולשיתוף של התובנות שעלו בעקבות השירים בקבוצות השונות.

הרציונל העומד מאחורי הסדנה הוא יצירת אמפתיה וניסיון להבין את מנעד התחושות והמחשבות שחווים המתמחים בשנתם הראשונה ויצירת שיח המעניק מענה מותאם לשטח תוך התייחסות לתחושות אלו. השירה מאפשרת לנו שיח מעמיק וחשוף ואפשרות להזדהות ולתרום ממקום אותנטי.

מטרות הסדנה הן הדהוד והצפה של האתגרים בשטח, שיח משותף, ניסיון למפות ולייצר כלים למענה נקודתי לאתגרים שעולים ויכולת להקשיב לקולות השונים העולים מהשטח באמצעות ה"קולות" שהשירים מזמנים. נוסף על כך, המונחים יגלו את כוחה של השירה ויפתחו יכולת להשתמש בה בעצמם בממשקים שונים אם יחפצו בכך.

הסדנה מציעה שימוש בכלי הביבליותרפי של השירה באמצעות שירים מקוריים שנכתבו עבור המתמחות והמתמחים מתוך ההיכרות האישית עם המציאות בשטח, וחושפת את המונחים לכוחו של הכלי ולאפשרות השימוש בו למטרות תרפיה, שיח, אוורור, למידה ומענה קונקרטי ומותאם לאתגרים שונים בשטח.

"בתוך אי־הוודאות שהרגשתי מצאתי ודאות בי"

תרומתה של למידה מכוונת-עצמי למתמחות להוראה ולמורות חדשות

ד"ר רחלי פלד וד"ר שרון הרדוף-יפה

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

הגדרתו המקצועית המשתנה והמתעדכנת של תפקיד המורה בתקופתנו רבת-התהפוכות זימנה את בנייתו של מודל התנסות ייחודי לסטודנטיות להוראה במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט. מטרת המודל היא לבנות בקרב המתכשרות להוראה יכולת למידה, חוסן רגשי, ומסוגלות להערכה ולפיתוח של סביבות למידה פעילה, לעבודת צוות ולהתמודדות עם ההוראה בתקופות של איודאות. המודל החדש שם דגש על למידה מכוונת-עצמי (יוטגוגיה), מבוססת קהילת עמיתים ומשלבת טכנולוגיה. המודל שואף להעביר את האחריות על הלמידה לסטודנטית, כאשר לצידה (ולא מעליה) מומחים, עמיתים ומקורות מידע הנגישים ברשת. היא זו שיוצרת משמעויות ללמידה והיא שמובילה את למידתה בתהליך של הבניית ידע ופיתוח מיומנויות וחוסן אישי-מקצועי.

במחקר שמוצג בחנו את האופן שבו התמודדו מתכשרות להוראה ומורות צעירות, שמודל התנסותן התבסס על למידה מכוונת-עצמי, עם אי־הוודאות בהוראה שאפיינה את תקופת משבר קורונה. המחקר נעשה בגישה מעורבת: כמותית ואיכותנית. אוכלוסיית המחקר כללה 22 מתכשרות להוראה ו-31 מורות בשנות ההוראה הראשונות שלהן. כלי המחקר כללו התכתבויות בווטסאפ, דוחות התנסות, רפלקציות ושאלונים הכוללים שאלות פתוחות וסגורות (שעליהן ענו המתכשרות להוראה ומורות בוגרות המודל).

ממצאי המחקר העלו ארבעה מאפייני פעולה מרכזיים שסייעו להתמודדות עם אי־הוודאות בשתי הקבוצות:

- התבססות על הסביבה הדיגיטלית המהווה כר נרחב וחשוב לרכישת ידע ומאפשרת גמישות ודינמיות בהוראה ובלמידה
- השתתפות בקהילת עמיתים וברב-שיח קהילתי ככלי מרכזי לחוסן, לתמיכה, ולשותפות בהתמודדות עם איודאות
- גמישות בהוראה ובלמידה והתבססות על הזירה המקוונת כרכיב משלים, מרחיב ובלתי-נפרד מהלימוד פנים אל פנים, המאפשר תקשורת זמינה ותמיכה אישית וקבוצתית

- צמיחה אישית ומקצועית, מתוך התמודדות עם קושי ונטילת אחריות : עמידה והתמודדות עם הקשיים, לצד לקיחת אחריות על הלמידה אשר קידמו את המתכשרות להוראה לקראת צמיחה והתפתחות

ממצאי המחקר מתארים את תרומת ההתנסות בלמידה מכוונת-עצמי להתמודדות עם איודאות בשנות ההוראה הראשונות. כך, מרבית המורות והמתכשרות להוראה (74%) העידו כי המודל החדש הכין אותן במידה טובה עד טובה מאוד להתמודדות עם תקופה של איודאות, 29% חשו שהמודל הכין אותן לכך באופן חלקי ו-19% חשו כי עדיין לא היו מוכנות. לדבריהן ההכשרה במודל הייחודי תרמה לפיתוח עצמאותן : "המודל מאפשר חופש בחירה, מעלה את הביטחון והאמונה העצמית. נותן תחושה שסומכים עליי בקבלת ההחלטות". כמו כן, נבנתה והתפתחה אצלן האחריות האישית : "האחריות האישית על הלמידה – אם אני לא אעשה לא יקרה", וכן "הייתה לי את האחריות שלי בצילום, בחשיבה וחקירה לעומק. הייתי אחראית לעצמי".

העצמאות והאחריות האישית הן שהקלו עליהן את ההתמודדות עם אייהודאות, כפי שסיכמה אחת מהן : "חיפשתי שיאמרו לי מה לעשות, אך לא קיבלתי זאת לשמחתי, ומצאתי את קולי. בתוך אי הודאות שהרגשתי מצאתי ודאות בי".

לסיכום, המחקר מעלה כי התנסות המבוססת על למידה מכוונת-עצמי שבה ניתנת ללומדים עצמאות, אוטונומיה, יכולת בחירה ואחריות, בשילוב שיח חברתי-רגשי, מובילה לתחושת מסוגלות לפעול ולחיוויית הצלחה גם בתקופות איודאות, ומקדמת חוסן אישי-מקצועי בקרב מתכשרות להוראה ומורות בכניסתן להוראה.

מקום הלמידה המכוונת-עצמי (יוטגוגיה) בקרב מכשירי מורים :

מחשבות, והיתכנות

ד"ר אילנה דרור

המכללה האקדמית בית ברל

תקציר

בשנת הלימודים תשפ"ג הוקמו שתי קהילות פרקטיות (communities of practice) של מכשירי מורים במכללות להכשרת מורים במטרה ללמוד את הגישה היוטגוגית המבקשת לטפח רווחה נפשית של הלומד. ברוח הגישה היוטגוגית, ביקשו קהילות הלמידה להבנות הסתכלות הוליסטית של מכשירי המורים על הסטודנטים שלהם, ובה בעת על עצמם. המחקר מבקש לבחון את ההיתכנות של שילובה של הגישה האקדמית המתקדמת כחלק מהכשרת המורים.

שאלת המחקר היא : כיצד מכשירי מורים מתמודדים עם שינויים בתפיסת ההוראה והלמידה, ואילו תהיות הם מעלים במהלך אימוץ הגישה היוטגוגית? כיצד מכשירי המורים תופסים את היתכנותו של שילוב הגישה היוטגוגית בהוראה ולמידה בגנים, בבתי הספר ובאקדמיה?

מטרת-העל של המחקר היא בחינת הדרכים להטמעת הרעיון היוטגוגי בקרב סטודנטים העומדים בשלב הכניסה להוראה במוסדות להכשרת מורים. המחקר מבקש להצביע על האתגרים העומדים בפני מורי מורים בהוראה ובלמידה היוטגוגית, והתשובות שיינתנו לשאלות המחקר יסייעו בכך.

המחקר אף מבקש לעודד את יצירתן של קהילות פרקטיות יוטגוגיות במכללות נוספות שיתרמו להרחבת העשייה בגישה זו.

המחקר הוא חקר מקרים בגישה איכותנית-קונסטרוקטיביסטית שבמרכזו ניתוח תוכן קטגוריאלי דרשלי של שתי קהילות הלמידה היוטגוגיות. הניתוח מתבסס על הקלטות השיח הסינכרוני במפגשי הקהילות, התכתבויות בין חברי הקהילות, ראיונות עומק חצי-מובנים עם חברים בקהילות ועל שיח בקבוצת מיקוד של מנחי שתי הקהילות. כל אלו יוצרים אפשרות של קידוד כפול והצלבה בין כמה מקורות ונקודות מבט (טריאנגולציה).

הממצאים העלו כי התייחסות חברי הקהילות לרעיון היוטגוגי, הייתה רבת-פנים ומורכבת. מחד, נשמעו קולות המבקרים את הגישה המסורתית ואוהדים את הרעיון היוטגוגי, ומאידך, עלו גם חששות ממנו. במרכז השיח בקהילות הלמידה עמדו האתגרים וההזדמנויות שבאימוץ הרעיון. האהדה לרעיון נבעה מההכרה בצורך להעניק אוטונומיה וחופש ללומדים לצד ההבנה שיש לחזק אצלם את תחושת המסוגלות האישית והמקצועית. החששות התייחסו בעיקר לדאגה למעמד ה"ידע", לחוסר אמון ביכולת המתכשרים להוראה ללמוד באופן עצמאי ולהעריך את עצמם, וכן לשינוי במעמד מורי המורים ולסכנה לאיכות הפרופסיה. משתתפי הקהילות הביעו רצון ברור לשינויים בדרך הכשרת המורים אולם נמצאו אצלם התייחסויות שונות בנוגע להיתכנות הטמעת הרעיון היוטגוגי באקדמיה. המשתתפים דיווחו כי המחסומים וההתנגדויות ליישום מגיעים לעיתים דווקא מעמיתיהם במכללות והכשרת הלבבות נדרשת גם בקרב העמיתים. נוסף על כך, המשתתפים הצביעו על דרג מקבלי ההחלטות באקדמיה כמי שיכול וצריך לדחוף ולעודד התנסות בגישה זו.

המחקר חושף את האתגרים העומדים בפני הטמעת הלמידה היוטגוגית בהכשרת מורים ובהמשך ישיר לכך בגנים ובבתי הספר. המחקר מצביע על שאלות שמורי מורים נדרשים להשיב עליהן בטרם יאמצו את הגישה היוטגוגית בשיעוריהם באקדמיה ובמוסדות החינוך. המחקר מראה את חשיבותן של קהילות פרקטיות שבהן נידונים ההיבטים התיאורטיים והמעשיים של רעיונות חינוכיים חדשניים ופורצי דרך דוגמת הרעיון היוטגוגי.

כיצד נכסי דעת, למידה וניסיון (נדל"ן) של אקדמאיות ואקדמאים הבוחרים בהוראה כקריירה שנייה משמשים אותם בתהליך הכניסה להוראה?

סדנה

ד"ר מיכל שני וד"ר שרון הרדוף-יפה

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בשנים האחרונות יותר אקדמאיות ואקדמאים בוחרים בהוראה כקריירה שנייה, שאליה הם מגיעים ממגוון תחומי ידע, וכשהם מצוידים בניסיון ובמיומנויות.

מטרת המחקר הייתה לבחון מהם הנכסים שאיתם הם מגיעים להוראה, את האופן שבו הם מסייעים להם בהוראה ואת האופן שבו אפשר להנכיחם במהלך ההכשרה ואחריה במטרה להיטיב את קליטתם במערכת החינוך.

ממצאי המחקר מעלים כי לאקדמאיות ואקדמאים מגוון של נכסים בארבעה תחומים מרכזיים:

נכסי ידע

ידע אקדמי ומקצועי מגוון: הידע נרכש לאורך החיים בלמידה פורמלית ובלתי-פורמלית. התחומים הבולטים: משפטים, מחשבים, ניהול, כוח אדם, פסיכולוגיה, תקשורת, ממשל, אומנות. רקע בחינוך ובתחומים קרובים: לחלק מהמוסבים רקע בחינוך ובתחומים, כגון פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, קורסי הדרכה בצבא ולמידה עצמאית שביצעו כהורים. היכרות עם מערכות וסביבות מקוונות: ידע במערכות מקוונות ממגוון סביבות עבודה ארגוניות ואישיות.

נכסי מיומנויות

מיומנויות ניהול: מיומנויות ניהול ברמת מורכבות שונה. מניהול מספר קטן של עובדים במשרד עד לניהול בכיר של עובדים במערכות ארגוניות גדולות. מיומנויות עבודת-צוות: ניסיון בעבודה בצוותים בהקשרים שונים, צוותים קטנים במקום העבודה, או קשרים רחבים הדורשים שיתוף פעולה מחוץ למקום העבודה או הלמידה. מיומנויות למידה: ניסיון וידע בלמידה מתארים אקדמיים וכן, למידה במסגרת העבודה והתנסות בלמידה מכוונת-עצמי.

נכסי חוסן

ניסיון בהתמודדות עם מצבי לחץ: אינטנסיביות בעבודה, צורך בקבלת החלטות מהירות תחת לחץ, התמודדות עם עובדים, תחרות ופתרון בעיות מורכבות. ניסיון בהתמודדות עם משברים ומצבי איזודאות: התמודדות עם משברים ומצבי איזודאות במציאות בריאותית, חברתית וביטחונית משתנה. ניסיון בהתמודדות עם הצלחות ועם כישלונות: ניסיון חיים הכולל הצלחות וכישלונות שהשפיעו על קבלת החלטות וסייעו בגיבוש תובנות לגבי חוויות כישלון והצלחה.

נכסי פעילות (agency)

אקטיביזם: רצון לחולל שינוי, שאיפה למימוש עצמי ולמימוש אגידות חברתיות, ערכיות וחינוכיות.

ראש גדול' ולקחת אחריות: ניסיון בתפקידים עם אחריות, הבנה רחבה והתבוננות שמרחיקה מעבר לכאן ועכשיו.

שאיפה לשינוי: רצון להניע תהליכים המובילים לשינוי באופן פעיל.

ממצאי המחקר מעידים על ארבעה תחומי מימוש הנכסים: שימוש בידע להוראה בכיתה ולהובלת תהליכים בית ספריים גם מעבר לתוכנית הלימודים; הובלת חדשנות פדגוגית ופיתוח דרכי הוראה וניהול המושפעות מתרבויות ארגוניות אחרות; עמידה באתגרי המקצוע ויכולת לעמוד בלחצים של הורים, של מנהלים ושל תלמידים; זהות מקצועית הנשענת על גאווה מקצועית בעיסוק בחינוך. עוד עולה מהממצאים האופן שבו גילו בעצמם את כוחם של נכסיהם בעשייה החינוכית בבית הספר והעובדה כי לא הייתה כמעט התייחסות לידע הקודם שלהם בתוכנית ההכשרה ובשלב הכניסה להוראה, דבר שיכול היה לתרום להם בהתמודדות עם האתגרים הרבים ובהסתגלות למקצוע.

בסדנה, המבוססת על ממצאי המחקר, נתנסה בזיהוי נכסים, בעיצוב תוכניות מותאמות אישית ובבחירת מוקדים לתכנון מרכז למידה לפי דרישה (LOD) למיצוי הנכסים לטובת השתלבות מיטיבה וארוכת טווח בהוראה.

נעים בלמידה מוכוונת-עצמי

ד"ר מיכל גנץ-מישר, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

רגינה בן שטרית, מכללת קיי

ד"ר ערן גוסקוב, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

ההבנה כי יש לחדש ולשנות את אופני הלמידה וההוראה ולהפכם למשמעותיים ולרלוונטיים ללומדים ולמלמדים והשאיפה לטפח לומדים לאורך החיים הביאה ליצירת גישת הלמידה מוכוונת-העצמי (יוטגוגיה). המחקר המוצג מתבונן בארבעה קורסים שהתקיימו בגישת היוטגוגיה בשלוש מכללות לחינוך ושהלומדים בהם היו על סף כניסתם להוראה או כאלה שממש החלו את צעדיהם הראשונים בבתי הספר ובגנים. היוטגוגיה היא גישה של לימוד וחקירה, שבה הלומדים קובעים מה ללמוד ולחקור, בוחרים כיצד לעשות זאת ומהם מקורות המידע שעליהם יתבססו, מחליטים על תוצרי מחקרם וכיצד הם יוצגו ויוערכו.

המחקר בא לבחון את האופן שבו תופסים סטודנטים ומורי מורים את רעיון היוטגוגיה, את האתגרים שעומדים ביישום הרעיון ובמאפייני השינוי הנדרשים בשילוב יוטגוגיה בשלב הכניסה להוראה. המחקר הוא חקר רב-מקרים שביצעו מנחי הקורסים המגוונים הללו. ניתוח הממצאים מצביע על ארבע קטגוריות מרכזיות המשקפות את המעבר מהוראה מסורתית, שבה תפקיד המורה הוא העברת הידע, להוראה המקדמת מכוונות עצמית ומעורבות של הלומדים.

מחשש, בלבול והתנגדות לשיתוף פעולה ויצירתיות: בתחילת התהליך נרתעו רבים מהלומדים בקורסים מדרך הלימוד העצמאית ולא הבינו מה נדרש מהם לנוכח הפער בין המוכר לדרך

היוטגוגית. החשש, הבלבול וההתנגדות נבעו בעיקר מהעברת האחריות ללמידה אליהם, מאובדן השליטה ומחוסר הבהירות לגבי הנדרש, ומקשיים בבחירת הנושא ובלימוד ללא הנחיות מדויקות. השוטטות ואי-הוודאות הן חלק משלבי הלמידה היוטגוגית ועל המורים להיות מודעים לכך ולאפשר לתלמידים להתנסות בכך. במסגרת הקורסים הלומדים התנסו ביצירת שיתופי פעולה, גיבשו דרכי לימוד חדשות ונטלו אחריות ללמידתם. כך גבר אמונם בעצמם ובמנחי הקורסים גברה חדות הלמידה, והתפתחו תחושת מסוגלות עצמית ויכולת התבוננות רפלקטיבית ומעצבת בדרכי למידתם. **מהערכה אקדמית מסורתית להערכה עצמית וקבוצתית:** הלומדים, שהורגלו במהלך שנות לימודיהם להערכה שבאה מבחוץ, ושהתבקשו לקבוע בעצמם קריטריונים להערכה ואף להעניק לעצמם ציון התקשו לקבוע קריטריונים להערכת עצמם ולהערכת איכות עבודתם.

ממחקר אקדמי מסורתי למחקר היברידי: בחלק מהקורסים לא נדרשו הלומדים להיצמד למתודה מדעית ולבחור מקורות מידע אקדמיים בלבד, אלא התבקשו לנמק, מדוע ניתן להם להתבסס על מקורותיהם ומדוע יש לקבל את תוצאות מחקרם. כך, המחקרים היו בחלקם אקדמיים ולחלקם היה אופי שאינו אקדמי.

מחוויה אישית לחיזוק הזהות המקצועית: הקורסים גרמו למשתתפים בהם לחשוב מחדש על תפקידי הלומד והמורה תוך השוואה בין התפקיד ההיררכי-האקטיבי המסורתי של המורה והתפקיד הפסיבי של הלומד, לבין הלומד היוטגוגי שאחראי ללימודו והמנחה היוטגוגי שהוא בעיקר מלווה ובן שיח. החוויה האישית תורגמה לגיבוש מחדש של הזהות המקצועית.

הניתוח מצביע על הישגים לצד אתגרים בהובלת יוזמה לשילוב גישת היוטגוגיה בהוראה בקרב מורים בתחילת דרכם במערכת החינוך. הממצאים מהווים עוגן לחיזוק המסוגלות האישית והפדגוגית למורים היוצאים לדרך עצמאית בהוראה ולאחר ההכשרה האקדמית.

מסקנה בולטת אחת היא כי החשש, הבלבול וההתנגדות הראשוניים של הלומדים, מחייבים התכוננות והתייחסות אקטיבית להנעה ולתנועה מצדם של מנחי קורסים ברוח היוטגוגיה. מסקנה נוספת היא, שהטמעת היוטגוגיה דורשת הכרעות מוסדיות, שסובבות את שאלת מעמד הידע שנלמד בקורסים, את היתכנותה האקדמית של ההערכה העצמית ואת מאפייני הזהות המקצועית של המורה הצעיר הנמצא בשלב ביסוס ומיצוב מקומו במוסד החינוכי.

תהליכים מוטיבציוניים רגשיים במסגרת הסימולציות בחינוך:

הפרספקטיבה של תיאוריית ההכוונה העצמית

פרופ' חיה קפלן, עליזה כלפון, ד"ר מירב אסף וד"ר נעם יצחקי

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תקציר

"סימולציה" היא שם כללי למגוון דרכי למידה המדמות סיטואציות מורכבות המתרחשות בעולם האמיתי, אשר מאפשרות ללומדים להתנסות במצבים אלו בסביבה מוגנת. המחקר הנוכחי מתמקד בסימולציה שמתקיימת פנים אל פנים ובבחינה של התהליכים מוטיבציוניים רגשיים שמתקיימים במסגרת התהליך הסימולטיבי.

תפיסת המרכז לסימולציה של מכללת קיי ושל המחקר הנוכחי מתבססת על תיאוריית ההכוונה העצמית, (Ryan & Deci, 2017-SDT). על פי תיאוריה זו, לכל אדם שלושה צרכים פסיכולוגיים אוניברסליים: שייכות, מסוגלות ואוטונומיה, אשר סיפוקם, בעקבות תמיכה מהסביבה, תורם למוטיבציה אוטונומית, לרווחה נפשית ולהשקעה איכותית בלמידה. מחקרים קודמים זיהו דרכים שונות לתמיכה בכל אחד מהצרכים. דרכים אלו אומצו במרכז לסימולציה במכללת קיי כפרקטיקות שמקדמות תהליכים מוטיבציוניים אופטימליים במסגרת ההתנסות הסימולטיבית. מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בחנו היבטים שונים של סימולציות, כמו סימולציות מקוונות, התנסות במצבי קונפליקט ועוד (יבלון ועמיתיו, 2022). עם זאת, לא נערכו מחקרים שבחנו את המנגנונים הרגשיים-המוטיבציוניים, שהתהליך הסימולטיבי מקדם. זהו מוקד המחקר הנוכחי.

המחקר בחן את המודל המשוער הבא: תפיסת אקלים הסדנה כתומך בצרכים הפסיכולוגיים לתרום לתחושות של סיפוק צרכים, שיתרמו מצידן למוטיבציה אוטונומית להשתתפות בסדנה, שתתרום מצידה לשביעות רצון וללמידת מיומנויות.

אוכלוסיית המחקר כללה 307 נבדקים (85.7% נשים), ביניהם, סטודנטים בשנים א-ג, מתמחים, מורים חדשים בשנה שלאחר ההתמחות, סטודנטים לתואר שני, מורים בפועל ובעלי תפקידים (מפקחים, מנהלים). כלי המחקר כללו שאלונים מתוקפים שבהם נערך שימוש במחקרים קודמים. השאלונים נבחנו באמצעות ניתוח גורמים מאשש ובדיקת מהימנויות, שנמצאו מספקות. הניתוח הסטטיסטי כלל סטטיסטיקה תיאורית, מתאמי פירסון וניתוח משוואות מבניות (SEM), באמצעות תוכנת AMOS25. בבדיקת מתאמים נמצא כי האקלים בסימולציה נמצא קשור באופן חיובי ומובהק לתחושת סיפוק צרכים, למוטיבציה אוטונומית, ללמידה ולשביעות רצון מהסימולציה, ובקשר שלילי עם תחושת תסכול צרכים. ניתוח משוואות מבניות העלה כי תפיסת האקלים קשורה באופן חיובי ומובהק לתחושת סיפוק הצרכים, שנמצאה בקשר חיובי ומובהק עם המוטיבציה האוטונומית של המשתתפים, שבתורה ניבאה באופן חיובי ומובהק את שביעות הרצון ואת הלמידה של המשתתפים. מדדי טיב ההתאמה נמצאו סבירים והמודל המשוער נמצא מתאים לנתונים. כמו כן, נמצא כי תחושת סיפוק הצרכים והמוטיבציה האוטונומית מתווכים באופן חלקי ומובהק את הקשר בין תפיסת האקלים לבין למידת מיומנויות ושביעות רצון מהסימולציה.

המחקר מצביע על החשיבות של תמיכה בכל אחד מהצרכים הפסיכולוגיים של המשתתפים במהלך הסימולציה. ממצאים אלו מצטרפים למחקרים קודמים שמצאו כי תמיכה בצרכים מובילה לתוצרים חיוביים שונים. הממצאים מצביעים על החשיבות של ביסוס הסימולציות על ידע תיאורטי ומחקרי, אשר מאפשר להעמיק את הבנתנו על אודות התהליכים הרגשיים-המוטיבציוניים שחווים המשתתפים ועל אודות הדרכים לקידום תהליכים אלו.

ספורט פנאי לשיפור יחסים בין סטודנטים מתרבויות שונות:

טיפוח אינטראקציות חיוביות בחינוך

ד"ר מחמוד סינדיאני וד"ר דבורה הרשטיין

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

מטרת הסדנה להציג את הפוטנציאל של ספורט פנאי כאמצעי לקידום יחסים חיוביים בין קבוצות שונות במסגרות חינוכיות. הסדנה מדגישה את ההתפתחות ההוליסטית של אנשים באמצעות פעילויות גופניות שיש להן השפעה עמוקה על רווחתם החברתית והרגשית.

ספורט פנאי הוכר זה מכבר ככלי רב-עוצמה לשיפור היחסים בין קבוצות מרקע תרבותי שונה, בפרט קבוצות בעימות. הספרות מצביעה על כך שעל פי השערת המגע הפוטנציאל של ספורט להפחית דעות קדומות באמצעות מגע מוגבר בין קבוצות שונות. עם זאת, חשוב לציין כי אין די במגע בלבד. ספורט מובנה שנועד לקדם אינטראקציות והבנה משמעותיות בין אנשים מקבוצות שונות לאורך זמן יכול להוביל להבנה הדדית משמעותית יותר. סדנה זו מציעה פעילויות לגשר על פער זה על ידי הצגת פעילויות ספורט פנאי מובנות עם מטרה לקידום אינטראקציה ושיתוף פעולה בין סטודנטים מתרבויות שונות.

המטרה העיקרית של סדנה זו היא לצייד מורים בכניסתם להוראה, שנחשבים לקהל יעד ראשי של הסדנה (מורים החדשים במקצוע נמצאים בשלב ההתנסות והכנה לעבודה בסביבה חינוכית, ולעיתים קרובות נתקלים באתגרים רבים, כולל התמודדות עם קבוצות תלמידים מתרבויות שונות בידע ומיומנויות מעשיים ליישום פעילויות ספורט מובנות המטפחות אינטראקציות חיוביות בין תלמידים מרקעים מגוונים) בידע ומיומנויות מעשיים ליישום פעילויות ספורט מובנות המטפחות אינטראקציות חיוביות בין תלמידים מרקעים מגוונים על ידי שיתוף דוגמאות מוצלחות של התנסויות קודמות עם תלמידי חינוך גופני, המורים בכניסתם להוראה, יקבלו תובנות לגבי אסטרטגיות יעילות המקדמות את היחסים בין קבוצות שונות הלומדות זו לצד זו. באמצעות מפגשים אינטראקטיביים, מורים בכניסתם להוראה ילמדו כיצד לעצב ולהנחות פעילויות המגבירות את תחושות האמון, הכבוד ושיתוף הפעולה בין התלמידים. נוסף על כך, הסדנה תכלול הדגמות, דיונים ופעילויות שיתופיות כדי להציג אסטרטגיות יעילות לשילוב ספורט פנאי בהקשר החינוכי. מורים בכניסתם להוראה יקבלו הבנה מעמיקה יותר לגבי אופן יצירת סביבות למידה מכילות והרמוניות באמצעות פעילויות ספורט מובנות.

סדנה זו תורמת לתחום החינוך על ידי התייחסות להיבט מכריע של דינמיקה כיתתית ולכידות חברתית. על ידי שילוב פעילויות ספורט פנאי בהקשר החינוכי, מחנכים יכולים ליצור סביבת למידה מכילה והרמונית.

הסדנה בהלימה ליעדים האחרונים של משרד החינוך למיגור גזענות וטיפוח הבנה בין-תרבותית. על ידי קידום מערכות יחסים חיוביות בין התלמידים, היא יוצרת סביבת למידה מכילה ומכבדת התומכת בחזון המשרד לחברה הרמונית ומגוונת יותר.

יתר על כן, הסדנה שמה דגש על פיתוח מיומנויות חברתיות ורגשיות חיוניות, הממלאות תפקיד מכריע בקידום הבנה בין-תרבותית. על ידי טיפוח יכולות אמפתיה, תקשורת ופתרון בעיות, התלמידים לומדים להעריך ולאמץ את השונות, תוך תרומה למאמצי המשרד לבנות חברה מכילה יותר.

כפי שנכתב באתר משרד החינוך, קידום הבנה בין-תרבותית הוא היבט בסיסי של החינוך בחברה הרב-תרבותית שלנו. הסדנה תומכת באופן פעיל במשימה זו על ידי מתן כלים ואסטרטגיות מעשיים המאפשרים למחנכים ליישם ביעילות את הערכים הללו בכיתותיהם.

באמצעות פעילויות ספורט פנאי, מורים בכניסתם להוראה יחקרו את הקשר גוף-נפש, שכן הוכח שלפעילות גופנית יש השפעה חיובית על בריאות הנפש, יכולות קוגניטיביות וחוסן רגשי. יתר על כן, על ידי טיפוח אינטראקציות בין-תרבותיות חיוביות, הסדנה תיגוע בהיבט הנשמה של החינוך על ידי קידום אמפתיה, הבנה ויחסים הרמוניים בין התלמידים.

תרומת החממה בהשוואה לסדנת הסטאז' הרגילה בהכשרה וליווי של מתמחים בהוראה ושל מורים מתחילים מהחברה הערבית

ד"ר וליד דלאשה, ד"ר איהאב זבידאת, ד"ר איסלאם אבו-אסעד, ד"ר נאיף עואד

מכללת סכנין להכשרת עו"ה

תקציר

הקושי הראשוני הבולט בכניסה למקצוע הוראה הוא תחושת ההלם שחווים המורים החדשים. בשלב זה מורים חדשים נוטים "לצוף או לטבוע", כאשר שיעור לא מבוטל מהם בוחר לעזוב את המקצוע. בספרות המדעית מצביעים על פער בין ציפיותיהם של המורים המתחילים לבין המציאות המקבלת את פניהם (reality shock) – "הלם הכיתה החיה". יש הטוענים, שכניסה כושלת לתפקיד ההוראה והעומס של הקשיים הם הגורמים העיקריים לנשירת מורים מן המקצוע בשנות עבודתם הראשונות. לדעת חוקרים, הסיבות לפער הקיים בין תהליך ההכשרה לעבודה המעשית בשטח נעוצות בהיבטים קוגניטיביים, חינוכיים, רגשיים-חברתיים ואישיותיים, והיבטים מבניים-מערכתיים. בספרות מתואר מצבם הנפשי של מורים מתחילים, שהוא תוצאה של התמודדות עם הקשיים, כ"טראומה", "הלם", או אף "שחיקה".

המחקר הנוכחי נועד לבחון בקרב מתמחים בהוראה ומורים מתחילים מהחברה הערבית: (א) הבדלים בין משתתפים במודל החממה לבין אחרים המשתתפים בסדנת סטאז' רגילה בהיבטים של גיבוש הזהות המקצועית, אינטליגנציה רגשית ואמפתיה; (ב) קשרים בין ההיבטים הללו ובין מרכיביהם. המחקר הנוכחי הוא כמותי מתאמי הבודק, מצד אחד, הבדלים ברמות משתני המחקר השונים לפי מסגרת ההכשרה (חממה לעומת סדנה רגילה), ומצד שני, קשרים בין המשתתנים אמפתיה, אינטליגנציה רגשית וגיבוש הזהות המקצועית ובין מרכיביהם. משתתפי המחקר היו 279 מורים הלומדים באחת המכללות הערביות להכשרת עובדי הוראה שענו על חמישה שאלונים של דיווח עצמי המודדים משתני רקע דמוגרפיים, גיבוש הזהות המקצועית, אינטליגנציה רגשית, מסוגלות עצמית ואמפתיה. מתוך משתתפי המחקר 88 עברו סדנת חממה - סדנת תמיכה ופיתוח מקצועי, שפותחה במסגרת פרויקט פרוטיץ' בחסות האיחוד האירופי, שבו משתתפות

אוניברסיטאות מהאיחוד האירופי ומישראל, בעוד 191 מהם עברו סדנת סטאז' רגילה (אשר מתקיימת במכללה ללא מעורבות של קובעי מדיניות).

ממצאי המחקר מצביעים על קשרים חיוביים מובהקים בין משתני המחקר השונים ובין מרכיביהם. נמצאו קשרים חיוביים מובהקים חזקים בין אמפתיה, אינטליגנציה רגשית וגיבוש זהות מקצועית ובין מרכיביהם. נוסף על כך, ממצאי המחקר מצביעים על הבדלים מובהקים בין משתתפי המחקר על פי מסגרת ההכשרה בגיבוש הזהות המקצועית, אינטליגנציה רגשית ובאמפתיה. כלומר, מתמחים בהוראה ומורים מתחילים שלמדו בסדנת החממה דיווחו על רמות גבוהות יותר של המשתנים הללו מאשר אחרים שלמדו בסדנת סטאז' רגילה.

מחקר זה מבליט את הייחודיות והמורכבות של תהליך ההתמחות, והאפקטיביות של החממה בתהליך ההכשרה והפיתוח המקצועי בהשוואה לסדנת הסטאז' הרגילה, במיוחד בפיתוח וחיזוק היבטים רגשיים-חברתיים וחינוכיים-מקצועיים ספציפיים של מורים מהחברה הערבית בתחילת דרכם המקצועית.

פנים רבות לנו - פדגוגיה דיאלוגית מנכיחת זהויות

סדנה

ד"ר אור מרגלית וד"ר למיס עודא-סאבא

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בימים קשים אלו של מלחמה, חלקנו עלולים לחשוב לרגע שהחברה הישראלית מלוכדת וייתכנו בה הסכמות רחבות מקיר אל קיר. אך די במחשבה שנייה להיזכר שגם הסולידריות הקיימת כעת איננה כוללת את כל הקבוצות במדינה, ושהיא לכל היותר דוחה מחלוקות חריפות שבוודאי עוד יחזרו במלוא עוצמתן לאחר המלחמה. פדגוגיה דיאלוגית מנכיחת זהויות נועדה להתמודד עם השונות בין פרטים וקבוצות באופן אחר. גישה זו מבוססת על ההנחה שבכל כיתה קיים מגוון רחב של זהויות – מגדר, מוצא, נטייה מינית, מוגבלויות ועוד – ויש לאפשר מרחב בטוח ופתוח להנכחה של הזהויות השונות, לעודד דיאלוג מכבד כדי לטפח התפתחות אישית ובסופו של דבר חברה רב-תרבותית משגשגת.

בסדנה נבקש לנצל את המגוון הקיים בחדר כדי לחשוף את המשתתפים לנושא, לצייד אותם בכלים ולעודד אותם לאמץ גישה זו בעצמם בהוראתם העתידית. נפתח בשיתוף אישי של מקרים שבהם חוו המשתתפים הדרה על רקע זהותם, יחד עם ניתוח קבוצתי של הגורמים לתופעה זו.

לאחר מכן נציג בפני המשתתפים את המודל של פדגוגיה דיאלוגית מנכיחת זהויות. נסביר את האופן שבו המודל מנכיח זהויות שונות בכיתה מצד אחד, אך בה בעת דורש גם הכללה, היכרות מעמיקה יותר עם האחר והשונה וגם דיאלוג ביקורתי חיובי.

בחלק האחרון של הסדנה המשתתפים יתבקשו לעבוד בזוגות על פיתוח רעיון ליישום הגישה בהקשר של הוראת המקצוע שלהם, כאשר בסיום יתבצע שיתוף במליאה. מטרת פעילות זו היא לאתגר את המשתתפים לחשוב באופן יצירתי ומעשי על אימוץ הגישה בהוראתם.

מטרתה המרכזית של סדנה זו היא לחשוף את המשתתפים לחשיבות הנושא ולדרכי יישום של פדגוגיה דיאלוגית מנכיחת זהויות, כדי שיוכלו לאמץ זאת בעצמם בהוראתם העתידית. סדנה זו צפויה לתרום להעלאת המודעות לנושא בקרב אנשי חינוך, ובכך לקדם שיח מכבד ומכיל יותר בבתי הספר.

כיצד נעזור למורים צעירים לנווט בצומתי ההתפתחות של הזהות המקצועית? מוטיבציות זהות ומחויבות להוראה

לורי אברמסון וד"ר אלי שכטר

אוניברסיטת בראילן

Helping our Young Teachers Navigate Identity Development Transitions: Identity Motives and Commitment to Teaching

Abstract

Beginning teachers must develop a resilient professional identity, yet alarming early attrition rates indicate the need for additional support in this process. Many attrition studies focus on external factors; few address teacher identity. According to developmental psychologists, young adults are in a transitional stage, exploring deeply to determine whether tentative commitments fit their lives (Luyckx et al., 2008). Through the question of how novice teachers evaluate their identity commitment to teaching, our research tests the novel proposition that satisfaction of *personal* identity motives underlies this transition. Identity motives (e.g., continuity, meaning, belonging) cause people to strive for identities satisfying certain ways of seeing oneself (Vignoles et al., 2011). *Personally* salient identity motive satisfaction in early field experiences may impact the psychological shift from exploration to a stronger commitment to teaching, whereas frustration may precipitate leaving teaching.

Qualitative data from 100 (out of 200) young adult interns and new teachers in a mixed-methods, longitudinal study provide the basis for this paper. The 10-month study includes a semi-structured interview about career choice, collection of written, self-reported, identity-relevant stories, and data on identity commitment processes via periodic questionnaires. Content analysis according to a codebook developed for this research was performed on qualitative data from interviews and written stories. Two findings will be presented:

1. Young adult teachers undergo a transitional commitment evaluation process. They discuss their internal debates about whether classroom teaching fits them with such statements as, "I am at a crossroads," or "Maybe I am not in the right profession." Of novices who completed the study, 75% loved teaching and declared commitment, but, significantly, half of these did not know how long they would remain. Another 25% sought another educational setting, as classroom teaching was unsuitable. These results indicate engagement in a commitment evaluation process.
2. *Personal* identity motives are salient and continuous in identity deliberations, helping novice teachers evaluate their professional commitment. Most participants referred to one or more identity motives in their interviews and reinforced one of those motives in self-reported stories. Comments such as "I am meaningful," and "I... realized how good [the staff] is for me" point to personalized identity motives used to evaluate identity commitments.

We suggest practical applications of these findings to teacher training. Tools for mentors and students may shed light on the impact of identity-relevant issues on teacher identity, helping to resolve conflicts and to positively impact teachers' commitment to the profession.

חקר מקרה : הזהות המקצועית של מורים חונכים

ד"ר ורדה צימרמן

מכללת גבעת ושינגטון

תקציר

החונכות מתוארת בספרות המחקרית כחוליה המרכזית במערך הקליטה של מורים חדשים. לפיכך, החונך נתפס כדמות מרכזית במסגרת תוכניות הקליטה והתמיכה (Hobson et al., 2009). סוגיית מקומו של המורה החונך, נבחנה, על פי רוב, בקורפוס המחקרי בארץ מבחינת תרומתו הישירה להשגת יעדי שנת ההתמחות וכתוצאה מכך, הקטנת שיעור נשירת המורים מתחילים.

המחקרים הצביעו בעיקר על מידת התרומה של החונך לקליטתו של המורה המתחיל בבית הספר. וכך, גם להבטחת התמדתו בהוראה. המחקר הנוכחי התמקד בתרומת החניכה לחונך עצמו ובהשפעתה על עיצוב זהותו המקצועית של החונכים ועל התפתחותם המקצועית. הנחת המוצא הייתה כי במהלך החניכה, החונך עשוי לשוב ולבחון היבטים שונים בזהות המקצועית שלו כאיש חינוך ולעצבה מחדש בשל מורכבות החונכות ואתגריה. מכאן נבעה מטרת המחקר. מטרת המחקר הייתה לתאר כיצד מורים חונכים שעסקו בחניכה בפועל ממשיגים את זהותם המקצועית בזיקה למודל: ה'מסגרת האינטרפרטיבית של מורים'. המודל מציג את האני המקצועי של המורה כמורכב משישה רכיבים: דימוי עצמי, הערכה עצמית, מוטיבציה לתפקיד, גורמים מעוררי שביעות רצון ואי שביעות רצון, פרספקטיבה לעתיד וזאת לצד התיאוריה החינוכית האישית המורכבת מידע ומאמונות של המורה. מודל זה שימש ציר מארגן בהבניית מערך הריאיון במחקר.

שאלות המחקר

1. כיצד המורים החונכים ממשיגים את האני המקצועי שלהם בעקבות תפקודם כחונכים?
2. כיצד החונכים ממשיגים את התיאוריה החינוכית האישית שלהם בעקבות תפקודם כמורים חונכים?

המחקר נקט בגישה מתודולוגית איכותנית-פרשנית ונבנה כחקר מקרה מרובה משתתפים אשר נדגמו באופן מגמתי. חקר המקרה כלל 15 מורים מנוסים בהוראה אשר שימשו מורים חונכים למתמחים שנקלטו בבית ספרם שעבדו בבתי ספר במגזר היהודי (ממלכתי וממלכת-ידתי) ובמגזר הערבי. נעשה שימוש בראיונות חצי מובנים שמטרתם הייתה לחשוף את עמדות המורים החונכים ביחס לזהותם המקצועית המתגבשת בעקבות עבודתם בפועל כחונכים. תרומת המחקר בשלושה מעגלים. מתודולוגי, תיאורטי ויישומי-פרקטי. מבחינה מתודולוגית, השימוש במודל האינטרפרטיבי במחקר הנוכחי, מדגים כיצד ניתן לחלץ את רכיב הזהות של אנשי חינוך. מבחינה תיאורטית, ממצאי המחקר סוללים את הדרך להבניית מסגרת אינטרפרטיבית של חונכים Mentors' Interpretive Frame המספקת תמונה רחבה על אודות הזהות המקצועית של אנשי חינוך המתנסים בתפקיד החניכה בפועל. מכאן נובעת גם התרומה השלישית. למחקר תרומה יישומית-פרקטית בכתיבת תוכנית ליבה לתכנים לימודיים רצויים בקורסי הכשרה ייעודיים לתפקיד החונכות.

מדעה קדומה למפגש עם הדומה: נעים במרחב הבינתרבותי במפגש

של מתמחים, מורים חדשים ומורים חונכים בחממות ראשון-לציון

וכסייפה

ד"ר עידית פורת, ד"ר ציפי בבצ'ק, ד"ר דן מישייקר וד"ר סמדר בר-טל

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

הווידה אלהואשלה-אלעטאונה, ד"ר חאלד אלסייד ופרופ' חיה קפלן

מכללת קיי

תקציר

"פרומנטורס" הוא פרויקט בינלאומי של האיחוד האירופי (Erasmus+ project) שפעל בשנים תשפ"א עד תשפ"ג והתבסס על תפיסה אקולוגית קהילתית, ובהקמת קהילות בדגם חממות MIT (Multi Players Induction Teams). במסגרת הפרויקט פותחו מודלים לחונכות ולקידום שותפויות בין קובעי מדיניות ומכללות להוראה. אחת השותפויות נרקמה בין חממת כסייפה (מכללת קיי) וחממת ראשון-לציון (המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט), שבה נפגשו מורים מהחברה הבדואית עם מורים מהחברה היהודית.

השותפות ייחודית מאחר שמוסדות להכשרת מורים נוטים לרוב להימנע מעיסוק בסוגיות חברתיות ופוליטיות, על אף שהם מהווים סוכני חיברות שמעצבים את זהות המורים ואת תפקידם במערכת החינוך. ההיכרות בין החוקרים יחד עם רוח הפרומנטורס שמעודדת הקמה של קהילה לומדת לקידום חיים משותפים בחברה שיש בה ריבוי תרבויות, שימשו קרקע פורייה ליישום מפגשים חוצי תרבויות.

המחקר התבסס על תיאוריית המגע, הגורסת כי ניתן להפחית דעה קדומה על ידי יצירת מגע ומפגש בין קבוצות הנמצאות בקונפליקט תוך חיפוש אחר מטרות משותפות במרחב משותף. מתוך כך יתרחש תהליך חיובי של גילוי האנושיות וצמצום העוינות ביניהם. תהליך יצירת הקשר יאפשר למשתתפים לגלות שכולם בני אדם והמשותף להם רב מההבדל. המפגשים המנוהלים בגישה זו יוצרים תחושה של ביטחון, הצלחה והפחתה בדעות הקדומות.

מתוך כך, מטרת השותפות הייתה לזמן שיח בין המורים משתי התרבויות לקידום היכרות אישית, מקצועית ותרבותית ולדון בסוגיות חינוכיות שמעסיקות את המשתתפים בשלב הכניסה לתפקיד. שאלות המחקר היו מה מאפיין מפגשים בין מורים יהודים ובדואים ומה תרומתם מנקודת מבטם? המפגשים לוו במחקר איכותני פנומנולוגי. רואינו 20 משתתפים משתי החממות, 12 מורים מתחילים (מתמחים ומורים בשנה לאחר ההתמחות), ו-8 חונכים בראיונות מובנים-למחצה. הראיונות התקיימו בתום השנה השנייה והתמקדו בתפיסות של המשתתפים לפני המפגשים, במהות החוויה האנושית במהלך המפגשים, ובתפיסות ומחשבות בעקבות המפגשים. נערך ניתוח תוכן תמטי של הראיונות. המידע על כל אוכלוסייה (יהודים ובדואים) נותח בנפרד ולאחר מכן הוצלבו תמות משותפות. הניתוח כלל כמה שלבים: קריאה הוליסטית של כל ריאיון, סיווג המידע ליחידות משמעות ויצירת הקטגוריות הראשוניות בכל אוכלוסייה, השוואת התמות שנוצרו באוכלוסיות השונות ויצירת מערך הקטגוריות השלם. בשלב האחרון נערך ניתוח ממפה ונוצר מערך התמות הסופי.

ממצאי המחקר מעידים כי המשתתפים חוו את המפגש כמשמעותי, התבטאו שיח פתוח וכן ושיתוף אמיתי בחוויות. למרביתם היה זה מפגש ראשון עם האוכלוסייה של מורים מהתרבות האחרת והם הביעו חששות ותפיסות שליליות לגבי האחר (במיוחד בקרב המשתתפים היהודים). המפגשים הפתיעו את המורים משני הצדדים. הם חוו את המפגש כאותנטי ואת האחר כמי שיש לו רצון להקשבה עמוקה ולהיכרות. השותפות תרמה לצמצום העוינות ולקרבה בין הצדדים שחוו את הדמיון ביניהם, יותר מאשר את השוני. החיבור בין שתי הקבוצות בא לידי ביטוי בעבודת ההוראה והחינוך ובאתגרים בשלב הכניסה להוראה. בעקבות המפגשים ניכר שינוי עמדות, הפרכת דעות קדומות והבעת נכונות למפגשים נוספים ועשייה משותפת בעתיד ובכך תרומתו של המחקר.

דילמות בחממות למורים מתחילים – מערערות, מניעות

וקוראות לפעולה

**ד"ר דליה עמנואל, המכללה האקדמית בית ברל ומשרד החינוך
מיכל ג'ראד, מכון מופ"ת והמכללה האקדמית בית ברל**

תקציר

מודל חממות בשלב הכניסה להוראה מושתת על תפיסה קלינית-אקולוגית המניחה שיש חשיבות להעניק תמיכה למורים מתחילים בראשית דרכם המקצועית, סמוך למערכת החינוכית שבה הם עובדים ופועלים. המודל התפתח בישראל וחובק כיום יותר מ-230 חממות הפועלות כקהילות למידה הכוללות: מתמחים, מורים חדשים, חונכים וגורמי רשות, פיקוח וקהילה השותפים למערך התמיכה האקולוגי המקדם קליטה מיטבית של מורים מתחילים במערכת החינוך. תהליך ההתמודדות בפיתוח חממות לאורך העשור האחרון מדגיש את החוזקות בדבר חשיבות מערך התמיכה כ'חבילה תומכת' המסייעת באופן מקיף לקליטה ולשילוב מורים בראשית הדרך. עם זאת, לצידו עולות חולשות המערערות על ההנחות ויישומי הפעולה של החממות ומטילות ספק לגבי סוגיות ודילמות המעוררות עניין וקוראות לפעולה בשדה החינוכי. מטרת הסדנה היא לקדם שיח פתוח המזמין דיון בעין ביקורתית סביב סוגיות העולות מתוך ההתמודדות של מגוון שותפי עניין העוסק בחוזקות ובאתגרים העולים בעת הקמה והפעלה של חממות למורים מתחילים. הסדנה מורכבת משלושה חלקים הכוללים: (א) הצגת רקע קצר על מודל החממות והתפתחותו; (ב) הפעלת הסדנה במתכונת 'קפה ידע'. חלוקה לחמש קבוצות הדנות בטענות סביב דילמות ושאלות מאתגרות בחממות, כאשר הפעלת הקבוצות תתקיים בשני סבבים לדיון בטענות ולהבאת עדויות

המחזקות והמתנגדות להן והעלאת דרכי התמודדות עם הטיעון המוצג; ג) שיתוף הקבוצות ודיון וסיכום במליאה.

דוגמאות לטענות שידונו:

1. מודל החממות מקדם שותפות או מגביר תחרות בין המוסדות האקדמיים?
2. רחוק מהעין – קרוב אל הלב: מה בין פתיחות ושיתוף לבין חשיפת חולשות ושמירה על גבולות האתיקה?
3. מניעים אידיאולוגיים מול מניעים כלכליים: מה מניע באמת את המוסדות האקדמיים בחממות?
4. שותפות של בעלי עניין בתהליכי קבלת החלטות באקוסיסטם – תהליך מתמשך או ריטואל קצר-מועד?
5. מעורבות החונכים בחממה – משולבים או משקיפים?

הסדנה תתרום להעלאת סוגיות ודילמות שיקדמו תהליכים להשבחת דגמי הקליטה למורים בראשית הדרך ולהשבחתם ולגיוונם במערכת החינוכית. הסדנה תגביר את הלגיטימציה להרחבת דרכי התמודדות יצירתיות ומשתפות סביב חולשות וחוזקות ומתן הכרה לפלורליזם של נקודות מבט. זהו תהליך חיוני להתפתחות מקצועית של שותפים בקליטתם של מורים מתחילים ולטיפוח מודלים ומיזמים דינמיים המקדמים חדשנות ושיח מעורר השראה בתהליך הכניסה להוראה.

קולות מהשדה: נעים קדימה בתוכנית שיאי"ם בנגב

לחיזוק זהות אישית-מקצועית של מנהיגות חינוכית פרואקטיבית ויזמית בקרב אנשי חינוך מתחילים בחברה הערבית-הבדואית בנגב

הווידה אלעטאונה-אלהואשלה, ד"ר ענת קסלר, אמירה אבו אלסוקות, האיל אבו סבייח,

סלימאן אבו סבית, סמוד אבו כפיף

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תקציר

היחידה לכניסה להוראה במכללה האקדמית ע"ש קיי מובילה במהלך שש שנים תוכנית ייחודית של משרד החינוך לטיפוח ולהעצמה של מתמחים ומורים חדשים כמנהיגים חינוכיים צעירים יזמים ופרואקטיביים, המועסקים במערכת החינוך בחברה הבדואית בנגב, שנקראת "שיאי"ם בנגב", קיצור של כמה מושגים: שייכות/יכולת/אוטונומיה/יזומה/מכוונות עצמית/מנהיגות/מצוינות בנגב. בהרצאה זו תוצג התוכנית, כמו גם קולות מהשדה של בוגרי התוכנית, כדי לשמוע מהם על מידת השפעתה של התוכנית ולבדוק באיזו מידה משיגה התוכנית את מטרתיה, שהן פיתוח מורים מתחילים יזמים ופרואקטיביים כמנהיגים חינוכיים במערכת החינוך. התוכנית שיאי"ם בנגב מתבססת על תיאוריית ההכוונה העצמית (Ryan & Deci, 2017), שמתמקדת בשלושה צרכים פסיכולוגיים בסיסיים: מסוגלות, שייכות ואוטונומיה, אשר מקדמים מוטיבציה אוטונומית להשקעה בהוראה ובחינוך.

בדוחות הערכה שנערכו במהלך ארבע שנים בתוכנית בקרב משתתפי התוכנית ובוגריה, וכן במחקר שנערך לפני שנה, עולה כי סביבה התומכת בשלושת הצרכים הללו, מסוגלות, שייכות ואוטונומיה, עשויה לטפח מנהיגות חינוכית פרואקטיבית ולקדם את איכות ההוראה של המורים. לכן, נחוץ שמוסדות להכשרת מורים ובתי הספר יטפחו סביבה כזו.

גורמים מונעים ומאיצים שחיקה אקדמית בקרב סטודנטים חרדיים

בהשוואה לסטודנטים שאינם חרדיים

ד"ר זאב קאים

מכללת אורות ישראל

תקציר

בעשורים האחרונים ניכרת מגמת שינוי ביחס החרדים להשכלה ולתעסוקה ובהרחבת השתתפותם בלימודים אקדמיים ובכוח העבודה. מגמה זו מצביעה על רצון גובר של חרדים להשתלב בעולמות אלו, אף שבעיניהם הם מזוהים עם החברה ה"חיצונית". במהלך לימודיהם, סטודנטים חרדים וסטודנטים מקבוצות אולטרה-דתיות אחרות עשויים לחוות קונפליקטים לגבי זהותם הדתית. חוויות אלה, ונוסף להן, אתגרים חברתיים וכלכליים, מקשים עליהם להתמודד עם הלימודים האקדמיים ועלולים להוביל לשחיקה אקדמית.

לפיכך, מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון גורמים המסבירים שחיקה אקדמית בקרב סטודנטים חרדים שלומדים הוראה, ולהשוות בינם לבין סטודנטים דתיים וחילונים. זיהוי הגורמים שמונעים ומאיצים שחיקה אקדמית בקרב פרחי ההוראה מהמגזר החרדי יכול לשמש את הגורמים באקדמיה ובאגף הסטאז' לבניית תוכניות התערבות מותאמות לאוכלוסייה זו ומיעוטים הדומים להם.

במחקר השתתפו 429 סטודנטים חרדים, דתיים וחילונים הלומדים לימודי הוראה באוניברסיטאות ובמכללות לחינוך. כלי המחקר היה שאלון דיווח עצמי שכלל: מאפיינים אישיים, שחיקה, משאבים אישיים (קוהרנטיות ותמיכה חברתית), משאבים קוגניטיביים (תחושת איום ואתגר ותחושת מסוגלות עצמית) ותחושת הנעה.

מהממצאים עולה שבכל הקבוצות המשאבים האישיים והבינאישיים תרמו את התרומה הגדולה ביותר להסבר השונות של השחיקה בלימודים, המשאבים הקוגניטיביים ומאפייני הרקע האישיים תרמו תרומה בינונית, ואילו ההנעה בלימודים לא תרמה ישירות להסבר השחיקה. למד הדמיון בין הקבוצות בניבוי השחיקה בלימודים, נמצא שהמצב המשפחתי – נישואין בקרב סטודנטים חרדים – מנבא שחיקה אקדמית מוגברת אצל בעלי מסוגלות עצמית נמוכה או תחושת איום גבוהה בנוגע ללימודים. מכאן שסטודנטים נשואים מהמגזר החרדי ומקבוצות אולטרה-דתיות נוספות נמצאים

בסיכון גבוה יותר לשחיקה אקדמית, ונדרשת תוכנית התערבות מיוחדת כדי לתמוך בהם במהלך הלימודים ושנות העבודה הראשונות.

נוסף על כך, נמצא שבקרב סטודנטים חרדים התמיכה החברתית פחות מגנה מפני שחיקה אקדמית, בעוד שמסוגלות עצמית מהווה משאב מרכזי למניעתה, ובלעדיה גם משאבים כמו רמות גבוהות של הנעה לימודית או תחושת אתגר בלימודים לא יספיקו למנוע שחיקה אקדמית אצלם. מבחינה תיאורטית, ממצאים אלו עשויים לתרום להבנת המשתנים המסבירים שחיקה אקדמית בקבוצת החרדים ולסייע בבניית פרופיל של סטודנטים חרדים ומיעוטים אולטרה-דתיים אחרים שנמצאים בסיכון לנשירה מהלימודים או לשחיקה מוקדמת בעבודה החינוכית לפי מודל הון הזהות, שמחלק את המשאבים שעומדים בפני קבוצות מיעוט מוחלשות, ומאפשר באמצעות טיפולוגיה זו לזהות את הצרכים והחסמים שלהן.

מבחינה יישומית, המחקר מדגיש את חשיבות טיפוח והעצמה של רמת המסוגלות העצמית אצל סטודנטים חרדים כדי לסייע להצלחתם האקדמית ולהשתלבות מיטבית שלהם בהוראה. מומלץ להפעיל תוכניות התערבות לשיפור המסוגלות העצמית האקדמית בשני שלבים: בשלב ההכשרה ובשלב הקליטה הראשונית שלהם במערכת החינוך. בשלב ההכשרה תוכנית זו תכלול מכינות קדם אקדמיות ייעודיות שיסייעו לסטודנטים חרדים לסגור בהדרגה את הפערים בלימודי ליבה וסדנאות לקידום המסוגלות העצמית שלהם באקדמיה, ובהמשך חונכות של סטודנטים חונכים מהמגזר החרדי, שנמצאים בשלב מתקדם של התואר וצלחו את קשייהם של סטודנטים מתחילים. בשלב הקליטה במערכת החינוך תוכנית זו עשויה לכלול הכשרה של החונכים בחיזוק מרכיבים של הגברת תחושת המסוגלות של המתמחה כמו: פיתוח ציפיות מדורגות וריאליות, העצמה של המתמחה על הצלחות קטנות, יצירת סביבת לימודית תומכת ומלאת תקווה, תרגול המתמחים במיומנויות התמודדות הניתנות להכללה והבניית התנהגויות שכיחות של הצלחה באופן קוגניטיבי.

שילוב תנועה בתהליכי למידה והוראה

במסגרת קהילת עמיתי אקדמיה

ד"ר שמרית צור וד"ר רחלי ברטוב, מכללת אורות ישראל

תקציר

שילוב תנועה בתהליכי למידה והוראה היא פרקטיקה חדשנית וחשובה לאוכלוסיות תלמידים מגוונות בחינוך המיוחד והרגיל. מחקרים שונים עסקו בהפוגות של פעילות מוטורית גסה ועדינה או הפוגות של פעילות בעצימות גבוהה ונמוכה, תרומתן ללמידה והשפעתן על מגוון תפקודי הלומד הקוגניטיביים והרגשיים.

המחקר הנוכחי בחן השפעות קצרות טווח של הפוגות בתנועה על תפקודי הכיתה בלמידה עצמאית הכוללת קריאה כתיבה בקרב תלמידים עם יכולות שונות (כיתות רגילות וחינוך מיוחד) ובטווחי גיל שונים (כיתות א-ו).

המחקר נערך במסגרת תוכנית עמיתי אקדמיה, אך הוא מהווה הזדמנות לבחינת עמדות ולהטמעת התנסות בדרכי הוראה חדשניות בקרב מורים ותיקים וחדשים, באמצעות תהליך מחקרי מובנה. מטרת המחקר:

1. לבחון את עמדות המורים בתחילת המחקר ובסופו בנוגע להיבטים של חשיבות התנועה למורה ולתלמיד, מסוגלות המורה בשילוב תנועה, קשיים ומחסומים ביישום תנועה.
2. לבחון את מעורבות הכיתה בלמידה באמצעות הערכת המורה לגבי מידת הקשב של הכיתה במהלך למידה עצמאית הכוללת קריאה וכתובה. הלמידה תתבצע מיד בתום הפוגה הכוללת פעילות מוטורית גסה או עדינה, או ללא הפוגה.
3. לבחון הבדלים בין כיתות החינוך המיוחד לרגיל ביחס להשפעות ההפוגה על מעורבות הכיתה בלמידה.

במחקר השתתפו 14 מורות ותיקות ו-12 מורות צעירות (סטודנטיות המשתתפות בקהילת עמיתי האקדמיה), בבית הספר היסודי ממ"ד יקיר ביישוב יקיר בשומרון. המשתתפות חולקו לשתי קהילות: קהילת בית ספר חוקר, שכללה שש מורות בחינוך הרגיל (כיתות א-ו), וקהילת אקדמיה-כיתה, שכללה שש מורות בחינוך המיוחד ו-12 סטודנטיות (כיתות א-ו).

עמדותיהן של המורות הוותיקות והצעירות נמדדו בשבוע הראשון ושנה לאחר תום המחקר.

הליך המחקר בכיתות (שיעורים עם/בלי הפוגות בתנועה) ארך 10 שבועות שבהם המורה לימדה שני שיעורים בשבוע בכיתה. המחקר חולק לשלושה שלבים: שיעורים ללא הפוגות (שבועיים), שיעורים כולל הפוגות (שישה שבועות) ושיעורים ללא הפוגות (שבועיים). ההפוגות בתנועה חולקו לארבע פרדיגמות שונות: מוטוריקה עדינה עם וללא תבנית, ומוטוריקה גסה עם וללא תבנית.

נמצאו הבדלים מובהקים המצביעים על מעורבות גבוהה יותר של הכיתה בשיעורים עם הפוגות לעומת שיעורים ללא הפוגות, ובאופן ספציפי לאחר הפוגה של מוטוריקה עדינה עם תבנית. כמו כן נמצאו הבדלים מובהקים בין ארבעת סוגי ההפוגות לעומת הלמידה ללא הפוגה בתנועה. עם זאת, ההשערות כי עמדות המורות בחינוך המיוחד יהיו חיוביות יותר לעומת המורות בחינוך הרגיל וכי עמדות המורות הצעירות יהיו חיוביות יותר לעומת המורות הוותיקות בקהילת עמיתי האקדמיה, הופרכו.

נראה כי ההתנסות בהוראה חדשנית באמצעות שילוב הפוגות בתנועה תרמה להתחדשות בקרב המורות הוותיקות והחדשות כאחד, והוכיחה את יעילותה. מחקר זה מצביע על הפוטנציאל הקיים בשילוב תנועה בלמידה כדרך הוראה חדשנית בקרב מורות צעירות, העשויה לסייע בהנעה, בהנאה ובאפקטיביות ההוראה, ובכך לתרום לכניסתן המיטבית לשדה.

זהות ומקום - מפגש בין זהויות מקצועית ומקומית

ד"ר הדס ברודי שרודר, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בשנים האחרונות מערכות החינוך, בתי הספר והכשרות המורים בארץ ובעולם עוברים שינויים בניסיון להתמודד עם מחסור הולך וגובר במורים ונשירה של מורים מהמקצוע. ערים ורשויות רבות מתמודדות עם מחסור במורים ולכן פותחות תוכניות הסבה רשותיות הנותנות מענה מדויק לעיר שלהם. תוכניות רשותיות מהוות הזדמנות פז להכשיר את המורים החדשים לערכים החינוכיים של העיר, למגדלורים החשובים שהעיר שמה לעצמה, לזהות הלוקלית הייחודית לה. תוכניות אלו משתמשות במרחבי העיר כחלק מתוכנית הלימודים, נשות ואנשי החינוך בעיר מהווים חלק מההכשרה והקשר והחיבור ותחושת השייכות לעיר הופכים להיות מהותיים בתהליך ההכשרה במיוחד בתהליך הכניסה להוראה. הכשרה מדויקת ומיועדת לעיר מסוימת מזככת זהות ויוצרת גאווה עירונית חינוכית התורמת לשילוב המורים החדשים ולשימורם במערכת החינוך העירונית. בשנת 2018 חברו יחד מחלקת החינוך בעיריית תל-אביב-יפו, משרד החינוך ומכללת לוינסקי לחינוך (כיום המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט), יחד לתכנון ולבניית תוכנית הכשרה רשותית המבוססת על מודלים הקיימים בעולם, של חינוך עירוני (urban education).

הקורס זהות ומקום נולד מתוך צורך זה לחבר בין הצד האקדמי לבין הצד הלוקלי ולייצר זהות מקצועית מקומית מבוססת ולאפשר כניסה חלקה ונעימה ואפילו מוכרת למערכת חינוך ביתית של העיר של הסטודנטים.

מטרות הסדנה הן להכיר את המודל הרשותי ובמיוחד להכיר את הקורס זהות ומקום שמהווה את לב ליבה של ההכשרה הרשותית, ולחשוף לחשיבה על זהות מקומית בתוך הכשרה להוראה או המשמעות של זהות מקומית בתהליכי הכשרה להוראה.

מהלך הסדנה

פתיחה - חשיפה למודל הרשותי של תל-אביב-יפו, לעקרונות המנחים, לפדגוגיה בדגש על הסילבוס של זהות ומקום (חמש דקות)

THINK

אישי - כל משתתפת כותבת את הערכים המרכזיים שהיא ספגה בעיר או ביישוב שגדלה בו שהיא מלמדת בו : המשגה של הזהות המקומית שלי (חמש דקות)

PAIR

בזוגות - חשיבה זוגית על אחת מהערים/מהרשויות של המשתתפות איך אפשר ליישם בעיר שלה (עשר דקות)

SHARE

במליאה - תובנות שאני לוקחת מהחשיבה על זהות ומקום לתוכניות הכשרה שאני אחראית עליהן (15 דקות)

תרומת הסדנה לשדה החינוכי היא בפיתוח חשיבה על זהות מקומית של מורים שמשלבת זהות מקצועית יחד עם זהות של מקום ההוראה. חשיבה זו חשובה מאוד לדיוק מעשה ההוראה ולחיבור של תוכניות ההכשרה האקדמית לבין השדה החינוכי העירוני. מחקרים רבים מראים את הפער שקיים בין תיאוריה לשדה בין אקדמיה לפרקטיקה בחינוך וקורס כמו זהות ומקום בתוכניות

רשותיות מהווה גשר מחבר בין שני העולמות. שילוב של תכנים אלו בתוכניות ההכשרה עשוי לחבר בין השדה לבין האקדמיה וליצור שיתופי פעולה המייצרים הכשרה מקצועית ואפקטיבית יותר.

תוכנית ההתמחות בהוראה: השנה השנייה במקצוע

ד"ר רינת ארביב אלישיב, מכללת סמינר הקיבוצים

ד"ר עינת גוברמן וד"ר גל בן יהודה, מכון מופ"ת

תקציר

מערכת החינוך בישראל מתמודדת עם מחסור משמעותי במורים והיקף נשירה גבוה במיוחד בקרב מורים בראשית דרכם. במטרה לסייע למורים מתחילים להתמודד עם האתגרים, עם הקשיים ועם התסכול בכניסה למקצוע ההוראה ולצמצם את הנשירה בקרבם, פותחו תוכניות שמספקות תמיכה מקצועית, רגשית וחברתית למורים בראשית הקריירה. תוכניות מסוג זה קיימות במערכות חינוך במדינות רבות, והן התפתחו מתוך צרכים מקומיים בהתאם להקשר החברתי-חינוכי שבו הן פועלות. בישראל תוכנית ההתמחות למורים חדשים במערכת החינוכית נמשכת כשלוש שנים. השנה הראשונה היא שנת ההתמחות. השנתיים הנוספות נועדו להעמקה של תהליך ההתמקצעות בקליטה במערכת החינוכית. במהלך השנתיים הראשונית בתוכנית ההתמחות המורה המתחיל זוכה לליווי אישי מצד מורה מנוסה והשתתפות בסדנת עמיתים אקדמית.

שנת ההתמחות בהוראה זכתה להתייחסות רחבה במחקר החינוכי החברתי הן במדינות שונות בעולם הן בישראל. המחקרים בתחום זה התמקדו בתפיסות של בעלי עניין שונים את התוכנית בשנה זו ובתרומה שלה להבניית תהליכי כניסה להוראה יעילים ומיטביים. מעט מחקרים התייחסו לשלבים מאוחרים יותר במהלך הכניסה להוראה. בשנה השנייה לעבודתם, המורים עדיין בראשית הקריירה המקצועית, אך צברו ניסיון בסיסי בהתמודדות עם המערכת החינוכית. המחקר הנוכחי מבקש להפנות זרקור לשלב זה בתהליך הכניסה להוראה. באופן ספציפי, המחקר מבקש ללמוד באיזו מידה מעריכים המורים המתחילים את התרומה של תהליך הקליטה שלהם במערכת החינוך להשתלבות שלהם במוסדות החינוכיים, ובמידה רבה גם על הכוונות שלהם להישאר בהוראה. במחקר השתתפו 260 מורים מתחילים אשר השתתפו בסדנאות אקדמיות במוסדות ההכשרה להוראה. המשתתפים ענו לשאלון סקר שהועבר אליהם על ידי נציגי המוסדות האקדמיים באופן מקוון. השאלון כלל שמונה חלקים, שהתייחסו לתחומים הבאים: שייכות למסגרת החינוכית, אוטונומיה מקצועית, מסוגלות עצמית, מחויבות מקצועית, שחיקה, קליטה ותמיכה בארגון, ציפיות מהסדנה האקדמית ושאלות רקע. השאלון תוקף באמצעות שיח מומחים ברבדים שונים. במסגרת המחקר נבחן מודל נתיבים המלמד על הקשר בין תהליך הקליטה בהוראה (תמיכה מצד גורמים רלוונטיים במוסד החינוכי ושביעות רצון מתכנית ההתמחות) לבין תהליך ההשתלבות במוסד החינוכי (תחושת שייכות למוסד החינוכי, אוטונומיה ומסוגלות כמו גם שחיקה ושאיפה להתקדם בתפקידי ריכוז וניהול) לבין השאיפה להתמיד במקצוע. הממצאים מלמדים כי תהליכי הקליטה וההשתלבות במוסדות החינוכיים משליכים באופן חיובי על הכוונות של מורים מתחילים להתמיד בהוראה. המודל הסטטיסטי מצביע על התרומה המשמעותית של השאיפה להתקדם לתפקידי ריכוז וניהול בהקשר זה. הממצאים אף מצביעים על תפקידו של גורם זה כמשתנה מתווך בין תהליכי הקליטה במערכת החינוכית לבין השאיפה להתמיד בה. במסגרת ההרצאה נדון בהשלכות של השנה השנייה בהוראה על השאיפה של מורים מתחילים להישאר במקצוע.

חויית הקליטה של מורים בשנת הסטאז', בני דור ה-Y בבתי ספר

יסודיים

מנקודת מבטם של מורים בסטאז' ושל מורים-חונכים

ד"ר גילה זלכה

המכללה האקדמית אחוה

תקציר

מטרת המחקר הייתה להבין לעומק את חויית עיצוב הזהות של מורים בשנת הסטאז', בני דור ה-Y, המלמדים תלמידים בני דור האלפא בבתי ספר יסודיים, מנקודת מבטם של מורים בסטאז' ושל מורים-חונכים למורים בסטאז'. וכמו כן, להשוות בין ההיבטים שמתארים מורים בסטאז' ומורים-חונכים בחויית הכניסה להוראה ועיצוב הזהות המקצועית של המורים.

שילוב בין־דורי והשתלבותם של בני דור ה־Y במערכת החינוך

השילוב הבין־דורי מעסיק ארגונים רבים בארץ ובעולם, לצד הפוטנציאל לגיוון והעשרה שמביאים בני הדורות השונים, מתגלעים גם קונפליקטים הגורמים לעזיבה של עובדים, בעיקר בני דור ה־Y, כיוון שהם אלו שמגלים התנגדות לדפוסי העבודה הקיימים. בבתי ספר בארץ ובעולם מלמדים מורים מדור הבייבי בומרס (ילדי 1940 – 1960) יחד עם מורים מדור ה־X (ילדי 1961 – 1980) ומורים ילדי דור ה־Y (1981 – 1998). הבייבי בומרס ודור ה־X מתאפיינים, בדרך כלל, בניהול קריירה היררכית ועלייה בסולם התפקידים, הם שואפים להתקדם תוך כדי צבירת ידע וניסיון על הארגון שבו הם עובדים, על המקצוע שלהם ועל האפשרויות העומדות בפניהם. לבני הדורות האלו חשובים פרמטרים כגון קביעות, פנסיה, צבירה של נקודות וכדומה. לעומתם, בני דור ה־Y מעדיפים תהליכים קצרי טווח. ניהול הקריירה שלהם שונה מזה של הדורות הקודמים ולא מתנהל באופן היררכי, אלא מתחושה של צמיחה והתפתחות אישית, ומהיכולת להביא לשינויים בארגונים שבהם הם עובדים. לרבים יש קושי להתחייב, פחד להחמיץ הזדמנויות (FOMO – Fear of Missing Out) ולכן קשה להם להתחייב.

המחקר הוא מחקר איכותי. במחקר השתתפו שתי קבוצות, (1) 75 מורים בסטאז', בני דור ה־Y (2) 40 מורים־חונכים למורים בסטאז'. בסך הכול השתתפו במחקר 115 מורים ומורים חונכים. מהממצאים עלה, כי בין המורים המתמחים לבין המורים החונכים יש קונפליקט הנובע מתפיסה שונה של המציאות הבית ספרית. המורים־החונכים ציפו כי המורים יסתגלו למערכת הקיימת ואילו המורים תפסו את התהליך כהתהליך לגיבוש הזהות שלהם כמורים. עולה כי החלק שהביא לאתגור תהליך הזהות האישית והקבוצתית של המורים המתמחים הוא המפגש שלהם עם עמיתיהם ועם התלמידים שלהם ועם הורי התלמידים. המפגש עם האחרים מאתגר את שאלת הזהות העצמית והקבוצתית שלהם. במפגשים עם האחרים מתבהר מה קשה, מה גרם לבעיות. באמצעות אינטראקציה עם אחרים מתרחש תהליך של 'תפיסת הזהות' בו זמנית, ולא ברצף 'קודם זה אחרי זה'. זהות עצמית מתפתחת ממאפיינים אישיים, תפקידים, ערכים, יעדים, חוויות עבר, והיא מעוצבת על ידי האדם באופן של תוצאה ממשא ומתן חברתי. כדי לשמר את המורים המתחילים ולמנוע נשירה מבית הספר, יש לספק לבני דור ה־Y תחושה של הבנת הארגון הבית ספרי, של שביעות רצון מהתנהלות הארגון, תחושה שהם שותפים משמעותיים בחיי בית הספר. בתנאי עבודה מיטביים, מורים אלו עשויים להיות מורים משמעותיים לחינוך לערכים, לשוויון הזדמנויות, למיצוי הפוטנציאל האישי של כל תלמידה ותלמיד, והפוטנציאל הכיתתי.

נעים להתיידד עם הגוף: הזמנה לסדנת תנועה ושיחה על גוף

בסביבות חינוכיות

ד"ר יעל (ילי) נתיב, המרכז האקדמי לוינסקירוינגייט, המכללה האקדמית אונו

ד"ר אורנית רמתי דביר, המרכז האקדמי לוינסקירוינגייט

תקציר

מערכת החינוך ואופן הלמידה הסטנדרטי בבתי הספר ובכיתות מציבים את הגוף ותנועתו בחוץ. מחוץ לחוויית הלמידה וכאתר שאינו לגיטימי להפקת ידע עצמי, חברתי וקוגניטיבי. ילדות וילדים צעירים ומתבגרים כמו גם מוריהם וסטודנטים וסטודנטיות בחינוך הגבוה ומוריהם, מצופים להתנתק מגופם ומתנועתם בזמן שהם ישובים על כסאות רוב היום. בתנאים אלו של השתקת התנועה ומשמוע הגוף ודרישה לקונפורמיות חסרת־פשרות וצייתנות עיוורת, מוטמעים הרגלים של מוגבלות תנועתית, ניוון גופני ואובדן מתמשך של יכולת התנועה וההנאה מהגוף ומהחווייה החושית.

הסדנה מבקשת להחזיר את הגוף אלינו, נשות ואנשי חינוך. היא מבוססת על מחקרים שערכנו, כל אחת בנפרד, בתחום המחול והחינוך הגופני.

הסדנה בנויה משני חלקים. חלקה הראשון מציע התנסות מעשית בתנועה, המזמינה להיכרות נעימה ותומכת עם הגוף ותנועתו, תחושתו, איבריו, משקלו ביחס לרצפה, לסביבה ולאחרים. על בסיס התנסות זו, בחלקה השני נקיים שיחה אשר תעסוק במקומו של הגוף בחינוך בסביבות הוראה ולמידה, במודעות לחשיבות התנועה, בהיכרות עימה באופן עמוק ובמשמעות של ידע וחויית גוף. נדבר על האופנים שבהם אפשר לשאוב הנאה ועונג מהגוף המתנועע באתרים חינוכיים מגוונים פורמליים ובלתי־פורמליים, ונחשוב יחד על דרכים אפשריות להחזרת הגוף החי לאקוסיסטם החינוכי הרחב.

הסדנה פתוחה לכולן ולכולם. אין צורך בידע מוקדם בתנועה, בספורט או במחול. מומלץ לבוא בבגדים נוחים.

צמצום זמן המע"מ (מורה עומד מדבר) כפרקטיקה מרכזית

למתמחים ולמורים בראשית דרכם

יאיר פידל וד"ר רחלי לוי-פלד

אוניברסיטת חיפה

תקציר

כדי לתמוך בלמידה משמעותית הכרוכה בהבניית ידע ובביצועי הבנה מגוונים של התלמידים, על המורה לשאוף לאפשר ללומדים, שלהם מאפיינים שונים, להיות פעילים ומעורבים בלמידה. הפעלת הלומדים יכולה לתמוך גם במתן מענה מותאם אישי לתלמידים, בהיבט הרגשי ובהיבט החברתי. מורים, ובמיוחד מורים בראשית דרכם, נוטים להקדיש אחוז ניכר מזמן השיעור למונולוג, להקניה ולהדגמה. מציאות זו מביאה את הלומדים להיות מאזינים ולעיתים רבות פסיביים בלמידה, לאבד את תשומת הלב והעניין בשיעור ובמקביל להוריד את רמת המוטיבציה והמעורבות, מה שמביא

פעמים רבות לבעיות משמעת והתנהגות. הדבר בולט עוד יותר בכיתות הטרוגניות שבהן המורה חושש לאבד שליטה או חושש שתלמידים מתקשים לא ישתפו פעולה.

במסגרת סדנאות ההתמחות שלנו ושנה א' פיתחנו יחידת הוראה העוסקת בפרקטיקות לצמצום הזמן שבו המורה עומד ומדבר (זמן המע"מ) לטובת הגדלת הזמן שבו הלומדים פעילים. נושא זה מתבטא במפגשי הסדנאות כמודלינג קבוע ונוסף על יחידה זו בין שניים לשלושה מפגשים ייעודיים. במסגרת סדרת מפגשים ייעודיים אלו, המפגשים הראשונים מוקדשים להיכרות עם פרקטיקות. לכל אחד ממפגשים אלו שלושה חלקים:

בחלק א במליאה המנחה מציג ומדגים כמה פרקטיקות המעודדות למידה פעילה ומעורבות של הלומד בהתאם למאפייניו, למשל: הקמת "מועצות חכמים", מענה על שאלונים ב"לייב", מדרשי תמונה, משחקים, שיטת ה"אקווריום", שעון פגישות במהלך השיעור.

בחלק ב המורים החדשים מתבקשים לדון בקבוצות עבודה על פי חלוקה דיסציפלינרית בהתאמת הפרקטיקות לדיסציפלינה, בגיבוש עקרונות מנחים ליצירת הפרקטיקות, במתן דוגמאות ובייצוג תובנותיהם בתוצר שיתופי. נוסף על כך, הם בוחנים את מידת ההתאמה/המענה של הפרקטיקה לשכבת הגיל ולסוגי לומדים.

חלק ג מתבצע במליאה. לאחר הצגת תוצרי הקבוצות, מתבצע שיח עמיתים שלאחריו המורים בראשית דרכם מפיקים תוצר כיתתי הכולל טבלה שיתופית ובה תיאור הפרקטיקה, הערך המוסף שלה (דיסציפלינה, לומדים ודוגמאות). בחלק זה גם מתבצע קישור למפת הממדים, לממדים המתאימים, למשל לממדים מחויבות לתלמידים וניהול החינוך, ההוראה-למידה וההערכה. התוצר הכיתתי משמש אותם כמשאב המשך לצורך תכנון הוראתם.

המפגש האחרון בסדרה מוקדש ליישום וחקר ההוראה: המתמחים מתבקשים לאבחן אתגר הוראתי, לבחור פרקטיקה אחת ליישום. הם מתכננים את הפעלת הפרקטיקה בשיעור ומתבקשים לתאר את ההשפעה על הלומדים תוך הבאת עדויות וכן רפלקציה על ההשפעה עליהם כמורים תוך התייחסות למפת הממדים.

מהתוצרים שהמורים בראשית דרכם הציגו לאחר היישום בכיתותיהם ומשיח שערכנו בסדנה לאחר היישום כמו גם מניתוח השאלון הרפלקטיבי שהעברנו עולה, כי הכלים שהמורים רכשו התבררו כחיוניים על רקע תחושתם של המשתתפים כי קיבלו כלים מעשיים, יישמו אותם וניתחו את הערך שלהם כמו גם הבינו טוב יותר את האופן שבו אפשר לטייב ביצועים נדרשים בכמה ממדים בהערכתם.

ממעגל הדאגה למעגל ההשפעה - בניית חוסן רגשי זה אפשרי!

סדנה

רבקה אלקובי

מכללת אחווה

תקציר

אחת המיומנויות החשובות לכל אחד היא היכולת הרגשית-החברתית. יכולת זו מאפשרת השתלבות בקהילה, בעבודה ובזוגיות. הרקמה האנושית בנויה מיחסים אנושיים ומאהבה אנושית

והחלק הזה נפגע באירוע הקשה בשבעה באוקטובר. במרחב הסדנה נוביל תהליך קבוצתי משמעותי. נקדם את החוסן ונעבד את הסיפור האנושי לנרטיב חיובי באמצעות מתודות מגוונות וחיבור לתחושת המסוגלות תוך ביסוס הנרטיב המחבר למשמעותיות ויצירת פרואקטיביות רגשית.

מטרות הסדנה הן להבין את מהותה של SEL והבניית החוסן תוך התייחסות לתהליך של תנועה ממעגל הדאגה למעגל ההשפעה וללמוד דרכים ליישום בשטח; ליצור שפת חוסן מקדמת בחירות פרואקטיביות וחשיבה ביקורתית סביב יצירת מיומנויות חברתיות בסיטואציות שונות. סדנה זו מתבססת על מיזם B-friend במערכת החינוך, כלי שמסייע לחזק ולשנות את המצב החברתי-הרגשי בכיתה. הכלי מסייע למורים או ליועצים למפות את המצב החברתי של התלמידים באמצעות אלגוריתם חכם המסייע לבנות תמונת מצב חברתית. בעקבות המפה החברתית אנשי החינוך מקבלים כלים מותאמים שבאמצעותם הם יכולים לקדם את התלמידים באופן אינדיבידואלי ובאופן כיתתי. כל זאת, על פי מטרות רגשיות וחברתיות ממוקדות לתלמידים. על ידי התוכנית המורים מקבלים כלים ומרגישים ביטחון ללמד את הנושא החברתי-הרגשי בכיתה. תהליך זה מאפשר להם ליצור שיח בנושא. התוכנית מדגישה את חשיבות הקשר וההתנהלות של מורים בתהליך הלמידה החברתי-הרגשית, משום שהם הדמות הראשונה המתווכת את המיומנויות החברתיות לילד. מטרת הסדנה:

- הבניית מערכת של כלים לחוסן וליצירת פרואקטיביות רגשית משמעותית בימי משבר.
  - חיזוק ואימון של המיומנויות הרגשיות תוך התנסות במתודות העוסקות בפרואקטיביות רגשית והבניית חוסן.
- העקרונות המכוונים: אימון מיומנויות רגשיות דרך שיקוף והדהוד; הנאה, שיתופיות, חיברות; קבלה והכלה; היעדר שיפוטיות; בניית חוסן; מתן לגיטימציה לכל מורה.
- הסדנה תתנהל באופן חוויתי. המשתתפים יבנו לעצמם מערכת של כלים להתמודדות באמצעות קלפי "מחרדה להכלה" ולאחר מכן נכיר את מעגל הדאגה ואת מעגל ההשפעה ואת הדיאלוג ביניהם. נצא לתרגול בשילוב "חדר הכושר החברתי" שבו המשתתפים יזהו את מעגל ההשפעה שלהם ככשירות וחוסן למצבי משבר.
- החידוש בסדנה זו הוא הפיכת האימון של המיומנויות החברתיות-הרגשיות לחלק בלתי נפרד מתהליך השגרה היומיומי בבית הספר ומשותפות ההורים. וכן האפשרות ליצור רפלקציה ומחקר מן השדה על השפעת למידת מיומנויות אלו על האקלים החברתי ועל תחושת הביטחון של התלמידים. נצפה שתהליך זה יעניק למורים תחושת אמון גדולה יותר בהשפעה שלהם על תהליכי החיברות של התלמידים ובתחושת המסוגלות שלהם בנושא.

דיון בקונפליקטים בסדנאות סימולציה של מתמחים ערבים

המלמדים בבתי ספר יהודיים

ד"ר איסלאם אבו-אסעד

מכללת סכנין להכשרת עובדי הוראה

תקציר

שילוב מורים ערבים בבתי ספר יהודיים בישראל הוא תופעה שהולכת ומתפתחת. הנחת היסוד לשילוב מורים ערבים בבתי ספר יהודיים היא מחויבות לטפח גיוון והכלה במוסדות החינוך. רעיון זה נתפס כאסטרטגיה לגשר על פערים תרבותיים ולקדם הבנה בין-תרבותית בקרב תלמידים שעשוי לתרום לחוויה חינוכית עשירה יותר. התופעה עשויה לתרום להגברת השוויון החינוכי על ידי הבטחה שלתלמידים מרקעים מגוונים תהיה גישה לחינוך איכותי. הדבר מתיישב עם היעדים הרחבים יותר של קידום לכידות חברתית וצמצום פערים בתוצאות החינוך (משרד החינוך, 2020). השילוב נותן מענה אסטרטגי למחסור במורים מוסמכים בחינוך הכללי, במיוחד במקצועות הליבה ובאזורים גיאוגרפיים מסוימים. בתהליך השילוב של המתמחים הערבים התעוררו גם אתגרים וקשיים שעמדו בפניהם. בשנים האחרונות ניכר השימוש בסימולציות בחינוך להכשרה ופיתוח מקצועי של מורים. סימולציות קליניות בחינוך מבוססות שימוש בסיטואציות ותרחישים מעולם בית הספר כדי לדמות אירועים אמתיים. גישה זו מספקת למורים הזדמנויות לעסוק בלמידה חווייתית מעשית ללא סיכונים או מורכבויות הטבועות במצבים בעולם האמיתי. המורים המתמחים עשויים לפתח מיומנויות תקשורת בין-אישית המשפרת את היכולות שלהם בניהול קונפליקטים. כדי לסייע להם להתמודד עם אתגרים אלו פותחו עבורם סדנאות סימולציה סביב:

- חוסר רגישות והבנה תרבותית
  - חוסר קבלה והכלה של המורה הערבי בקהילות בית הספר
  - תפיסות וסטריאוטיפים מצד ההורים, מצד התלמידים ומצד הצוות
- מחקר זה בוחן את מאפייני השיח המקצועי מבוסס סימולציה של מתמחים ערבים המלמדים בבתי ספר יהודיים ואת האופן שבו הם מתמודדים עם קונפליקטים מבוססי גזענות סמויה וגלויה. נערכו תצפיות ב-12 סדנאות סימולציה, שבהן השתתפו 120-150 מורים. הסדנאות הוקלטו בווידאו והדיונים במליאה תוממלו ונותחו ניתוח שיח בגישת האתנוגרפיה הבלשנית. מהממצאים עולה שהשיח של מתמחים בסדנאות הסימולציה מאופיין בדיבור על רגשות, עלבונות וחוסר הערכה מצד ההורים לעומת שיח של קבלה, הערכה והעצמה שנקשר לתפקיד המנהלת בקליטתן. נוסף על כך, המתמחים מפרשים סיטואציות כיתתיות דרך העדשה התרבותית שלהם. הם מתמודדים עם ניהול כיתה באופן סמכותי יחסית ומתקשים להשיג משמעת. הקשר עם הורים נתפס כדבר מאתגר באופן משמעותי ובלתי מפוצח. המתמחים מביאים למפגש עם האחר את הערכים, את השקפת העולם ואת הנרטיב שלהם לגבי הקונפליקט הלאומי. הם מנסים לעגל פינות ולא להתעמת עם המנהל כסמכות. כמו כן, הם מעדיפים לא לדבר באופן ישיר ולא להתווכח, במיוחד מאחר שהם במעמד של מתמחים ולא מורים קבועים וגם כי הם נתפסים כ'אחרים' ויתחת עדשה מגדלת'. המפגש עם התרבות ההגמונית והדומיננטית בהקשר הפוליטי גורם להם להרגיש זרות. כדי לקדם את מעמדם של מורים מהחברה הערבית בבתי הספר יהודיים צריך לעבוד עם הורים וצוות על שינוי הסטראוטיפים והעמדות שלהם. כמו כן, לאפשר למורים הערבים להביא את הזהות והתרבות שלהם לתוך המפגש עם ההורים, התלמידים והצוות ולא לנסות לטשטש אותן.

הדילמה של הזהות: מי את מחנכת הכיתה?

הבנית זהות מקצועית באמצעות נרטיב זהותי-אישי-מקצועי

ד"ר ענת קסלר ותמר מילשטיין

מכללת קיי

תקציר

תפקיד מחנכת הכיתה הוא תפקיד מרכזי ומרתק בתחום החינוך. המחנכת משמשת גורם מרכזי בהתפתחותם החינוכית, החברתית והאישית של התלמידים. התפקיד מאפשר לה להשפיע על סוגיות רבות ושונות במסגרת הלמידה והחינוך. המחנכת נושאת באחריות לקדם יחסים חיוביים, להתמודד עם אתגרים אישיים של תלמידים, ולהפוך לגשר בין הקהלים שונים בתהליכי למידה. הזהות המקצועית שלה ותפיסתה המקצועית והחינוכית משפיעים באופן ישיר על יכולתה ליצור סביבת למידה משמעותית ובטוחה. זאת ועוד, זהותה המקצועית של מורה משפיעה על האפקטיביות שלה. היא משפיעה על התנהגויותיה, שיטת עבודתה, צורת חשיבתה, אמונותיה והצהרותיה. הזהות המקצועית אף משפיעה על שביעות רצונה מעבודתה, על תחושת החוללות העצמית ועל המוטיבציה לעשייה (Kelchtreman, 2009). זהות מקצועית לא מגובשת מנבאה שחיקת מורים וכוונה לעזוב את ההוראה. למרות חשיבותה הרבה של הזהות המקצועית, אין אחידות ובהירות בהגדרת המושג.

בהרצאה זו, נקודת המוצא להתבוננות בזהות המקצועית המתפתחת היא הגישה הפרשנית-הסובייקטיבית. הגישה הפרשנית (Coldron & Smith, 1999) כוללת את הביוגרפיה האישית והחברתית, ואת ההשפעה ההדדית של ביוגרפיות אלה על זהותן האישית של מורות ומורים (Louden, 1991; Goodson, 1992). גישה זו (Tickle, 1999) בודקת כיצד רואה המורה את עצמו (מה חשוב בעבודתו, בחייו המקצועיים), וכיצד החברה רואה אותו (תפיסות עמיתים הורים, צרכנים, ותלמידים את המורה). לזהות מקצועית ארבע הנחות יסוד: א. **הזהות היא הקשרית**, נבנית ותלויה בכוחות חברתיים, תרבותיים והיסטוריים. ב. **הזהות מתעצבת תוך כדי משא ומתן** מתוך יחסי קרבה וריחוק עם הזולת. ג. **הזהות דינמית** ונמצאת בתהליך מתמיד של הבניה והתפתחות, היא מרובת פנים וכוללת תת זהויות שונות: זהות טבעית (מגדר, תרבות ודת), זהות מוסדית (בתי ספר ועמיתים), זהות שיח (אינטראקציה עם הסובבים), זהות זיקה – דרך השתייכות לקבוצה.

ד. **הזהות היא קוהרנטית** – למרות הדינמיות סיפור הזהות כולל הבניה חוזרת של משמעות באמצעות סיפורי התנסות ולאורך זמן.

שץ אופנהיימר ואחרות (2011), טוענות כי תהליך הבניית הזהות המקצועית של המורה מתרחש תוך התמודדות עם היווצרות מתחים ופערים בין הזהות האישית למקצועית. עיבוד המתמחים הללו הוא תהליך מרכזי בהבניית הזהות, שכן המורה נדרש להשתמש במקורות ידע שונים הנובעים מניסיונו האישי והמקצועי. בהרצאה זו נבקש להציג סיפורי מקרים מתוך קבוצות מחנכות הכיתה. דרך הנרטיבים האישיים וסיפורי מקרים אלו נאיר את דרכי התעצבות והתפתחות הזהות המקצועית של המורה המחנכת. נדון במשמעות שהיא נותנת לתפקידה (כיצד היא רואה את עצמה)

ובמשמעות שמתקיימת באמצעות האינטראקציות עם אחרים משמעותיים בתפקידה (כיצד אחרים רואים אותה). דרך התחקות אחר הנרטיב הזהותי-האישי בתהליך התפתחותה, נתבונן בזהות האישית ששלובה בזהות המקצועית ועל האופן שבו הקשרים אלו של זהות אישית משפיעים על התפתחותה. נקודת המוצא היא התמודדות עם דילמות מקצועיות, ובנית הנרטיב הזהותי, דרך שימוש בפרקטיקות שונות כגון פדגוגיה נרטיבית, וחקר הפרקטיקה נדגים את הבסיס לרעיון של התפתחות הזהות המקצועית-האישית בסדנה.

יחסים ומתחים בין קבוצות זהות בכיתה ותפקיד המחנכת

בקידום השוויון ביניהן

אלן לב-שלם, מרכז אקורד

ד"ר עידית פורת, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תקציר

בסדנה שתשחזר תמצית ממפגשים סדנאיים שהתקיימו בחממות 'אתחלתא' למחנכות כיתה, נזמין את המשתתפות והמשתתפים להתנסות בהתבוננות בכיתה/בקבוצה באמצעות המשקפיים של הפסיכולוגיה החברתית. נציג את תיאוריית הזהות החברתית - תיאוריה מרכזית בפסיכולוגיה חברתית, שתשמש נקודת מוצא למיפוי של קבוצות זהות ושל יחסי הכוח בכיתה/בקבוצה/בצוות. נתייחס למתח המובנה שבין הצרכים הפסיכולוגיים הבסיסיים של "קול" ו"שייכות", כבסיס להבנת הדינמיקה שבין זהויות ולגזירת התערבויות יישומיות לקידום יחסים שוויוניים בכיתה. נשוחח על תרומתה של נקודת מבט זו למחנכות.

חממות 'אתחלתא' למחנכות כיתה של קרן לאון המתקיימות זו השנה השנייה במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט הניבו את שיתוף הפעולה עם מרכז אקורד – פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, המציע נקודת מבט ייחודית של הפסיכולוגיה החברתית לחינוך לחיים משותפים. מחנכת הכיתה נדרשת להתמודד עם כיתות גדולות ולרוב גם מגוונות מאוד מבחינת הזהויות החברתיות של התלמידים: מגדריות, אתניות-מעמדיות, כלכליות, דתיות ועוד. למגוון הזה יש פוטנציאל להפוך למשאב עשיר לתלמידים, אך המגוון עלול לייצר גם מתחים וקונפליקטים בין קבוצות, יחסי כוח ואי-שוויון, ביטויי גזענות וחוסר סובלנות, גילויי אלימות, הדרה חברתית, בריונות, חרמות ועוד. כל אלו מהווים עומס גדול על המחנכת, בעיקר מחנכות בראשית דרכן בהוראה, ומאיימים על הרווחה הנפשית של התלמידים והמורים, על האקלים הכיתתי ועל ההישגים הלימודיים. הידע הפסיכר-חברתי הקיים בתחום של יחסים בין קבוצות מציע מושגים להבנה של התופעות המתוארות וכלים יישומיים להתערבות בכיתה וליצירת תנועה המקרבת בין הקבוצות ומבנה שיח שוויוני.

מטרות הסדנה:

1. חשיפה למושגים מהפסיכולוגיה החברתית לצורך הבנת היחסים בין קבוצות זהות בכיתה.

2. הצעת כלים יישומיים להתערבויות של המחנכת לקידום יחסים שוויוניים בכיתה.
3. התנסות פעילה להבניית נקודת המבט על זהויות בקבוצה ועל היחסים והמתחים המתקיימים בה.

תרומת הסדנה לשדה החינוך: שיתוף הפעולה בין היחידה לכניסה להוראה במרכז האקדמי לוינסקי-זינגייט לבין מרכז אקורד, מבנה שפה משותפת המותאמת לשלבי הכניסה להוראה של אנשי החינוך המתחילים. הידע והניסיון העשיר של מנחות ומנחי הסדנאות ביחידת הכניסה להוראה יחד עם עולם הידע הפסיכוכברתי של מרכז אקורד, מעמיקים את ההבנה של תפקידה המורכב של המחנכת בחברה מרובת זהויות ומרובת מתחים בין זהויות. התנועה בין פעולה והתנסות במפגשים הסדנאיים של חממות אתחלתא למחנכות, לבין המחקר והידע התיאורטי, מאפשרת לדייק את המענה על הסוגיות הרלוונטיות בחיי היומיום של מחנכת הכיתה בפרט, ושל אנשי חינוך ומורי מורים בכלל.

**חממות למחנכות כיתה – "אתחלתא" – זרקור על שיתוף פעולה
בין אקדמיה לפסגה, נקודת מבט על חממות למחנכות עם שוני מגזרי
ד"ר ורד אלימלך, מכללת אמונה-אפרתה ומכללת הרצוג
דרורית רוזנטל, פסגה בית שמש**

תקציר

תוכנית "אתחלתא - חממה למחנכות חדשות" הוקמה במטרה לתת מענה למחנכות בשנות ההוראה הראשונות שלהן, מתוך הבנה של הקושי הכרוך בכניסה להוראה ולבית הספר בכלל, ולתפקיד המחנכת בפרט, תוך קרבה לשדה הפעולה והמסגרת החינוכית שבה המחנכת פועלת ובזיקה לתרבות הארגון שלה.

התוכנית מתקיימת במתכונת של חממה רשותית הנטועה ברשות מקומית, עם חיבור משמעותי למנהיגות החינוך בעיר ואתגריה הייחודיים, זאת מתוך אמונה ברשות כגורם משמעותי ובכוונה לייצר מענה מערכתי כולל לכניסה לתפקיד. החממה נותנת מענה למחנכות במעבר בין הלימודים לשטח, מייצרת שלב ביניים שבו המכללה עדיין מעורבת בהכשרתן כשהן בשטח, ויוצרת רצף הכשרה אחד ומתמשך. החממה נותנת למחנכות את המעטפת בצמתים אשר זהו כצמתים משמעותיים, ונותנת הזדמנות ואפשרות להביא את התמודדויות מהשטח ולעבדם בקבוצה תומכת ומכילה, לצד קבלת כלים להתמודדות.

בהרצאה זו נחשוף את שיתוף הפעולה, ונתמקד בנקודת מבט מתוך השטח תוך יצירת שיח ואפשרות לשאול: כיצד יוצרים שיתוף פעולה מיטבי ומהם התחומים שבהם מתקיים שיתוף הפעולה וכיצד הוא תורם להצלחת החממה למחנכות? בפסגה נוצר שיתוף פעולה עם דמות מרכזית אשר איתה מתבצע הקשר: דמות זו צריכה להיות מסוגלת "להחזיק" את הנושא מבחינת רצון, עניין, פניות ומחויבות ורצוי שתישא תפקיד שכולל היבטים מנהליים נוסף על ערך פדגוגי מקצועי.

חממת בית שמש למחנכות כיתה פועלת זו השנה השלישית וניתן בה מענה למחנכות ממגזרים שונים. ישנה חממה כללית, שבה ניתן מענה למחנכות ממגזרים שונים המלמדות בבתי ספר ממלכתיים וממ"ד וכן חממה למחנכות מהמגזר החרדי, אשר כולן משתייכות למגזר החרדי ומלמדות במנעד רחב של בתי ספר: ממלכתי, ממ"ד, ממ"ח ומוכש"ר. חממה למחנכות בהקשרים רבת-תרבותיים שונים מייצרת מגוון של שיתופי פעולה בין המכללה לבין הפסגה:

- גיוס המחנכות לחממה.
  - עבודה של כלל השותפים במטרה ליצור קהילת מחנכות חדשות, לפעול ולהשיג את היעדים שנקבעו בהתאם לתפיסות הייחודיות ולמבנה הייחודי של החממה תוך התאמה תרבותית.
  - בניית בסיס בהקשר הקהילתי-הרשותי לשיתופי פעולה מתפתחים עתידיים - קיום מפגשים סדירים לאורך השנה העוסקים בבניית שפה משותפת, קביעת מטרות ויעדים משותפים, תכנון פעילות, קיום משוב והערכה לפעילויות שהתקיימו וחשיבה משותפת לאתגרים וצרכים שעולים במסגרת הפעילות בחממה ועם בתי הספר. כמו כן, לצורך שיח ממוקד בעניינים שוטפים מתקיים שיח קבוע בין השותפות בקבוצת וטסאפ.
  - תחזוק ושיתוף פעולה בקשר עם שותפי המעטפת – המנהלים והחונכים. מנהלי בתי הספר מהווים גורם מפתח בתהליך הקליטה והליווי של המחנכות החדשה. מנהל וחונך המגויסים לתהליך ולהבנת חשיבותו של תפקיד מחנכות הכיתה בכלל ושל מחנכות חדשה בפרט יסייעו לה להיקלט בצורה מיטבית בבית הספר וכן יסייעו לה להתמודד עם האתגרים העולים בתחומי העשייה השונים הנדרשים ממנה. לפסגה יש תפקיד מפתח בסוגיה זו.
  - התאמה של תוכן ודיוק מגזרי.
- בהרצאה נעמוד על שיתוף הפעולה, האתגרים והדילמות בחיבור בין אקדמיה, פסג"ה ושטח.

הבה נרגישה: תהליכי מנטורינג, איזונים בין רגשות וצרכים

ד"ר רוני גז-לנגרמן

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תקציר

הסדנה תציע למשתתפים ליצור לוח ערכים המייצגים את העבודה של המנטורים, החונכים, כפי שמתקף ומתבקש מהשדה החינוכי. בעזרת לוח זה נכיר את הייחודיות של האדם, אך גם את הערכים העולים והמתבקשים מהשטח. לאחר מכן, נתבונן במתחים הקיימים בין הצרכים והרגשות (שפת התקשורת המקרבת) של המנטורים החונכים בעבודתם. השאיפה של שיח זה היא לייצר הבנה עמוקה של השאלה מדוע קיימים מתחים בין צרכים ורגשות? ומתי ישנם מקרים שבהם מתחים אלו אינם קיימים. נוסף על כך, נעמיק את ההבנה לגבי השאלה מהן הנקודות המפגש בין העולם האישי לבין העולם החיצוני (על מרכיביו השונים: דרישות מערכת, האנשים שעומדים מאחורי העבודה, בבית ועוד) שבהן נוצרות התנגדויות וקשיים בתהליכי החניכה, וכיצד אפשר לייצר איזונים?

מתוך יצירת איזונים, ניצור תחושת משמעותיות במלאכת החונכות. תהליך זה מבקש ליצור הבנה בין תהליכים פנימיים שמתרחשים אצל האדם לבין גופי ידע המשלבים בין תקשורת מקרבת, ערכים ותהליכי איזון.

בסיום הסדנה נבנה את לוח הערכים באופן מתחדש בהתאם להתרת המתחים שבין צרכים ורגשות. המעבר בין לוח ערכים ראשוני לבין לוח ערכים לאחר תהליכי עבודה והיכרות עם עולם הצרכים והרגשות, יאפשרו התקרבות למהות של האדם, לבחירה החופשית וליציקת תוכן עם הקשר לעולמם האישי של החונכים.

מטרות הסדנה: קבלת כלי יישומי ליצירת משמעותיות בתהליכי העבודה המורכבים, היכרות לא שיפוטית עם המתחים העולים מהשטח, וניסיון להתירם.

תרומות הסדנה לשדה החינוכי: קיום מרחב העצמה של החונכים והצעה למעבר למנטורינג. יצירת ערך ומשמעות בתהליך החונכות. חיזוק הקשר שבין החונכים המנטורים לבין המתמחים והמורים החדשים.

נעות בין מרחבים – תפיסות כלפי מרחבי מעורבות הורית

בקרב מורות מתחילות מהמגזר החרדי

ד"ר ורד אלימלך וד"ר יהודית חסידה

מכללת הרצוג

תקציר

מעורבות הורים מהווה חלק מתפיסה אידיאולוגית חברתית ונובעת מתרבות מוסדית. כך לדוגמה, בתי ספר בקהילות דתיות נוטים לרכז את החינוך בידיהם ולאפשר פחות להורים להיות מעורבים

בעבודת בית הספר. לעומת זאת, המדיניות הרווחת כיום היא לאפשר להורים להיות חלק בלתי נפרד מתהליכי בית הספר כגורם מחנך ומעצב. המחקר הנוכחי בוחן את האופן שבו תופסות מורות חדשות במערכת החינוך את התרבות המוסדית שקיימת בשדה החינוכי שבו הן עובדות ביחס למעורבות הורים ואת האופן שבו הן מתמודדות בתוך המדיניות הבית ספרית, ומה הצרכים שלהן בהקשר המוסדי והאישי.

מעורבות הורים בישראל משתנה בין הזרמים החינוכיים הקיימים. גרינבק ואחרים מצאו כי קיימים הבדלים מובהקים הן במידת מעורבות ההורים הן בסוגי מעורבות ההורים, וסיבות לחוסר מעורבות ההורים בין מערכות החינוך השונות במגזרים השונים. יש לתת את הדעת לצורכי האוכלוסייה ומאפייניה בכל מערכת חינוך הן בשלב הכשרת המורים הן בגיבוש תוכניות לעידוד מעורבות הורים. מעורבות זו נעה בין מדיניות הדלת הסגורה, שלפיה המדיניות נקבעת על ידי בית הספר, וההורים מעורבים בצורה מוגדרת ומתוחמת, לבין מדיניות הדלת הפתוחה, שבה ההורים צועדים יד ביד עם הנהלת בית הספר ומהווים שותפים מלאים. בבתי ספר מסורתיים, קשר בין הורים ומורים הוא מוגדר ומאופיין בריחוק ובחלוקת תפקידים ברורה. בבתי ספר שאימצו תפיסות מודרניות יותר התפתחו שינויים במבנים הארגוניים וההורים מהווים גורם מרכזי בהתנהלות הפנימית והחיצונית של בית הספר.

למרות שמעורבות הורים נחקרה רבות, לא הרבה ידוע על כך בקרב בתי הספר במגזר החרדי. במחקר הנוכחי רואיינו 25 מורות מתחילות מחנכות (בחממת המחנכות של אתחלתא בשיתוף קרן משפחת ליאון) ומקצועיות, חרדיות בזהותן, ואשר מלמדות במנעד רחב של בתי ספר מזרמים שונים: זרם החינוך הכללי ממלכתי, זרם הממ"ד, זרם הממ"ח וזרם מוכר שאינו רשמי. הראיונות עסקו במתח שבין הידוע להן על תהליכי מעורבות הורים במגזר החרדי לבין מצבים שאליהם הן נחשפות במהלך עבודתן. הממצאים מלמדים כי קיים פער בין תפיסתן המגזרית לבין עבודתן בשדה החינוך. פער שמציב אתגרים לפתחה של מורה חדשה מהמגזר החרדי אל מול מרחבי מעורבות הורים המשתנים בין הזרמים השונים. מורות שזהותן חרדית בתחילת דרכן מתמודדות עם תהליכי מעורבות ההורים בתחומים שונים בתוך המערכת הבית ספרית. הן נדרשות לידע ולפרקטיקה שאינם מוכרים להן ואל מרחבים שונים הקשורים לתרבות המוסדית בשלב שבו הן מגבשות את הזהות המקצועית שלהן ומבנות את עמדותיהן כלפי המעורבות ההורית. יש חשיבות גדולה בתמיכה במורות החדשות בהקשר זה ובנתינת כלים להתמודדות מיטבית בסוגיה בחממות, בסדנאות הסטאז' ובקורסי המורים המתחילים.

גורמי חוסן וגורמי סיכון בניבוי הסתגלות אקדמית של סטודנטים

עם לקויות למידה ושל סטודנטים ללא לקויות למידה

ד"ר זאב קאים

מכללת אורות ישראל

תקציר

סטודנטים עם לקויות למידה (סע-לל S-LD) מתמודדים עם אתגרים רבים בהשוואה לסטודנטים

ללא לקויות למידה (סל-לל SNLD). הם חווים קשיים בלימודיהם וגם קשיים חברתיים ורגשיים, והסתגלותם האקדמית נפגעת בשל כך, עובדה שפוגעת בהסתגלותם האקדמית ויכולה להשפיע על סיכויי ההשתלבות שלהם בבתי הספר. במחקר זה נבחנו הבדלים במשאבים השונים הקשורים להסתגלות אקדמית ובגורמים המנבאים הסתגלות אקדמית של סטודנטים להוראה עם וללא לקויות למידה. בעיקר נבחנו הקשרים בין משאבים אישיים, משאבים בין-אישיים, משאבים קוגניטיביים ומסוגלות עצמית אקדמית לבין שלושה מרכיבים של הסתגלות אקדמית – כוונה לסיים תואר ראשון, כוונה להמשיך לתארים מתקדמים ורמת ההישגים.

המדגם כלל 444 סטודנטים שלומדים במכללות לחינוך ולהוראה, מהם 143 עם לקויות למידה ו-301 ללא לקויות. באמצעות שאלון דיווח עצמי נבדקו מאפיינים אישיים, קוהרנטיות, תמיכה חברתית, אמפתיה, תקווה, תפיסת עתיד, איום ואתגר, מסוגלות עצמית אקדמית, כוונה לסיים תואר ראשון, כוונה להמשיך לתארים מתקדמים ורמת הישגים. מממצאי המחקר עולה, כצפוי, שסע-לל דיווחו על משאבים קוגניטיביים ועל מסוגלות עצמית אקדמית נמוכים בהשוואה לעמיתיהם. פערים אלו מדגישים את הצורך בחיזוק משאבים אלו ואחרים בקרב סטודנטים ומורים חדשים עם לקויות למידה, במטרה לחזק את הסתגלותם האקדמית ויכולות ההוראה שלהם בפועל. מממצאים אלו אפשר להסיק, כי על הגורמים במערכת החינוך ובאקדמיה להפעיל תוכניות התערבות מותאמות לפיתוח משאבים אלו בקרב הסטודנטים ובתוכניות הליווי של מורים חדשים, כאשר בקרב סטודנטים ומורים חדשים עם לקויות למידה יש לשים דגש גם על פיתוח תפיסות של רמת קוהרנטיות ורמת תמיכה חברתית גבוהות, זאת לצד חיזוק רמת האתגר שלהם בלימודים ותחושת המסוגלות העצמית האקדמית שלהם.

במבט כולל נמצא שיש דמיון בניבוי ההסתגלות האקדמית של שתי הקבוצות, כאשר רמות גבוהות של קוהרנטיות ותמיכה חברתית הן גורמי חוסן להסתגלות אקדמית, והמדדים הקוגניטיביים מנבאים כוונה לסיים לימודי תואר ראשון ומשאבי מסוגלות עצמית אקדמית מנבאים רמת הישגים בתואר. עם זאת, נמצאו הבדלים בתרומת הגורמים המרכזיים בכל קבוצה: רמת האתגר בלימודים ורמת המסוגלות העצמית האקדמית בקרב סע-לל, ורמת האיום בלימודים ורמת התקווה בקרב סל-ל. מממצאי המחקר תורמים להבנה הכוללת של המנגנונים העומדים בבסיס תהליך הלמידה ולהשגת תוצאות אקדמיות נאותות בקרב סטודנטים לתואר ראשון, ועשויים לסייע לגורמים במוסדות להשכלה גבוהה ובתוכניות הליווי של המורים החדשים בבניית תוכניות התערבות מותאמות לחיזוק מאבי החוסן. תוכניות אלו יסייעו להסתגלותם האקדמית והמעשית של פרחי הוראה ומורים חדשים בכלל ושל כאלה עם לקויות למידה בפרט.